

Petar Zoranić

Planine

SADRŽAJ

[Posveta] _____	5
Stvari ke se u ovih knjigah uzdrže _____	7
Prigovornici _____	8
Uzrok puta na planine _____	9
Poj i pritvor Žiljbila i Zorice, pripovist _____	12
Put s Milostju prik mora i uz goru _____	19
Otkude bura ishodi i zač se zove _____	22
Propast paklena kakova je i zač se pakal zove, i vrazi otkud su _____	25
PRVI DAN NA PLANINAH. Pismi razlike po pastirih rečene. _____	27
Zač se grad Nin zove i gdo ga najpri sazida _____	41
Prvi dan cvitnja miseca, petja _____	44
Pripovist od pritvora Sokolara u vodu, a Jagice i Ružice u cvitke _____	54
Od pritvora Dražnika i Novaka, od Jele i Mare i Prislavke pripovist _____	59
Od Marcele u murtelu, Asela u bašel pritvor, pripovist _____	65
Od Ljubice i Ljubidraga pritvor u ljubicu cvit i cvit ljubidrag, pripovist _____	68
Od Paprata i Stane pritvor u vrulje, od Žarke i trih vrulj i zač se Zadar zove, pripovist _____	73

Treti dan na planinah, petja na promin razlika i lipa_____	79
Pritvor Velebića i gdo biše _____	102
Ganka i tužbeni poj pastirov od rasute baščine i poj slavnoga Marula pastira _____	104
Od Anice pritvor u anitu. Poj narikanja Vilslava nad njom _____	111
Od Dinare vilenice koja jesi sad gora, gdo biše, pripovist, i ča su Parke ____	117
Odrišenje od uzlov iz srca i likarija od betega ljubvenoga _____	119
Perivoj od Slave i u njem vile: Latinka, Grkinja, Kaldejka i Hrvatica _____	122
Od Krke rike i kud prohaja i od nje istoka_____	126
Došastje u baščinu i žrtje i zaužge i petje na god Divnića pastira i Jele greb s natpisom _____	129
Od malinara vrimena i malin kakov je i čim i ča melje _____	134
Vidinje Divnića s Hijeronimom i s Jistinom _____	136
RJEČNIK_____	139

Planine

ke zdrže u sebi pisni pete
po pastirih, pripovisti i pritvore
junakov i diklic
i mnoge ostale stvari
složene po

Petru Zoraniću Ninjaninu*

* Bilješke su preuzete i priređene prema Štefanićevom izdanju »Planina« (1942) i iz Švelecova izdanja iz *Pet stoljeća hrvatske književnosti* (1964), te prema Grčićevom prijevodu *Planina* na suvremeni hrvatski jezik (u izdanju GZH, 1988.). Objašnjenja svih zastarjelih riječi mogu se pronaći u rječniku, ali su zbog lakšeg čitanja dodana i objašnjenja u tekstu koja se donekle poklapaju s rječnikom.

Reverendo ac venerabili domino Mattheo de Mattheis¹ canonico nonensi Petrus de Albis² Nonensis patricius praeceptori integerrimo salutem³

Misal moju razbludnu u razlika razmišljenja većkrat ljubav zanese. I budući miseca cvitnja bliže mimošnoga⁴ po običaju narav zemlju razlikim procvatom naresila i, kako reče se, rane ljubvene u razbludnih mladih srdaćkih pojavila, a ne buduć ja tih ran prost, pačeli jadovno izranjen, misalju dake⁵ po deželjah naših prohajajući susritih iz prikla vilu jednu ka po običaju hrvackom gizdavo dali počteno narešena biše. I reče mi tada: - Zač tako preskorisno i presprudno misalju turvitaš⁶, budući sva misal tva krozi ljubveni poraz u petje uznita i nukana? Ne pristoji se da svića pod sudom skrivena stoji, da da ljudem sviti. Nisi li većkrat čtil i čtiš svaki dan razlike pisce ki deželje svoje razlikim i narešenim govorenjem ča već mogu hvale? Vidiš da po grčkoj zemlji ni gore, ni vrha, ni rike, ni vrulje, ni školja, ni duba, ni napokom grma od koga, buđi da veći dil lažući, pisci njeje u razlike pritvore kriposti pišući reše, a naše ove vele veće gizdave i prudne prez hvale i časti krozi nepomnju vašu zagluhle stoje. I to rekši iščeznu. Te riči dake razmislivši i videć stanovito da prave bihu, pisati odlučih. I pod koprinom⁷ lik iščući za beteg ljubveni uličiti, na planine i k vilenici projdoh, u kom prohodu mnoga pastirska petja i pripovisti od pritvora junakov i devojak u dube, vrulje i vode iz deželj naših počitajući sliših i po vilenici pake oprošćen bih i u bašćinu drugim putom zavrnuh⁸. Ta dake put moj pišući, PLANINE natpisah, a pod koprinu toga elizijska polja razume se; čim ako ne u svem, dali⁹ u kigodi dil mnju, da sam tužbe nikuko vile gore rečene utišija uzdajući se da, ako se jinim kako meni prikaže, narešenije i hitrije utoliti ju hote. Ne s malim zaisto stidom pisah, jer kako znate da u jinih mnogih skrbljivih pečalah jesam ke sasvima od takova tega otklanjaju, i jer jzik kim općimo pošpuren jest latinskim¹⁰; i da bi me tumačenje blaženoga Hieronima ne uvižbalo¹¹, s prirokom¹² bih pisal, boju se. Ništar manje takov i ta put moj po neuvižbanu konjicu po stazi netlačeni¹³ prošad, Hrvatom i Vašoj milosti, ki znam da dobar bašćinac¹⁴ i Hrvatim poštovan jeste, poklanjam ufajuć se da pod kreljuti kriposnimi Vašimi¹⁵ od svakoga zlorična jazika zaklonjen biti ću.

Non ponas lucernam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus. Evangelium.¹⁶

Sermo rudis usque ad cor penetrat, politus autem aures pascit. Hieronymus.¹⁷

U Ninu gradu na 20. zrilvoća miseca¹⁸ 1536.

¹ Matej Matijević (*Mattheo de Matheis*). Kakvu je ulogu u Zoranićevu odgoju i obrazovanju mogao imati kanonik ninski Matej Matijević, kojem je pjesnik posvetio »Planine«, nazivajući ga svojim učiteljem, ne znamo. (Švelec)

² *Petrus de Albis* latinski je prijevod pjesnikova imena (*alba* - zora). Taj je latinski naziv, uz svoje hrvatsko prezime, koliko se danas znade, prvi unio pjesnikov djed Petrizza (Petrica). (Švelec)

³ Štovanom i časnom gospodinu Mateju Matijeviću, ninskom kanoniku, predragom učitelju, Petar Zoranić, ninski plemić, pozdrav

⁴ upravo protekloga mjeseca svibnja

⁵ *dake* - dakle

⁶ mišlju tumaraš

⁷ *pod koprinom* - pod koprenom, pod izlikom; u alegoriji (Švelec)

⁸ i drugim putem krenuh u zavičaj

⁹ *dali* - ali, ipak

¹⁰ *latinskim* - talijanskim

¹¹ Još od XIV. stoljeća sv. Jeronim smatrao se tvorcem glagoljice i začetnikom naše najstarije književnosti i dugo je služio kao glavni argument u obrani bogoslužja na narodnom jeziku. Zoranić želi reći da je naučio pisati od naših srednjovjekovnih pisaca (glagoljaša). (Švelec)

¹² *s prirokom* - s mukom

¹³ *...po neuvižbanu konjicu po stazi netlačeni* znači: bez znatnije tradicije, po neutrtnu putu. *Konjic* će biti pjesnički konj Pogaz.

¹⁴ *dobar bašćinac* - dobar domoljub

¹⁵ pod vašim snažnim okriljem

¹⁶ Niti se užiče svjetiljka da se stavi pod sud, nego na svijećnjak da svijetli svima. Evanđelje. (Mt 5, 15)

¹⁷ Prirodna riječ dopire do srca, uglađena naslađuje uši. Jeronim.

¹⁸ *zrilvoća miseca* - mjeseca rujna

Stvari ke se u ovih knjigah uzdrže

	Kap.
Uzrok puta na planine	1
Poj i pritvor Žiljbila i Zorice, pripovist	2
Put s Milostju prik mora i uz goru	3
Otkude bura ishodi i zač se zove	4
Propast paklena kakova je i zač se pakal zove i vrazi otkud su	5
Prvi dan na planini, pismi razlike	6
Zač se grad Nin zove i gdo ga najpri sazida	7
Prvi dan cvitnja miseca, petja	8
Pripovist od pritvora Sokolara u vodu, a Jagice i Ružice u cvitke	9
Pripovist od pritvora Dražnika i Novaka u vode i Mare u vrulju, a Jele u dub, i pritvor Privlake	10
Pripovist i pritvor Asela i Marcele u bašel ¹ i murtelu	11
Pripovist od pritvora Ljubice i Ljubidraga u cvitke	12
Pripovist od pritvora Paprata i Stane u vrulje, i zač se Zadar zove	13
Treti dan na planinah, petja na promin razlika i lipa	14
Pripovist od pritvora Velebića vrha	15
Ganka ² i poj tužbeni od baščine rasute i poj Marula pastira	16
Pripovist od pritvora Anice u anitu i petje ali narikanje Vilslava	17
Od Dinare vilenice, ka je sada gora, pripovist, i ča su Parke	18
Odrišenje od srca i likarija od betega ³ ljubvenoga	19
Perivoj od Slave i vile u njem: Latinka, Grkinja, Kaldejka i Hrvatica	20
Pripovist od Krke rike i nje istoka i kud prohaja	21
Došastje u baščinu i god s petjem nad Divnića grebom i natpisa nadgrebja i Jele	22
Od malinara vrimenta, ča melje i kakov je malin	23
Vidinje Divnića s Hieronimom i s Jistinom	24

Il fine.

¹ *bašel* - bosiljak

² *ganka* - zagonetka

³ *beteg* - bol

Prigovornici¹

Bornik	Rajko
Vlade	Svitko
Sladmil	Medar
Zvonko	Repelja
Plinko	Valjko
Zoran	Miroj
Jasnik	Sidmoj
Sipko	Mirbolj
Zelenko	Slavgor
Jerslav	Gostmil
Ljubmil	Dvorko
Slavko	Vilslav
Pojmil	Cilmir
Grapko	Rosjak
Sladoj	Sričko
Dragoljub	Draško

¹ *prigovornici* - sudionici razgovora; u ovom popisu nedostaju lica: Darbolj, Dubjak i Sidjak. (Švelec)

Uzrok puta na planine

Kap. I

Svaki po sebi prirodan beteg¹ koliko godi veće more človik se usiluje² skrovito i potajno držati. Ništar manje općena rič ova jest da sila pravdu ne žudi i nevolja zakon nima. Dim³ dake ja da prem treti vik žitka moga⁴ svršujući dumboku i nesmernu ranu ljubvenu u srdačcu mojem oćutih, koju - za varovati se svitovnoga priroka⁵ - dugo vrime velik trud pateći u sebi potajah; da uzmožan i nesmeran oganj dan i noć goreć me, ni hip ni čas pokoj priijimajući, i budući večkrat zlameni razlikimi i s gorkim plačem i uzdasi jadovnimi poznanu onu učinil⁶, s ke toko britku muku paćah, ništar manj ni ričem mojim ni mucu ni trugom smili se, da od dne do dne vazda veće gnivna i veće nemila kazaše se. I budući sasvima uzvršan plami⁷ ki moje srdačce goraše, ni uzmožno budući plačem ugasit ga jer ga česti zdasi sničevahu⁸, i budući beteg ta kriposno mućenje i strpljenje primogal, smisliv u se da od dvojega zla manjše obrat se jima, i tako dugo vrime tajanu ranu mnogim otkrih od kih razlici sviti pojah⁹, laglji i lazniiji govoriti negli ispuniti. Mnogi njih matora svita¹⁰ razlozi tvrdimi i prilikami strašnimi od starih mimošnih ljubvenikov kih je ljubav na strasi, na pogibili i napokom na britke smrti dovela od ljubavi odvratit silovajuć se; niki pak drugu ljubovcu obljubiti svitovahu me govoreći da kljin kljina izbija, i nova ljubav prvu odrinuti hoće; mnogi pak mladi i moje vrste ljubav počalu nukahu me naslidovati razlažeći da s molbami i žasti po vrimenu svako tvrdo srce mladih deklic lasno se da dobiti, najkoli po nastoju ričonosnih žen¹¹. Prvi svit malu moć u meni jimi¹², jer vele velik uzrok biše ki izvojaše da vazda ne samo kipom trujah¹³ da gore biše, da i misalju s pametju udilj vrh toga ne stanih misliti i razlike stvari iziskujući, kako bih mogal do konca, ki nadasve željah, ljubvenoga dojtii. Drugi svit uzmožno ne biše da mi u srce ulize, jer toliko dumboko zlata ljubvena stril prošla biše, da druga toliko projti ne mogaše. Utalj¹⁴ mladih svita po razlicih porucih šaljući, ne samo nju da i posle časteći od kih mnoge riči da meni napokom malo, paćeli nišće korisne izlovih. A zač jest po naravi u nas ovo stvoreno, stvari branjene većma želiti; za to sa svom pametju mojom i vlastju razuma moga za usilnu hot ispuniti kladoh se nastojati. Razlici puti i razlici načini naslidovah za ukrotiti ju moći, da sve poznah da mi bi zaman, i nigdar nje mramorno srdačce omehćat mogoh da bi mi kolikogod smiljena bila. I tako u neprestaloj pečali živući vas moj prvašnji vik prominih, tako da i slast od žitka izgubih. Jur nijedan, budi da raskošan i plemenit

*Hisce temporibus notanda.*²⁹

*Nota.*³⁰

Nota.

*Clavus clavo extruditur.*³¹

Nota.

smok slajaše me¹⁵; i tihi sanah, ki svakoga tiši¹⁶, izgubih; i ako kada koliko godi malo usnih, strašne, čudne i pečalne tinje¹⁷ naskočahu me. Tako tudihtaj trafen i predljiv srcem trepeći zbudjah se, i kako pravo da me smrt žestoka naskoči vijaše mi se¹⁸. I na to jure pridoh, da ne on glumljivi i blagoviti da tužni i jadovni svakomu vidit bih¹⁹. Jur obličje moje samo po sebi nutrnju čemernu i tugarljivu bol očitio skazovaše, i svak razmi ona nemila milovaše me²⁰. Ni me već slajaše gracka plemenita razbluda, ni u ničemur utihe najti mogah, samo lipost ona i mlajahna srdačca tvrdost i pram meni nemilost vazda mi srdačce griziše pravo i ne jinako neg kako sam po sebi u drivu stvoren črvak vlastito drivo grize i ji²¹, tako nesmerana želja sama po sebi u misli mojoj stvorena sama sebe prez pristanka griziše. Nijedan razgovor jure pružaše mi²² negoli ranu privijajući bol ponavljaše. Zato svaki razgovor bižah ter vani ljuckoga običaja trujah²³ za nalazno moći usilnoj želji ljubvenoj i jadovnim zdahom i čemernim suzam misto dati. I takov red žitku momu držec, i jur sunce svi nebeski zlameni obašadši sedmo juncu zlate roge tepljaše²⁴, a zemlja ono ča u sebi začala biše vanka rigaše²⁵ i črno lice razlikimi zlameni od zeljaj i cvitov pokrivši naresi. U toga vrimena dobo²⁶ i ptičice i zviru sa svim nastojem išču i žele zadruženje. Sam ja samo družbu bižeći po kraju u ki od gor more gredući busa, misleći vrh moga trudnoga žitka, sunce jur na zapad budući gredih²⁷. I tako zamišljen gredući pri vrulji ka se Vodica²⁸ narica najdoh se. Pri njoj na zeleni i drobnu travici sedoh.

*Prilika.*³²

Sedam lit u ljubavi.

¹ svaku po sebi sramotnu bolest

² nastoji

³ *dim* - govorim

⁴ treću dob svojega života - Komentatori su, većinom, navodili da ovdje Zoranić misli na trećinu životnoga vijeka čovjekova. No, Miroslav Kravar veli: »Ne bih rekao da će ono *treći vik žitja* biti 'trećina vijeka, tj. života', jer izraz nije razlomački. Možda se ima shvatiti u smislu antičke skale dobnih razreda: *infantia, pueritia, adulescentia* ili *aetas virilis* itd., koji su i u renesansno doba bili dobro poznati, pa čak i likovno tretirani. Dakle, neki 'treći vijek', koji ovdje odgovara 'momaštvu' ili sl.« (M. Kravar: Zadarska revija br. 5, 1969, str. 536)

⁵ da bih se sačuvao od sramote svijeta

⁶ upoznao dragu sa svojim ljubavnim jadima

⁷ i kako bijaše sasvim uzvišen plamen

⁸ jer ga podjarivahu česti uzdasi

⁹ od kojih razne savjete dobih

¹⁰ *matora svita* - iskusnog savjeta

¹¹ *ričonosnih žen* - posrednica

¹² prvi savjet imaše malu moć u meni

¹³ *ne samo kipom trujah* - nisam se mučio samo tijelom

¹⁴ *utalj* - što se tiče, u pogledu

¹⁵ više mi ni jedan smok, koliko god raskošan i plemenit, nije bio sladak

¹⁶ koji svakoga tješi

¹⁷ *tinje* - sjene

¹⁸ I čim bih se, tako žalostan i strašljiv, probudio ustreptala srca, učinilo bi mi se kao da zaista na mene navaljuje prava smrt.

¹⁹ I dođoh već dotle da me više nitko nije vidio vesela i sretna, nego tužna i jedna.

²⁰ i žališe me svatko osim one nemilosrdnice.

²¹ *ji* - jede

²² ne pruđaše mi (od *pruditi* - koristiti)

²³ *trujah* - trudaš, trudio sam se

²⁴ već sunce obišavši sve nebeske znakove, sedmi put grijaše biku zlatne rogove - sunce je sedmi put bilo u znaku bika, tj. prošlo je sedam godina u ljubavi

²⁵ a zemlja izbacivaše vani ono što u sebi bijaše začela

²⁶ *dobo* - doba; tj. u to doba

²⁷ Samo ja, bježući od društva, idah po kraju u koji, dolazeći odozgo, udaraše more, misleći o svom mučnom životu, dok sunce već bijaše na zapadu.

²⁸ Vodica je ime predjela zapadno od Nina; tu je Zoranić, po svoj prilici, posjedovao zemljišta. (Švelec)

²⁹ Neka se ovo vrijeme zapamti.

³⁰ Zapamti.

³¹ Klin se klinom izbija. (*Cic, Tusc., 4, 35, 75*)

³² *prilika* - usporedba

Poj i pritvor Žiljbila¹ i Zorice, pripovist

Kap. II

I kako je običaj da većma človik praznujući² lazni je u razmišljenja svoja zajde, tako ja u nemilost ljubvenu zamisliv se i saznajući da jur blizu konca žitak moj krozi toga biše i ne mogući pravi uzrok izaznati, sam sebe milujući³ obimi očima mojim vrulje od suz ispustivši i ječeći zdasi mojimi srce užgano u sebi čujah ko u čemeru ljubvenomu utopljeno biše. I tako na moju nesriću plačuć, tužeć se prez pristanka, suze moje u vrulju bruzgom tekući vode joj pridavahu⁴. Uto iz vode izajde vila jedna ali - za pravim jimenom zazvat ju - Napea, ka pran meni dvorna reče: - Nemoj se prvo konca skončevati, jer, kako priča govori, pri roka morš umriti, da rok ne mož priživiti⁵. Znaj da sam ja gospodarica vode ove; i jer more biti u dil, budi da izdaleče, bližika tvoja po rodu jesam, za pomoć i nauk dati ti iz vode ove izašla sam, jer ti sam po sebi pomoći ne bi mogal, zač gdo ljubi, ta preda, zato providit ne more⁶. Sada sa mnom prez sumnje i straha hodi. - I to rekši za ruku me poja i u vodu ulize ka se prid njom rastupi. I u spilju uliši prid osmo u misto kako da bi navlašnje stanje⁷ bilo⁸. I tuj zamišljen steći, čudeć se da u utrobi zemaljskoj stvari te bihu, i tuj vidih usajen žiljak⁹ jedan i vele krasno gojeći uzoren. I uza nj oči u stinu jednu prignuv pismo¹⁰ vidih ko, u pamet povrativ¹¹, tako govoraše:

*Notaruium.*¹²

*Res es solliciti
plena timoris
amor.
Ovidius.*¹³

Kako gdo sunčen zrak bude razgledati,
svud mu se vidi mrak kud oči obrati,
od svud mu mrhčati bude dan potamnjem,¹⁴
a sam bude stati čudeć se zasnićen¹⁵;
al' kako trisk ognjen žestok lupi uz koga,
ostane oskvrnjen i rascviljen s toga,
razborenja svoga ne more povratit,¹⁶
toko straha toga vlast bude u njem vrit;
tako prem jadovit, tako rascviljen bih,
tako mi mrznu žit kad ljupčicu zgubih.
U sebi oćutih da se dili s dušom,
srce iz ud mojih ter da idoše s njom;
samo osta sa mnom trud, muka i žalost
i tuga s gorčinom ke skončaju mladost.

Prilike.

Momu žitku slatkost u ničem ne ćutim,
a očiju svitlost pomrknutu vidim.
Kud god se obratim, od svud me grize ujed,
i smrtni strah ćutim i jadovitu zled¹⁷.
Kako na suncu led prem kopni život moj:
ljubven tražeći sled¹⁸ pogubih žitak svoj.
Pravo se dī ovoj da gdo slidi ljubav,
slidi trudan oboj¹⁹; ljutu zmiju i zabav.
Ljuta je, dim, tva stav²⁰ očito, ljubavi;
to poznaju uprav, jer mi srce otravi²¹.
Ti me u ropstvo stavi prigizdavi onoj,
a pak s njom rastavi u najliplji odgoj²².
Ne znam, ako liploj podložan sam bija,
ali već nemiloj verno sam služija,
malu slast užija i kratku ljubeći,
a dugo želija ufajuć služeći.
Ne mogu neg reći da je uzrok pravi,
da sad mru želeći cić²³ tebe, ljubavi:
ti me u sni i javi jadovno rascvili,
pokol kroz gizdavi oči me prostrili,
dim kad tvoje strili okali u oči nje,
kimi pak uhili udriv srdačce me.
Pravo diju²⁴ da su tve slasti pune jada,
to poznaju nad sve v mom srdačcu sada,
pačel²⁵ još od tada, ajme tužnu meni!
mlajahnu od kada srdačce skoreni.
Vazda su tužbeni bili mi nastoji,
vazda rascviljeni moji ljupki poji.
To su miti²⁶ tvoji, gdo ti verno služi,
da svi danki svoji jadovito tuži.
Ti m' srce raskruži, nemila ljubavi,
i drugo pridruži i srid njega stavi.
U tvojoj zabavi nikuko nigujuć,
ćim se tašće slavi pamet ma gizdajuć²⁷
poživih ufajuć u takoj ljubezni
prigodu prehtajuć i lik moj boleznj.
U takoj himbezni misal mû pitajuć,
pohotne ustezni usilno ustežuć,²⁸
naporno napiruć želja znam da sada
usilno skončajuć srdačce pripada.²⁹
Dospiva se svada ka sedam lit to je
da rateć obvlada rano srce³⁰ moje.
Milošća često je za me se ratila³¹,
nemilost evo je napokom dobila.
Biše pripravila utih moja mladost,
budući služila u srčenu vernost:
Napokom nje lipost smilila se biše,
ter jur moju žalost obeselit htiše;

tebi ražali se, ljubavi, na moj goj;
tere poroti se s nesrićom na mir moj,
pake pojamši boj srce mē ratiste³²
i kroz žestok razboj napokom dobiste,
kaštil podložiste srdačca, i takoj
ufanje ubiste, i utih³³ i ugoj³⁴.
Ubjen bi moj pokoj, ubjena mâ kripost,
i slast, i raskoš moj, i želja i milost.
Obvlada nemilost, neufanje i s njom
prezrazborna svidost vrgošē srićom môm³⁵.
To ti je vlastju tvom, ljubavi nemila;
s nesrićom nemarnom; to su vaša dila.
Srce s' mi zranila, još ti ne bi dosti,
pak u jad stavila od tvoje gorkosti,
a pak nesvidosti, nesrićini dala,
strili nemilosti ka je nastriljala;
sasvim je obvladala ranim srcem mojim;
ko je jur skončala s nerazborom tvojim.
Haj, sada reći smim da si ti, ljubavi,
pitala me gorkim jadom u sni i javi,
u oganj mi stavi srdačce tolikoj,
pamet mi otravi u čemeran jad tvoj.
Ti čini beteg moj da meni biše mil,
ti me podloži onoj s ke sam čestit živil.
A sad je potamnil me mladosti cvitak,
sad se je obalil žitak moj nauznak.
Žitka moga ostanak jur je na smrtni rov
taleći se čas svak u gorkih suzic plov.
Ni, ni od suz daž ov ki bružji cvileći,
da žitka moga tov ki gine kopneći.³⁷
Kako kad žaleći lebut³⁸ smrti svoje
polag rik ručēci prislatko uspoje,
tako smrti moje. jur blizu budući
ljupke me razboje poju počitući.³⁹
Čemerno plačući suzice prolivam,
i gorko uzdišući s plačem duh pušćivam.
Haj, izbi mi se san ki prisnih prid zorom,
kad mi se vidi sam da prohajah gorom,
vidih da pod borom deklīca sijaše⁴¹
ka slatkim romorom⁴² dvorno pripivaše.
V očijuh joj staše ljubven bog prihitrān⁴³,
ter u njih kaljaše svoj stril zlatoperan;
i prvom vas dvoran srce prostrili mi,
drugom vas čemeran slobod posili mi;
pak s jadi gorkimi s očiju se zviše⁴⁴
zmije ke obi mi srce okružīše,
tere se obviše obe okol njega
i slatkost ispiše življenja mojega,

*Rov id est lacus.*³⁶

Prilika.

*Sanja.*⁴⁰

*Oculus
meus depravatus
est animam
meam.
Jeremias.*⁴⁵

a jada svojega gorka napuniše
 i pake tudje ga jadom umoriše.
 Zle kobe se zbiše, ajme! tolikoje,
 koje presudiše umorenje moje,
 jer ljupke razboje kad najpri oćutih,
 u njega nastoje livom nogom stupih⁴⁷,
 i gredući vidih gdi žiljak uzoren
 biše od vod silnih pri vrimena iskoren⁴⁸.
 Ta ti zlokoba pren meni s' uzročaje,⁴⁹
 da v suzah umoren žitak moj kopnjaše.
 Toga ne smišljaše misal mâ onada,
 jer se ne saznaše ka poznaje sada.
 Čemer ljupka jada i daž od suz mojih
 muče me od tada od kol se zamamih,
 dim od kol obljubih jedinu ljupčicu,
 pače kad ju zgubih srca cesaricu,
 života dušicu mojega s njom zgubih,
 svu svoju željicu i ugoj i utih;
 veselje obratih u plač, jek i žalost,
 od kol već ne vidih sunca moga svitlost.
 Poginu mâ radost, poginu moj pokoj,
 pomrknu mâ jasnost⁵⁰ i prisvital zrak⁵¹ moj,
 poginu moj ugoj i gluma šegljiva⁵²,
 divne mladosti voj⁵³ i slast lubezniva.
 Veće ne prosiva Zorice mē pozor,
 zato u tmi pribiva moj rascviljeni stvor.
 Ljupki silan napor i nesrića moja
 vodi me na umor zmučena ozoja⁵⁴.
 Umorenja svoja naričuć pripivam
 i ljubvena boja i rati dospivam⁵⁵.
 I premda razdiljam tilo moje s dušom,
 ništar manj ljubven plam pojti hoće sa mnom,
 i pribivat s onom, i čtovat i ljubit,
 jer sam razdiljen s njom, sad mi j' ljubeć umrit.
 Tebe hoću umolit, poju tužbeni moj,
 rač⁵⁶ upisan život uvek na stini ovoj,
 i svidočići moj boj svakomu očito,
 da v službi ljubvenoj smrt prijah za mito⁵⁷:
 rec' mruč Žiljbilov poj, srce jadovito.

*Zlokoba.*⁴⁶

To razgledavši, milosrdan na onoga ki to složija biše, moje tuge ponoviv, plačući stah. Tad vila reče mi: - Da znaš uzrok pismi tih i od koga i zač složene jesu: ja sam - reče - *Zorica* Napea, sestra Klorige, koja prid suncem prosiva, od ke ja mnju da si slišio besideći, a ovi žiljak eto vidiš, da suzami mojimi zalivajući gojim, ovo je bil *Žiljbil*⁵⁸, mladić jedan kriposniv, gizdav i dvoran, ki u najprvi njegove i moje mladosti cvitak mojom ljubavju ofrajan bi. I ja - Bogom se svi-

*Žiljbil jest zla-
 men Zoranić sta-
 ri, ča Latini zovu
 arma ali isegna.*⁶¹

dočim - ne manje njega ljubljah. Dali ljubav naša prigodu jimiti ne mogaše koja bi prez priroka bila, jer kako znaš da je teže ljudem neg Bogu ugoditi. I budući jur morebiti ljubavi ali srići ali (ajme!) nesrići našoj smililo se na našu srčenu ljubav, ali, kako ja već veruju, na naš toliko nesmeran nastoj uzgrustilo se⁵⁹, naša tuko duga ljubav kratku slast i milost uži⁶⁰; jer ne dobro jedan mali dil užili onoga ča sasvim željahomo, od potribe bi - za prirok odvratiti - da se ja od njega do nikoko vrimenta razlučim; koja razluka budi da nam se obidvim tvrda i gorka vijaše, dali veće kako ja manju odluku mogući, ali (ajme!) nesrića naša, oba većkrat zagrljeni zamrvši na tla plaćući padosmo, li napokom razdilismo se, budi da opet do kratka roka uvit i red najti se dasmo. I budući ja njegovo srdačce sobom ponila, a moje s njegovim ostalo, uzmožno ne biše da razlučeni stati mogahomo. Zato ja u tuzi i plaču pribivah, vrime čekajući i rok k momu srdačcu dojti, a on, svitlost sunačca svoga priželjujući, u jekih i tminah pribivaše. I budi da kratak rok biše, dali njemu sasvima dug vijaše se. I toliko gorko plaćući i udilj, udilj ječeći i skučeći, ni razborom utišiti hoteći se, u kratko, svoju lipost i žitak skončavši, ovde svoju smrt naričući i uzrok suzami na stini ovoj pojući upisa.

Nota.

Aj! kada ja pake saznah da Žiljbil, pačeli⁶² moje srdačce, ta konac krozi ljubav moju učinil biše, veće ni prirok ni jine oprave općit hotih⁶³ da ovdi do sad hip i čas misto greba njegova gorkimi suzami perući pribivam. I tolike žalosti moje, moć bi da se bozi na me smiliše i, za nikoko utišit me, ov cvitak od tila njegova satvoriše ki (ajme!) za ugojaj moj čas i hip suzami zalivam. I suze moje u toliko obilje tekući i kroz slast zemaljsku prohajajući na svitlost van ishode, i ta voda jimenom mojim od prije Zorica zva se⁶⁴, da pake prominjenim jimenom Vodica zove se. Ti dake van na svitlost izašadši vilu jednu najti hoćeš s kom slobodno idi i pake na planinah lik betegu⁶⁵ tvojemu najdeš, jere u gorah onih svaka bilja, i ka u ljubav usiljuju i od nje odganjaju, najti se mogu.

Pritvor Žiljbila.⁶⁷

*Od Zorice
pritvor.⁶⁸*

Tada opet sa mnom van iz spilje izašadši, prošćenje dav mi, opet u vodu, a ja k mora kraju idoh. I tuj željan steći⁶⁶ razmišljah kako bih najlaznije na planine prošal.

¹ *Žiljbil* vjerojatno dolazi od *bili žilj* - bijeli ljiljan (lat. *lilium*; tal: *giglio*)

² *praznujući* - dangubeći

³ sam sebe sažaljevajući

⁴ suze moje dodavahu vode izvoru tekući curkom u njega

⁵ prije roka možeš umrijeti, ali rok ne možeš preživiti

⁶ budući da se onaj koji ljubi plaši, te zato ne može dobro vidjeti

⁷ *navlašnje stanje* - osobita odaja

⁸ Motiv silaska kroz razmaknute vode u podzemlje upotrijebio je Vergilije (Georgike IV). (Švelec)

⁹ *žiljak* - ljiljan

- ¹⁰ *pismo* - zapis
¹¹ koji, kad ga u pamet povratih
¹² Neka se zapamti.
¹³ Ljubav je puna nemirnog straha. Ovidije. (*Ovid., Her. I, 12*)
¹⁴ odasvud mu pomrča potamnjeni dan
¹⁵ *zasnićen* - zapanjen
¹⁶ ne može se vratiti razboru, tj. ne može doći k sebi.
¹⁷ *zled* - rana
¹⁸ slijedeći ljubavni trag
¹⁹ *trudan oboj* - težak jad
²⁰ *tva stav* - tvoj lik
²¹ *otravi* - općini
²² *u najljepji odgoj* - u najljepšoj mladosti
²³ *cić* - radi, zbog
²⁴ *diju* - govore
²⁵ *pačel'*, *pačeli* - dapače
²⁶ *miti* - nagrade
²⁷ U tvojoj se službi nekako obmanjujući, čime se moja pamet tašto diči i razmeće
²⁸ obuzdavajući pohotne navale
²⁹ Jer takvom lažju pitah (hranih) svoju misao, snažno susprežući napade želje, znam da sad želja, koja se žestoko napreže, nasilno se prekidajući, prepada srce.
³⁰ mlado srce
³¹ *ratiti se* - boriti se
³² onda, zametnuvši boj, udariste na moje srce
³³ *utih* - utjeha
³⁴ *ugoj* - uгода
³⁵ Zavlada nemilost, beznađe (neufanje), i s njom zaludjelost, koje upropastiše moju sreću.
³⁶ Rov, tj. jezero
³⁷ Nije, nije od suza ova kiša koja pljušti dok cvilim, nego sok moga života koji gine kopneći
³⁸ *lebut* - labud
³⁹ opijevam svoja ljubavna stradanja kazujući ih
⁴⁰ San.
⁴¹ *deklíca sijaše* - djevojka sjedaše
⁴² *romor* - glas
⁴³ *ljubven bog prihitran* - preljepi bog ljubavi
⁴⁴ *s očiju se zviše* - iz očiju se izviše
⁴⁵ Moje mi oko bol zadaje. Jeremija. (*Tuž 3, 15*)
⁴⁶ Zla kob.
⁴⁷ Lijevom nogom stupiti smatralo se rđavim početkom.
⁴⁸ iskorijenjen, iščupan
⁴⁹ Ta ti zla kob meni skrivi
⁵⁰ *jasnost* - sjaj
⁵¹ *zrak* - zraka
⁵² *gluma šegljiva* - vesela šala
⁵³ *voj* - tok, kretanje, red
⁵⁴ *ozoja* - veoma, mnogo
⁵⁵ *dospivam* - završavam
⁵⁶ *rač* (od *račiti*) - udostoj
⁵⁷ *mito* - nagrada

⁵⁸ Mladić Žiljbil, pretvoren u ljiljan, simbolizira Zoranićev plemićki grb.

⁵⁹ ili im je ... dodijalo toliko neumjereno naše nastojanje

⁶⁰ naša je ljubav kratku slast i milost uživala

⁶¹ Ljiljan je grb starih Zoranića, ono što Talijani zovu *arma* ili *insegna*.

⁶² *pačeli* - dapače

⁶³ više ne hajah ni za sramotu ni za druge stvari

⁶⁴ Vila Zorica (vjerojatno po Zoranićevu pradjedu Zoranu) izjavljuje na početku poglavlja da je pjesniku »bližika« (rodica), a poslije doznajemo da ona zalijeva »žiljak«, tj. ljiljan (koji je predstavljao grb Zoranićeve obitelji). To je jedna od Zoranićevih pjesničkih fikcija. Kao što je drugim lokalitetima dao mitološku patinu, tako je i ovdje oko postanja Vodica (koje su, vjerojatno, pripadale Zoranićevu imanju) ispleo priču u koju je uključio svoje pretke. Prema Štefaniću, priča o žiljbilu ima nekih zajedničkih crta sa sudbinom Africovom u Boccacciovu djelu »Ninfale Fiesolano«. Kako Mensola ni nakon nekoliko mjeseci nije došla na ugovoreni sastanak, Africo se ubio. Sudbina Žiljbilova samo u najopćenitijim crtama podsjeća na sudbinu Africovu. Africo se već sutradan imao sastati s Ninfom, a Žiljbil je, po odluci starijih, morao da se neko vrijeme ne viđa sa Zoricom. On je, ne mogavši više čekati, umro. U Ovidija (Metamorfoze, VI) nastaje rijeka Marsija od suza koji zna pastiri oplakuju nesretnu smrt pastira Marsija. I to je za Zoranića bio samo najopćenitiji podatak koji je on primijenio u sasvim druge svrhe. (Švelec)

⁶⁵ *lik betegu* - lijek bolesti

⁶⁶ *steći* - stajavši

⁶⁷ Prijetvor Žiljbila.

⁶⁸ Prijetvor Zorice.

Put s Milostju prik mora i uz goru

Kap. III

Eto morem sminu deklicu, narešenu svakom lipotom ka se pristoji: samo bilom koprinom sramne strane života pokrivši¹ a livom nogom na zlati jabuci stojeći, kraju priplivati² ugledah. I na kraj pristavši jimenom me zazva i reče: - Hod, ja ću te čestita i zdrava kamo želiš prenesti. - Ja vas vrh sebe³ stah čudeći se, stvar nigdar vijenu, ugljedavši, dali vele veće, kako ona ča ja željah znaše, i da tako dobrovoljna i dvorna pribrodit me prikaza se⁴. Ništar manje ne željan da pohlepan zdravja i stvari čudne viditi, na zlatu jabuku stah i, vile držeć se, brže neg strila iz luka pušćena, u Podgorju⁵ na kraju s njom najдох se. I na kraj staviv me reče: - A sada sam put bljudi! - i tudih-taj⁶ s očiju mojih iščeze. Ja nikoliko zamišljen ostah, dali pak uz goru uputih se. Ni još sasvima rosa sa cvitov opala biše, a sunce svitlu glavu iz najvišega vrha iskomoljujući meni grede u oči udiraše, a rosno listje po dubju i cvitke tolikoje zrakom upirući kako pozlačeni činjaše. Uputih se tada i gredući vazda noga stanovita dolnja biše⁷. Stazom nikom, mnogo kamenitom i skračljivom⁸, ne vele hodih, i tuj iz jezera jednoga, ko iz paklene propasti ishodi, protiv meni znevarke⁹ strašna i čudnovata zvir izašadši naskoči me. Sedam glav razlikih¹⁰, a četire drakunske¹¹ noge, a kip zadnji kako mrk osal¹², a očas zaključast kako kljišće na dvoje¹³ jimiše. Prva glava od strašna i zapinjena *Lava*, druga od gnivna *Medvida*, treta od črna *Gavrana*, četvrta od bludne *Žene*, peta od ljute i srdite *Zmije*, šesta od krastavice *Žabe*, sedma od zlohlepna *Vuka*. Sa svimi kupno¹⁴ i strašno na me buknu. I budi da svimi pristrašen bih, dali ona ženska najveć me oskrvni, da po svem kipu vlasi, dlake i mah¹⁵ navršiše mi se¹⁶, krv iza svih stran kipa k najpoglavitijemu udu vrući ide pomoć dati¹⁷. Stoga ostah vas drhćući i trnući, i jure pobignuti jedva nevolja sminost dav¹⁸, nazad vratih se i pristrašen i zapahnut na nju obzirah se. Eto opet dekla ona ka me pribrodi pran meni reče: - Ne boj se! - i za ruku me zamši reče mi: - Ta tako napričac put ne more se po vas umrljih ljudi na lazno ni mirno projti, da kad želiš prik gore k onim slavnim i tihim pastirom u slavnih, čestitih i tihih deželjah dojti, drugi put držati triba ti je¹⁹. - Premda u meni strah vele mogaše, dali za beteg, ki paćah, utaliti, svaka stvar mi se manje njega trudna podniti vijaje²⁰. I videći milostivu ma ne onu s kom u magnutje²¹ oka morsku pučinu prošal bih, uzdah se da svaku inu stvar, prem ako trudno, uzmožan stvorit biti ću. I još vas trepeć rekoh njoj: - Zaisto kim jimenom bih tebe, ali kom častju, zazval ali pohvalio, ne znam, da oči-

*Vicium.*³¹

Nota.

to tvoj dvoran pronos ne mor učiniti neg da iz nebeskih deželj slizla²² jesi jednomu neumiću i bludnu²³ pomoć i nauk dati. - Nut - reče - znaj, tribi jest²⁴ da kripka i smina srca budeš, jer strašne i čudne stvari, sa mnom grede²⁵, vidit ćeš, meu ke ulisti lazno je, da pak van na svitlost iziti muka i trud potriban jest²⁶. I ovo te svišćam²⁷ da ti prez mene ne bi sam po sebi uzmožan bio, ni ja hoću prez tebe do konca želinoga dovesti te tiho i poniženo, kako se poštovanim pristoji.²⁸ - Tad odgovorih joj: - Zadovoljno slabost svoju i neumićstvo poznaju²⁹, da u tvoje božanstvene kriposti, ka si uzmožna u svem, uzdaju se. Zaradi toga kripko i dobrovoljno on ki ti zapoviš put bljusti pripravan jesam.³⁰

*O quam te memorem virgo.
Virgilius.³²*

*Facilis descensus averni.
Augustinus³³.*

¹ samo bijelom koprenom stidne djelove tijela pokrivši

² kako (morem) dolazi k obali

³ *vas vrh sebe* - sav izvan sebe

⁴ *pribrodit me prikaza se* - ponudi se da će me prevesti

⁵ Podgorje je kraj na padinama Velebita, od Senja do Zrmanje. (Švelec)

⁶ *tudihtaj* - u taj čas

⁷ vazda mi je čvršća bila donja noga - Usp. Dante (*Pakao I*, 30): *si che l piè fermo sempre era il più basso* (Kombol: *gdjeno na donjoj nozi težište je cijelo*), tj. čovjeku koji hoda uzbrdo čvršća je ona noga koja je niže. Iz *Pakla* je uzeta i slika izlaska sunca i susret sa zvijerima. (Štefanić)

⁸ *skračljiva* - krševita

⁹ *znevuarke* - iznenada

¹⁰ Sedam glava, tj. sedam smrtnih grijeha.

¹¹ *drakunske* - zmajske

¹² stražnji dio tijela kao mrk magarac

¹³ *očas zaključast kako kljišće na dvoje* - rep svijen nadvoje kao klješta

¹⁴ *sa svimi kupno* - sa svima skupa

¹⁵ *mah* - malje

¹⁶ *navršise mi se* - nakostriješise mi se

¹⁷ a krv navre sa svih strana tijela da pomogne najglavnijem udu (glavi).

¹⁸ i upravo kada mi je nevolja jedva dala toliko smionosti da pobjegnem

¹⁹ treba ti se držati drugoga puta - Usp. Dante (*Pakao I*, 91) *A te convien tenere altro viaggio*. (Kombol: *Stazama drugim poći ti je sada*.) (Švelec)

²⁰ premda u meni bijaše veliki strah, ipak mi se činilo da je lakše podnijeti bilo što da bih utolio bol od koje sam patio.

²¹ *magnutje* - tren

²² *slizla* - sišla

²³ jednom nezalici i zabludjelome

²⁴ *znaj, tribi jest* - znaj da treba

²⁵ gredući, idući

²⁶ Ovo se mjesto, i njegov latinski izvornik sa strane, uvijek pripisivalo sv. Augustinu. No, ono potječe iz *Eneide*. Zapravo, Zoranić parafrazira cijeli pasus (VI, 126-129):

*... facilis descensus Averno:
noctes atque dies patet atri ianua Ditis;*

*sed revocare gradum superasque evadere ad auras,
hoc opus, hic laboror est.*

(Maretić:
... u *Avern* lako je saći,
Vrata su otvorena danonoćno crnoga Dita;
Ali je posao mučan povratit se otud i doći
Na gornji uzduh.)

Ove Vergilijeve stihove citira Augustin u Petrarkinu *Secretumu*, III. (Grčić)

²⁷ *svišćam* - opominjem

²⁸ Zoranićev je put »koprina«, izlika da putujući gornjom Dalmacijom proslavi rodne »deželje«. Ipak, slaveći Paklenice i buru on se koristi Danteovim *Paklom* i glavnom njegovom simbolikom koju kao religiozan čovjek nekako nije mogao a možda ni htio eliminirati. Ne treba naime smetnuti s uma da je u II. poglavlju akcent na putovanju »prik mora«, a u III. na podrijetlu bure. (Švelec)

²⁹ *poznaju* - poznajem (zast. oblik prezenta)

³⁰ Zbog toga sam spreman krepko i dragovoljno držati se puta koji ti zapovjediš.

³¹ Opačina.

³² O, kako da te zovem, djevo? (*En.*, I, 327)

³³ U *Avern* lako je saći. Augustin. (*En.*, VI, 126)

Otkude bura ishodi i zač se zove

Kap. IV

Slidi dake - reče - stope moje. - I uputismo se uz goru, mnogo kamenitu i strmenitu. I, ne vele prošadši, meu guste i spletene redine¹ i grmje uliši, k zjatju bunje² jedne dojdosmo ka unutra kako široka pećina raskošivaše se. U nju nigdare ne samo da sunčeni zrak ulize da ni svitlosti u njoj vidit more se, da tmine tolke i tuko guste, da, kako reče se, nožem prid sobom rizati mogal bi ih. Samo toliko svitlosti biše koliko kip vojvode³ moje odsivaše. Ja tomu, kako on ki ni mečan ni uvižban, vele sumnjiv za njom u nje svitlosti gredih⁴. I tako u napridak gredući uzmožan vitar na nas buknu po ta put, da mene posrnuti i pasti na zad čini. Da moja verna druga brzo pojam⁵ me i opet dvignuv me - Ne boj se! - reče mi - ta vitar, da znaš, iz paklenih vrat ishodi koja ne vele daleko od nas jesu. - Ja tada ričju nje i pomoću pokripljen rekoh joj: - Mnogokrat meu nami razložeci i govoreći slišio sam da od oblakov, ki se od zemaljskoga tova pojimlju⁶, vitri se plode. Sad mi je čudno viditi da u propasti zemaljskoj tako jaki i uzmožan vitar pribiva. - Ta vitar - reče - ni kako jini po naravi stvoren, da to je on vitar ki meu vami *bura* zvana je. Da neka stvar redom od toga znaš: u gornjih deželjah, ke su meu sunčeni istok i zvizdu, ka, kako po starih rečeno je, žena najpri a medvidica bi posli⁷, biše jedan vladavac i gradodržac poštovan, plemenit, poglavit i moguć. U njega, kako srića hoti, jedna hći mlajahna, *Bura* zvana, lipa, umića i u svem narešena, ča se jednomu ženskomu kipu pristoji, biše. Da koliko uljudna i gizdava, toliko veće rogoborna, oskorežna⁸, ohola i nerazaznana biše, i ne samo jednomu ali dvima da mnozim lipim, plemenitim i bogatim gospodićem prigovori. I budući, kako ti govoru, uljudna i narešena i od svakoga pohvaljena, u toliku rogoboru zajde, da, ne ljudem samo da i bogom i vilam svoju lipost ne prikkladajući prigovor davaše. Da svake svitovne slave do mala.⁹ I budući jedan dan, mej dvorkinjama i plemenitim gospojama u raskošu i glumljivu govorenju¹⁰, svoju lipost prezrazborno hvaleći, hvastajući se i više vičnjih božic sebe uznoseći, božice tada prid svemogoga suca na kolina padši rekoše: - Kako trpiš, o svemogi, da toka rogobora i oholost u jednom umrlom¹¹ kipu ženskom pribiva? - i na nju u njega osvetu uprosiše. A jer vladavcu nebeskomu grih nijedan jini ni tuko kuko nesaznanje mrsko, tudihtaj iz vedra neba strašnim i sverutnim triskom meu sve ke toti bihu nju samu udrišvi u propast paklenu u vike osudi. I tako okonja¹² i u vičnjih mukah mućeci se nesaznanje plaća. I vazda, kada kojagod žena krozi ta grih¹³ k njoj se

*Istina jest da u
gori vlaškoj
pram nam jest
misto ko se zove
Vražja Vrata.*

*Circulus aureus
in naribus suis,
mulier pulchra
et fatua.*¹⁶

*Proverbiorum.*¹⁷

*Notandum.*¹⁸

*Od čega se bura
tvori.*

pridruži, na svoje raskošne spominajući se gorko cvileći prijadovno uzdiše, i od toga uzdah vitar ta tvori se i iz paklenih vrat oganj dimom modročrpljenim kroz ova zjatja, koja, kako vidiš, eto pravo pod misto ono jesu ko vi općeno Vražja Vrata¹⁴ zovete, i van ishodi. I koliko zlo, navlastito u naših deželjah, čini, nî triba da ti spovidam. I jer u životu *Bura* zvana bi, vitar ta nje glas uzdrži i uvijek uzdržati hoće. - Zaisto nemalo počudih se tomu i pake tako reko: - Dostojan i pravedan svaki sud božji jest, najkoli krozi nesaznanje, i molim svemogoga da svaka nesaznana u takov sud upade. - Tako govoreći k vratom nesmernim i vazda otvorenim paklenim dojdosmo, nad kimi zgor pismo jadrnih slov¹⁵ tako diše:

*Vražja Vrata u
gori vlaškoj.*

*Ab aquilone
pandetur omne
matum.
Hieremiae.¹⁹*

*Po mni se uhodi u najgorčji stan,
lako se prohodi, da teško zide van.²⁰*

Iz kojih vrat dim kako tmasta magla s ognjenim tmasto-modrim plamikom, s skuci²¹, s jeci²², s plačem i s tugami i škrgetom zubi smišan strašno ishojaše. Tada vila reče mi: - Put naš unutra ulisti nî, jer, samo izvan čuvši i vidivši, već neg pristrašen ostati ćeš. Da, na ti - reče - kamen ovi kroz ki gledajući sve deri do konca i najdublje jezera paklenoga vidit moći ćeš, ni ti hoće dim ni plam vidi zasnuti, ni smrad duh oskrvniti.

*Sat est per cog-
nitionem vivo-
rum extrinsecus
discurrere.²³*

¹ *redine* - živice

² *bunja* - rupa, jama, pećina; od tal. *bugna* - koš, košarica; *bugno* - košnica.

³ vođe, voditeljice

⁴ kao onaj koji nije vičan ni uvježban, ja krenuh vrlo oprezan za njom u njenoj svjetlosti.

⁵ uzevši, primivši

⁶ koji se izvijaju od zemaljskog soka

⁷ bijaše najprije žena a potom medvjedica - Misli se vjerojatno na Kalistu koju je (*Metamorfoze*, II, 401-410) Junona pretvorila u medvjedicu, a Jupiter u zvijezdu. (Štefanić)

⁸ *oskorežna* - tvrdokorna

⁹ Ali, svaka je svjetovna slava zakratko.

¹⁰ *glumljivu govorenju* - šaljivu razgovoru

¹¹ *umrlom* - smrtnom

¹² *okonja* - pogine, skonča

¹³ *krozi ta grih* - zbog toga grijeha

¹⁴ *Vražja Vrata* su Paklenice - dvije goleme usjekline u južnu padinu Velebita kod Starigrada.

¹⁵ *pismo jadrnih slov* - zapis velikih slova

¹⁶ Zlatan je kolut na rilu svinjskom, žena lijepa, a bez razuma. (*Izr 11, 22*)

¹⁷ Poslovice

¹⁸ Neka se zapamti.

¹⁹ Sa sjevera buknut će zlo. Jeremija. (*Jr 1, 14*)

²⁰ Ovaj je dvostih načinjen kontaminacijom Dantea i Vergilija. Dante (*Pakao*, III, 1): *Per me si va nella citta dolente* (Kombol: *Kroz nas se ide u grad sviiju muka*). Vergilije (*Eneida* VI; 126 i 128): U Avern lako je saći... *Ali je posao mučan povratit se otud...*, itd. (Grčić)

²¹ s *skuci* - s jaucima

²² s *jeci* - s jecajima

²³ Živima je, radi upoznavanja, dosta proći s vanjske strane.

Propast paklena kakova je i zač se pakal zove, i vrazi otkud su

Kap. V

Da mi tada kami¹, bil i čist, prozračan prez svake strvi². I vile držeć se nasrid vratih stavši, kroz kami gledajući vidih misto mnogo raskošno i u krug vele široko sve na niže gredući; po koji župi³ razlike strašne i čudne zviri svude duše Bogu nevirne i neposlušne, a iskrnjemu nedrugoradne razliko pečalno i vik tugarljivo mučahu, a u najdonjem jezeru i propasti poglavica paklenoga kraljestva nesmerni Lucifer žestoko verugami vezan staše. Iz očiju mu vazda bruzgom vičnije prigrorke i jadovne suze tecihu u toliko obilje da sedam rik jaci i strašnih po paklenoj državi činjahu ne kako vode da pravo kako goruća pakla⁴. I po jimeni vod tih paklenih općeno propast ta *pakal* zove se. Nesmerni kreljuti Lucifer polepetavši sve vode de u magnutje ustinuvši poledi i pake svojim jadovnim zdahom sve živućim ognjem užga⁵. Zato reče se da tu jest trepet i škrget od zubi. Tad nikuko pristrašen i dumboko sumnjiv razgledajući stah. Pozna vila tad želju moju i reče mi: - Vidiš, pod silnimi kreljuti Lucifera ono zločesta Bura s jinimi mnozimi u razlikih mukah razliko mučeci, vidiš zločeste duše; te zviri strašne, to su oni ki vi svitovni jednim jimenom *Vrazi* zovete. Da neka njih rojstva, kolino i istok poznaš: Lucifer, poglavica paklene propasti, nepodobno s *Kimerom*, zvirju sedmoglavom ka tebe pristraši, pojam se, jimi s njom sina dva: *Vraga* i *Djavla*, ćere dvi: *Hudobu* i *Nepodobu*; koji pak meja se neslično pojam se⁶, Vrag s Hudobom jimi sinov: *Zlo*, *Gniv*, *Trud*, *Jauk*, *Skuk*⁷, *Jad*, *Beteg*⁸, *Oboj*⁹ i *Ujed*, a *Djaval* s *Nepodobom* ćere: *Nesriću*, *Zlobu*, *Muku*, *Skrbu*¹⁰, *Žurbu*, *Pečal* i *Škodu*; rodi pak *Zlo* i *Zloba* pojam se: *Neviru*, *Nerazbor*, *Nesvist*, *Nemar*, *Hudinju*¹¹ i *Zljit*¹². Gledaj kako svakčas prez pokoja strašnimi, smrtnimi i žestocimi obrazi dušam muke podajući hrlo i žestoko nastoje. - Još ja, človik uz koga živući trisk lupi¹³ i, premda njega ne udri, dali pristrašen i zasnićen za dobar hip ostane, tako ja stah vas trepeć gledajući, kad mi reče vila: - Toga razgledanja budi za sada dovolje i ča s' vidil viditi. Obrnimo dake na bolju i projdmo putom na desnu ki van na svitlost iz ove propasti ishaja. - Tada dobar hip po tminah, ke pakleno jezero podvija, hodeći napokom na kraj zjatja¹⁴ od bunje na vrh gore, ka na planine izvodi, najdosmo se. I budući tuj čista, hladna i bistra vruljica iz mramorne i živice stine izvirajući, na njoj obraz omagljen iz tmin, ke propast paklena ispušća, nikuko oskvrnjen oprati i očistiti vila čini mi.

*Contra Deum et proximum.*¹⁵

Od čega su rike paklene i ognji.

Ibi erit fletus et stridor dentium.
*Evangelium.*¹⁶

Prilika.

¹ *kami* - kamen

² ... *prez svake staru*. Ovo *staru* dosad se tumačilo kao *stvari*. Vončina predlaže (*Umjetnost riječi*, IV, 1983, str. 291) lekciju *strv* (gen. *strvi*) 'leš, natruha'.

³ *po koji župi* - po tom kraju

⁴ *pakla* - paklina

⁵ Mašuci golemim krilima, Lucifer bi zaledio u tren oka sve vode ohladivši ih, a onda bi svojim bolnim uzdahom sve užegao živim ognjem. - Sve su to, nešto modificirane, reminiscencije iz Danteova »Pakla«: u Dantea su tri rijeke koje se slijevaju u dno pakla (Cacito), a nastaju od suzâ kretskoga starca (*Inferno XIV*); i strašne Luciferove suze slijevaju se u Cocito koji se smrzava uslijed lepetanja Luciferovih krila (*Inferno XXXIV*). U svrhu etimologiziranja Zoranić ističe »goruću paklu«, a zatim pod Luciferova krila meće svoju »zločestu Buru«. (Štefanić)

⁶ koji se potom među sobom grešno spariše

⁷ *skuk* - jauk, jecaj, jadikovka

⁸ *beteg* - bol

⁹ *oboj* - jecaj

¹⁰ *skrba* - briga

¹¹ *hudinja* - zločestoća

¹² *zljit* - Ispraznost

¹³ kao čovjek uz kojega udari živa munja

¹⁴ *zjatja* - zjala

¹⁵ Protiv Boga i bližnjega.

¹⁶ Gdje će biti plač i škrgut zuba. *Evandjelje. (Mt 13, 50)*

PRVI DAN NA PLANINAH.

Pismi razlike po pastirih rečene.

Kap. VI

Tada na ravnoj tržanci¹ razlikimi cviti, bistrimi i tihimi iz vrulj potoci, visocimi, raskošnimi, razlikimi dubi narešenoj najdosmo se. Po koj tržanci tih vihar slatko šušnuć s romorom slatka petja razlikih ptičić i mirisa od zeljaj i cvitov niku slast tvoraše, da duša moja na istočišće stvora svoga i radosti i slasti, ke onamo jesu, spominjajući se u kipu mom uzjigra po taj način, da kako uznita u sebi, a van kipa radosno staše. Tad vila reče mi: - Pokle na svitlost želinu po milosti božastvenoj izašal si jure kamo t' se vidi projti moreš; ništar manj vazda pri tebi u otajnu i potribah biti hoću. - Ja uz to se, kako se pristoji, poniženo i umiljeno na vernoj družbi, kuko bolje umih, zahvalih. Ona tad tudihtaj iščeznu. Idoh tada ja državom tom, i kroz razlik od bilja i cvitov miris svi udi moji niku slast priijimljući, navlastito srdačce, pokripljeno staše. Jur drugoč, poko u propast ulizoh, brzi konji sunčeni svitlo ličce vojahu² i jur malne na podne bihu, kada ja, hodeći k jednoj vrulji raskošni iz stine izvirujući i tiho po travi bistrim potokom tekući, pridoh. Okol vrulje dubi, po naravi razliki, razliko sajeni, raskošan hlad, od sunčenih zrakov braneć ju, činjahu. Ptičice po dubju i črčki po grmju, šušanj od tiha vihra duhajuć, vrulju tu naredno rešahu. Tuj pod dubjem pri vrulji, jer čriz podne biše, pastirov nikuko, ki budi da predljivi kroz svagdanje naporstvo od vukov i već cić neprijateljskoga česta plinjenja i robljenja, ništar manje - za dobri stari običaj opslužiti - koko već mogahu blagoviti stahu; i u stran blizu na plandišća živine priuzbivši meu sobom razliko blagovito na travi sijahu. I k njim prišadši ljupko, kako se pristoji: - Božja vam pomoć, braćo! - zazvah. A oni prijaznivo odgovoriv prijaše i meu se na bludnih travicah svi općeno nukajuć me sestini činiše. Tuj uz jednoga (kako j' po naravi da krv prilici priteže), ki mi se u obličju i viku podoban vidi, sedoh. I jer jur vrime užine biše, redom uz vruljicu sedši, svaki ča krme imiše ljubveno položivši, i ja s njimi poblagovavši život pokripismo. Po tom pake - za u praznosti ne ležati - dokle se nagne sunce, meu se razbludno riše da se besidi. Tad općeno rekoše jednomu od njih ki najstariji biše, oblast³ dav mu ča godi komu veli, da pripravni učiniti jesu. Utoj tri dekllice mlajahne, ke lipotom Danici odsivahu, iz najbližnih katunov s vidri na vodu k vrulji dojdoh. Tad *Medar* (tako starišini jime biše) jednomu njih mlajahnu tiho zapovidivši reče: - Nu, *Borniće* moj, znam da mnoge pismi

Extasis.

u pameti jimaš, budući, kako si mlad, smin i u ljubavi, prosladi dake srca družini ovoj kojom godi od tvojih ljupkih pisam. - Tad on pripravan družbu obeseliti, jer morebiti mej deklami njegova ljubovca biše tako rebegu narediv kleče:

BORNIK

Jelina slideći košutu priprehtah⁴,
ku latit želeći dugo vrime trujah;
po gustih dubravah i po spletnih luzih
latit ju željan, ah! koko vrime zgubih!

Eto ju pak sritih u klancu srićom môm
i znevarke uhitih stavši na mistu tom;
na njoj zlatin pismom ogrnik u slova:
»Ne tiči me rukom jer sam cesarova!«⁵

*Noli me
tangere, quia
Caesaris sum.*⁶

Liplja nî takova košuta na saj svit
ni u vika ova ni u mimošnih lit,
ni ja mnju da će bit v državi svitovnoj
tako krasan procvit, kako biše u njoj.

Ja mnju da v ljubvenoj deželji stvorena
al morebit v rajskoj tako narešena,
biše umiljena u njoj svaka milost
dvorna i ljubvena u pitomnu sminost.

Nesmerna nje lipost u ljubveni sinžir⁷,
ki bih malo pri prost, mene uveza zvir;
suze i uzdasi su žir srdačce pitam kim⁸,
pokol slobodni mir nedomišljen gubim.

A i ovo reći smim da željan umor⁹ taj
rascvili me sasvim i muči od ondaj,
a ona se tadaj u vilu satvoriv
odnese od mene raj u gore obrativ,
a meni ju i haj i jauk ostaviv.

Mnogo prijata i pohvaljena bi pisam ku Bornik reče. I ja u početak riči njegovih u dekle gledajući kako on *Jelina* poče, tako jedna koj, kako mi se vidi, tako jime biše, ličca kako ružom potrusiv liplja pride. I sram ličca orumenivši joj vode iz vrulje rukami pojanši obraz

umivaše mneći tim morebiti ono zakriti ča malokrat more se¹⁰. I jur poniknutimi očici staše dokol ne ču da pisam od košute stvar uzdrži. U to meni drug moj k uhu glavu priklonivši reče: - Složi prva jadrna¹¹ slova od slog i vidit češ da *Jelina* govore; i prem ta jest ku toko nesmerno Bornik naš ljubi. - Razumih tada da pod koprinom košute deklu tu i ljubav svû skazovaše. Tada Medar drugomu mladiću kako mi se vidi hitru i umiću: - Nu i ti sada, *Vlade*, reci od tvojih kojugodi, ki znam da mnoge i mnoge imaš. - Tad on, ki vrime početi ne vijaše jer i njegova tuj ljubovca biše, prija citaru narediv, oči u jednu od tih dekluc upiriv tako poče:

VLADE

Lipost tva nesmerna s pozorom primilim,
krunice biserna, rascvili me sasvim,
kada sritom prvim ki u moj nečas bi,
pogledom ljubvenim srdace m' pogubi.

U ta čas zarubi mû slobod, moj pokoj,
i utih izgubi nesrićni život moj;
ništar manj mili tvoj pogled more učinit,
da u slobodi svôj čestit budu živit.

Čin, jer mož' povratit mene s pogibili¹²
i radost satvorit v srdacu ko cvili,
jer ljupki primili sokolski pozor¹³ tvoj,
on ki me rascvili, on more dat pokoj.

Jer u stvari inoj znaj da mi ni lika,
ner v tebi jedinoj ka si moja dika,
mâ kripost razlika, moj utih, moj ugoj,
slava, čast velika, mâ radost, moj pokoj.

A ja sam sluga tvoj, tvoj sužanj i tvoj rob,
dokole život moj zaklopi smrtni grob;
tebe ću samosob služiti, venče moj;
nemoj da u vsu zlob mori me poraz tvoj,
povrat mi dobru kob da poživlju v pokoj.

Dospi¹⁴ Vlade pisancu s velikim ugojajem sve družine. Da meni se vidi da veće dekli negli družbi pisam pojući reče, jer vazda u nju gledajući *tebi* i *ti* govoraše, a ne *njoj* ali *vam*. I more biti da mnogi od

nas se domišljahu, ništar manje svaki muče staše¹⁵. Ja dake način od pisni složivši poznah da i od nje najjadrnija slova *Lučia* govore. Tad ne samo starišina da i jini koji morebiti znahu da tretje mome ljubvenik biše, drugu momu rekoše: -

Nu, *Sladmile*, pokol srića uzrok ti je prid oči dovela, i ti od tvojih pisam da vi' da narejenu reci¹⁶. - On tada blagovit - Pripravan sam - reče i, sredivši tiho zuk od gusal pri ner peti poče, reče meni: - I ja ću sad, kako su ova dva svaki svoju pohvalili, u slovih složiv jadrnih jime ljubovce pohvaliti. - Tad malo pogudiv i glas zukom srediv¹⁷ reče:

SLADMIL

Mogal da bih reći ča v srdacu ćutim
ljubavi služeći i ča cić nje patim,
ali da bih sasvim mogal složit pišuć
ča v srdačcu plodim¹⁸ svakčas ljubom mišljuć,

Al da bi mi pojuć skazati moći vam
oganj ki me žežuć skončaje noć i dan,
more bit da bi plam ljubven oćutila
ona ka j' meni pram svakčas već nemila;

Ranu bi skusila ter na moju žalost
jur bi se smilila prijam me na milost,
i, obrativ svitlost od onih očiju¹⁹,
pokripila b' mladost s kih tužan živiju.

Jino ne želiju niti mislim jinim,
ni pomislit smiju nego čim se mučim,
vas se kipom zgrozim plovuć smrtnom potu²⁰
kad god okom nazrim nesmernu lipotu.

Jure u mom hotu nî neg njoj ugodit
za ljupku pohotu moći konac jimit²¹;
to ne stane mislit misal ma mučena,
nego moći doprit do konca željena.

To b' bila blažena noć al' danak mili,
kad bi utišena mladost da ne cvili;
čestiti bi bili mi stvori u čas taj,
da bi m' ličci bili ljubiti na ugojaj.²²

A ti, pismi, sadaj leteć pojdi k onoj
pri koj je vas moj raj i svaki utih moj;
pokleknuv reci joj: priporučen t' budi
on verni sluga tvoj ki te nad sve žudi
i bit će tvoj, ne svoj, ti ga ne zabudi²³!

Poda slast i ugojaj družini pisam po Sladmilu rečena, a dekle još paljući vodu²⁴ pri vrulji stahu ku more biti da nahval smutile bihu, i čineći se ubistrenje čekati, stahu pismi, ke se pojahu, slišeci; ke dospivene²⁵, dekle otidoše. Naredi tada Medar *Zvonku* da poje, a on reče: - Budi da već plakah negli peh u ljubavi²⁶, ništar manje pisancu jednu, ku cić one moje nemile ljubovce složih, nje skrovito srdačce ne moguć skusiti, u koj u jednake sloge²⁷ razlik žitak i nesrejen ukazah. - I tako peti ja:

ZVONKO²⁸

Mira ne nahodim, nit s' imam ratit s kim,
i sumnjim i želim, gorim i krepenim;
vrhu neba letim, a na zemlji ležim,
vas svit zauhitit mnim, a ništar ne držim.

*Pace non
trovo. Petrarca.*²⁹

Voljno v uzi stojim iz ke zit³⁰ ne umim,
niti uzu krutim, niti ju oslabim;
ni ozdraviti vim³¹, ni umrit poći čin³²,
ni ljubim li se s kim, ali komu mrzim.

Prez očiju vidim, prez jazika vapim,
i umriti želim, a pomoći prosim;
i sam na se mrzim, a inoga ljubim;
niti za se marim, ni najdu³³ ni gubim.

Tugami se gojim, a jadi se hranim,
suzami se pojim, ljuti čemeri jim;
ni života kolim³⁴, niti smrti želim,
i jednako obim, smrt i život mrzim;
s tebe u tom živim ku mû gospoju dim.

Općeno od svih pohvaljena bi pisanca po Zvonku rečena, jer u kratko i jednake sloge tako različne stvari složija biše. Tad starišina

Plinku reče: - I ti kako jini družinu obeseliti rači. - A on: - Pripravan san - reče - da neka znate da nikomur ni slično³⁵ ni s načinom more jino neg od onoga, u čem se nahodi, peti. Zato ja verno služeci ne dim još sasvim izgubil službu, da zgubiti ju sumnjeć³⁶ pisancu jednu onoj, ku zaisto ne manje sebe ljubim, poslah. - I tako poče:

PLINKO

Pokol službu verno gubim verno služec,
u jadu čemernu srce gojim pateć,
ništar manje cvileć pojući govorim
plam ugasit želeć suzami kim gorim.

Tebe dake molim, pismi mâ, poj k onoj
ku nada sve kolim, pri koji je utih moj;
padni na krilce njoj tere umiljeno
skaži i reci njoj da je rascviljeno

srdaće ranjeno kroz nje mili pogled
i sasvim smučeno, da kopni kako led;
još joj rec da će vred izginut ma mladost,
ako ki dobar red ne stavi nje lipost.³⁷

Jure ćutim kripost ginut životu mêm,
jer mi je usrid kost³⁸ užgan plami ljubven;
još skaži joj u svem da sam joj bil veran
i kako s nje živem sve danke čemeran.

Skaži joj nesmeran oganj gorim u kom³⁹,
i bol ljubvenih ran ka je u srcu mom;
reci joj napokom da služba mâ verna
ne ostane prid njom sasvim čemerna.
Smil se, smil se nad mnom, krunice biserna!

Svršena i pohvaljena bi po svoj družini pisanca rečena. Tad svi zgljedavši se meni tako rekoše: - I ti, goste, ako ti trudno nî, rači nas pojući posladiti; da pri, ako ti je drago, jime tvoje povi nam. - Ja njim uz toj tad: - *Zoran* se zovu ja⁴⁰; i pokole vam je ugodno i mene slišati, budi da veću želju plača neg petja jimam i većma narikati neg peti pristoji mi se, dali za vaš ugojaj reći hoću.

ZORAN

JA GUđuć ZORom RAN gređući po gori,
slaveć tu cić ke plam ljubveni me gori,
u slatki romori ptičice mej listjem
i eko mej bori odgovara dolcem. ⁴¹

Narešena u svem vila dojde k meni,
s vlasi jak zrak sunčen, a oči ljubveni,
a ličci rumeni kakono ružice,
a pozor blaženi kako u božice;

u nje jabučice u njidri u otaj⁴²
s kih gorke tužice poja srdačce ondaj.
Uzdahnuvši tadaj rekoh joj: - Mâ vilo,
nemoj mene sadaj umorit nemilo;

budi ti me milo ter na moju mladost
stvor milosno dilo prijam me na milost;
nemoj toku lipost nemilostju grdit,
jere ta neharnost vazda će t' prirok bit.

Daj uzrok da hvalit veseleć razum moj
bude te i slavit po planini ovoj.
Dokol godi u voj puti duha bude,
vazda, vazda glas tvoj zučati će svude⁴³.

Nigdar ne zabude čast tvu planina sa⁴⁴
i jindi i ovude, to t' obitam sad ja.
Slavna ako lipost tvâ pokripi mû slabost,
razum i pamet mâ slavit će tvu lipost.

Dokol sunca svitlost svit bude ophoditi
ne šćedeć svû milost i zvizde jasniti,
dokol vrulje vriti i sve rike tekuć
ne stanu hititi moru harač dajuć⁴⁵,

vazda će bit slovuć manom slavan glas tvoj:
to prisiže obituć stanovito um moj. -
A ona reće, uz toj očima me robeć:
Velik je obit tvoj⁴⁶, da ljubi me želeć. -
JA GUđući moj poj tad dospih nju slaveć.

Ja moju dospivši pisam naredi Medar *Jasniku* da poje. On poslušan:
- S dobre volje ću - reče. I u čen na misal spravljaje ča reći jimaše,
moj drug Sladmil opita me govoreći: - Ako ti nî trudno, reci mi, mo-
lim te, Zorane moj, zač u pismi tvojoj poče i dosvrši: *ja gudući*, a ne:
gudući ja, jer se meni vidi da bi bolje ovako riči zučale; da ja mnju da
nahval za kojegodi ljubovce jime složiti tako si sredil. Tvoja prijazan
i ljubav, prem ako od nova mej nas pojata, dali do konca, ako se ne
hinim, uzdržana bit će. - Ne more neg da ti povim - rekoh mu. - Vi-
deći da u pojih vaših jimenam ljupčic skrovito u slovih prvih jadrnih
složili jeste, ja tako i moju ljupčicu, prem ako pram meni nemilu, da-
li meni nadasve ljupku i dragu u prvom i najzadnjem početku sloge
rekoh pojući⁴⁷. - U to narediv se Jasnik i pomisliv reče: - Da znate
vrh česa i ča peti hoću, znajte da ono ča ljubav, srića i hitrost i muka
dala mi ni, san moj dav mi, rekoh:

JASNIK

Ono ča u javi bdeć imit nis mogal,
mala t' hval, ljubavi, to sam speći jimal⁴⁸,
jer sam speć uživao slavno lice onoj,
koje sam zazival tisućkrat za utih moj;

jere ti u jednoj s nesrićom se stavi
nenavideći toj ča je po naravi,
zato u ljubavi jedinstvo već daje
trošeći zabavi s nesrićom takaje.⁴⁹

Da noćca ova je dala meni užit
ličca ona koja je bdeći hoću želit
i sanak ov slaviti ki mi da tu radost,
ki žitak pokripiti čini mi i mladost.

Da sunčenu svitlost vazda ću kunuti
ka toliku slatkost čini m' odbignuti,
jer hteć odrinuti jur noć na donji stan
iz gor ja jasnuti zlaćenom glavom van;

u toj ti meni san otide i radost
ku speć uživah san i toliku blagost.
I tom himbom mladost pokripljah noć i dan
i toleć usrid kost ki mi je užgan plam⁵⁰.
mrzeć danju svitlost, a želeć noćni san.

Pohvaljena mnogo bi po družbi pisan po Jasniku peta, jer u njoj skaza da istina himbom mnokrat se utoli, a to je, kako on reče, u sanjah; da već dim da i u javi za takovim snom človik niku slast - taščinom se pitajući - prijima. I još ne manjka onih ki slišav kako on na malu hvalu ljubavi i nesriće pojući reče kako oni ki od ljubavi bili su oskrvnjeni, kako niki utih i osvetu prijaše. Medar uto jednomu reče: - Nu i ti, *Sipko*, molim te, reci. - Tad on tiho odgovori: - Ujisto, kako svi vidite očito u obličju momu da radosti u mom srdačcu i blagosti ni, i uzrok svi znate da je krozi ljubveni poraz; ništar manje, ako mi ona, ka me uzi⁵¹, dopusti, reći ću; jer, da znate, samo kad misal moja na nje gizdu i kriposnu lipost pomisli, ono ča mi zapovi, to mi je činiti. Zato dim: ako ne zapovidi, ni peti ne mogu. - Nu svi rekoše: - Tolikimi riči tribi ni zaščicevati se; triba jest da i ti poješ. - Tad on: - Ako - reče - poj moj zučan i sladak i pristojan ne bude, zamiriti mi nemojte, da onoj, ka pametju mojom kako vitar horugvicom⁵² otkud obrne obraća; i da znate, gdo ta jest, jime njeje u prvih ričeh složit hoću. - I popogudiv i glas zukom srediv kliknu:

Prilika.

SIPKO

PISAN KU sad pojem složih na slavu toj
ku u petju mojem izgovara um moj;
iskažujem takoj dil uzroka onoga
koji patim po njoj, rascviljen sam s koga.

Sva vlast žitka moga v očicijeh je onih
poraza ljupkoga pojah mlajahan s kih;
moje j' veselje u njih kad su umiljeni,
a pogub udi svih⁵³ kad su rasrjeni.⁵⁴

Ti oči u meni misal razvedruju,
kad hote, i tmasteni opet pooblačuju;
um moj gospoduju i vladaju po njem,
i njim obrtuju kako uzda konjem.

Ne znam v žitku mojem živ li sam al' mrtav,
jesam li poboljen, ali jesam li zdrav;
slišite u ku stav⁵⁵ postavi život moj
nepravedna ljubav, slišite moj oboj:

živ sam v zlobi svakoj, mrtav u radosti,
mrt u pići slatkoj, a živ u gorkosti;
živ sam u žalosti, mrt u veseljenju,
mrtav u slobosti, a živ u uženju⁵⁶.

U taku življenju bolim se noć i dan,
u plačnu dažjenju jur je moj kip skončan;
dali još daž plačan ni vitar od zdahov
mogal je ljubven plan u mni ugasit ov.

Jur sve sućastvo⁵⁷ i tov⁵⁸ žitka moga kopneć *Substantia*
skončaje oganj takov na strašnu smrt vodeć *humor.*⁵⁹
jure trudan pojeć ne mogu govorit,
da plam srce goreć još se neće ugasit,
ki me sili ljubeć slidit s ke m' je umrit.

Vrime ko Sipko pojaše vazda oči k zemlji prignuti drža i nigda pačeli često riči svoje uzdahom ognjenim družāše. I stanovito poznah da ljubav njemu, ne samo koru prostrilila biše, da, kako i meni, deri do najnutrnjega mozga plam użgala biše⁶⁰. I budi da ne vele s visokim glasom, kako je običaj, pojaše, da meni se vidi da mu se verma on tih poj pristojaše. Uzmoliše svi kupno tada mladića jednoga ki, kako se meni vidi, nič zlovoljan, kako jest ljubvenikov običaj, staše, da vas čisto i vedro pozoran i veselo blagovit biše; riše mu tada: - Ako ti nī trudno, molimo te, *Zelenko* brate, i ti raži koliko ti se i ča ti se vidi od tvojih uzrokov ljubvenih složeno peti, jer svi znamo da pismom obilan jesi. - Tad on vas dvoran: - Dobrovoljno hoću - reče i gusle jedne pojamši pogudiv počē:

ZELENKO

U pristol na nebi bog Venus i Ljubav *Antequam*
svećaše⁶¹ u sebi pak dozvaše Narav. *terra fieret.*⁶²
Ri Ljubav⁶³: - Sprav ter stvori kip jedan
veće od svih gizdav, kadi bude moj stan,
jer na svit nijedan ne mogu ugljedat
koji bi dostojan bošastvo mē prijat.
Zato hti nastojat takov mi stan stvorit
gdi se budu gizdat i radostan živit;
i da doli na svit češćekrat dohodim,
ki sasvim ogrdit⁶⁴ svud omrazom vidim. -
Odgovorom jinim ne odgovori Narav,
da meštriju i načim poja i svu oprav,⁶⁵
jer misleći postav vase zrak sunčeni,
ter stvori u svu stav⁶⁶ vlasi pozlačeni,
pak oči blaženi boga od ljubavi
vaze i onoj ženi naredno postavi.

To j' uzrok da travi tako slip bog ljubven⁶⁷,
a ne kako pravi tkogod nenaučen.
I hoteć narešen ovi kip satvorit
vaze bil i rumen ružice uzoren cvit;
pak biser izborit nanizamši pojam
zubi hti naresit, kuralom usne zvan⁶⁹;
pak jabuku vazam iz desne hti stavit⁷⁰
onu, dim, kôm Adam smrt navede na svit;
s live hti narasit prsi jabukom tom,
s ke sud nerazborit razori Trojon svom;
pak krv čistu s mlikom smišavši zajedno
kip rukom umićom učini naredno⁷¹.
Ono j' samo jedno stvorenje Naravi,
koga nî nijedno liplje svita stavi:
ovdi bog ljubavi očice nadzira,
a vlasi gizdavi Apolo razbira;
ovdika prozira jabuke medvene,
od kih svak urnira kroz želje ljubvene.
Ko čudo, da mene priprosta i mlada
te časti blažene i lipost obvlada.
Oči ljupka jada s kosom i s jabukom
kâno srnrt svitu da i ka smiša svitom,
ni čudo ako mnom obvladaše i pak
obališe svakom jinom misalju oznak⁷³
i žitka ostanak i pameti moje
obradiše čas svak u ljupke nastoje.
Da već još ovo je da Palas s Dijanom
ispustiše svoje sve časti nad ovom,
i kripost s umićtvom pake došadši k njoj
sve milosti nad njom spustivši daše joj:
gizdu, ureh, ugoj, čistinju i lipost,
još darovaše joj časnu čast i krasost,
umiljenje i dvornost i pozor božanstven,
mar, šegu i hitrost i ljupki jad medven.

*Cur cecus
amor.*⁶⁸

*Pulchrum
et bonum
omnia desiderant.
Dionisius.*⁷²

To j' lipost, koja men' izdri srdačce van,
to j' moj uzrok ljubven, tim zgara srce plan⁷⁴,
tu slavi ma pisam i štuje razum moj,
te voljno sužan sam, njoj prikazah moj poj,

i darovah ovoj cvitak me mladosti
i voća⁷⁵ ću takoj do stare starosti.
Ljupke me dvornosti petje nehitreno,
dali srčenosti primi prisrčeno;
vilo, umiljeno prim' čista ljubinja,
jime božanstveno v srcu mem od prija,
to j' pismom složeno MAR, razum moj I JA.

Kako udunuti vagljeni⁷⁶ pri goruću ognju ali kako kad žarko sunce isteče sve zvizde pomrknu prid vekšom svitlostju, tako pismi jine pri ovoj biše⁷⁷. Velika umičtva i velika tega⁷⁸ zaisto vidi mi se da ta pisanca bi, jer lipote ali stvari u ljstvu prilične vele hitro i s načinom složene bihu u njoj, ke ja mnju da nigdar podobnije rečene jesu i zaisto svitovnoj ženi ne pristojse se. Jur budući se nikuko ohladilo, od tole se pastiri dvignuvši u paše ne od tud daleko živine svoje zagnavše, ke simo-tamo razbludno po pisanih od cvitov tržancah pasući i tlačeći cvitke šćećahu⁷⁹, i budući ja Sladmilom vazda zadružen⁸⁰, malo na stran jinih razliko besideći gredih. Niki od pastirov slatko pojaše, niki žlice, niki kutliće dubući⁸¹ razliko pripivaše i izdilaše. Jur vrsi i dubje odsivajući najdalje sini činjahu, tad k vrulji usrid polja jednoj živine prignavši pod sladak zvizd svaki svoje napajaše. I od tole tiho na stan i krotko uputismo se. Tad Medar reče: - Bratjo, da znate da za ovi tri dni u ovih pašah pasti jimamo; tako po starijih odrejeno jest. Zato jutri pripravite se na plandišću peti ali jigre činiti ali glumno besiditi⁸² od starih pripovidajući. - Svi općeno odgovoriše: - A ti za to vrime naša glava budi, i ča zapoviš, opslužiti prepjavni jesmo. -

¹ *tržanca* - tratina

² Misli se na grčko-latinsku mitološku predodžbu o suncu koje na kolima vodi Apolon. (Štefanić)

³ *oblast* - vlast

⁴ *prirehtati* - uvrebat

⁵ Ova slika o košuti dolazi u Petrarkinu sonetu (CXC) *Una candida cerva sopra l'erba...* Bijela košuta simbol je djevičanstva. Košuta je inače bila posvećena Dijani. »Ne dotiči me rukom jer sam Cezarova« (što je, ujedno, i prijevod marginalne bilješke) također dolazi u tom Petrarkinu sonetu, a aludira na legendu po kojoj su 300 godina poslije Cezarove smrti vidjeli košutu kojoj se na ogrlici čitalo: »Ne diraj me, Cezarova sam.« Početna slova Bornikove pjesme daju ime JELINA. (Štefanić, Grčić)

⁶ Ne diraj me jer sam Cezarova.

⁷ *sinžir* - lanac

⁸ hrana kojom hranim srdašce

⁹ *željan umor* - željna muka

¹⁰ U Sannazarovoj Arcadiji (IV) pastir Galicio u svojoj pjesmi apostrofira Amarantu, a ona da sakrije svoje rumenilo pušta cvijeće iz krila pa ga onda tobože mirno kupi. (Štefanić)

¹¹ *jadrna* - velika

¹² Čini to, jer me možeš povratiti iz pogibelji

¹³ *pozor* - pogled

¹⁴ *dospi* - završi

¹⁵ *muče stase* - šutke stajaše

¹⁶ i reci i ti koju od svojih pjesama, ali gledaj da bude nakićena

¹⁷ uskladivši glas s guslama

- ¹⁸ što u srcu gojim
¹⁹ obrativši svjetlost svojih očiju (na mene)
²⁰ cijelim se tijelom tresem dok pliva u smrtnom znoju
²¹ postići cilj
²² Ugodno bi mi bilo ono što bih učinio kad bih joj po volji mogao ljubidi lice.
²³ *zabuditi* - zaboraviti
²⁴ *paljući vodu* - crpeći vodu
²⁵ pošto su pjesme bile otpjevane
²⁶ premda više plakah nego pjevah u ljubavi
²⁷ *u jednake sloge* - u jednakim stihovima
²⁸ Zvonkova je pjesma zapravo prepjev, ponešto slobodan, Petrarkina soneta *Pace non trovo* (CXXXIV) - što sâm Zoranić pošteno navodi na margini - koji ovdje danosimo u Tomasovićevu prijevodu:

*Ja nemam mira a u rat ne hrlim;
led sam, a gorim; plašim se i nudam;
po nebu letam, a na zemlju padam;
ne hvatam ništa, a svijet čitav grlim.*

*Ona me kazni da sred uza stojim,
nit omču driješi, nit okove steže;
nit da me smakne Amor nit odveže,
neće me živa; ne drži me svojim.*

*Bez vida vidim, nijem glasa ne gubim;
poginut žudim, a pomoći tražim;
sebi sam mrzak, a drugoga ljubim.*

*Nit mi se mrije, niti mi se živi;
smijem se plačuć, žalošću se snažim:
za ovo stanje vi ste, gospo, krivi.*

(Grčić)

- ²⁹ Ja nemam mira. Petrarca. (*Petrarca, Kanc., CXXXXIV*)
³⁰ *zit* - izići
³¹ *vim* - znam, umijem
³² činim (zbog sroka); ni umrijeti ne nastojim (Švelec)
³³ niti nalazim, dobivam
³⁴ *kolim* - marim
³⁵ nije prikladno
³⁶ zato ja ne velim da sam, vjerno služeći, još sasvim izgubio službu, ali sumnjajući da ću je izgubiti
³⁷ ako moja draga ne promijeni svoje vladanje prema meni
³⁸ usred kosti
³⁹ oganj u kojem gorim
⁴⁰ Zoranić upleće svoje ime u pripovijedanje. Tako je postupao i Sannazaro u Arcadiji (Prosa VII). (Švelec)
⁴¹ i jeka među borovima odgovara dolcima
⁴² *u otaj* - skrivene, u skrovitosti

- 43 vazda će glas o tebi svuda zvoniti
44 nikad neće zaboraviti ova planina tvoju slavu
45 dajući moru harač, tj. utječući u more
46 veliko je tvoje obećanje
47 Umetanje imena ljubljene djevojke već je primjenjivao Petrarca, a nakon njega i drugi. (Švelec)
48 to sam imao spavajući
49 Čitava ova strofa jamačno bi se imala razriješiti ovako: jer si se ti (ljubavi) zajedno s nesrećom složila u mržnji na ono »što je po naravi«, tj. na potrebi ljubavi između dvoje mladih, jedinstvo u ljubavi (tj. uzajamno uzvratanje ljubavi) potkopava nesreća i nevolja. (Švelec)
50 i gaseći plam (koji) mi je užgan usred kostiju. (Štefanić)
51 koja me zarobila, sapela u uzu
52 *horugvica* - zastavica
53 *udi svih* - svih udova
54 kad su dragine oči rasrđene
55 *u ku stav* - u koje stanje
56 *u uženju* - u uzama, u ropstvu
57 *sućastvo* - bit
58 *tov* - sok
59 Životni sok.
60 bijaše užegla plamen sve do nutrine mozga
61 svijećaše, izvijećaše
62 Prije nastanka zemlje. (*Izr 8, 23*)
63 Reče bog ljubavi
64 nagrđen, ružan
65 Narav na to ne odgovori ništa, nego ponese oruđe i nacrt, i svu opremu
66 u sav lik
67 Ovdje je Zoranić zamijenio boga ljubavi Amora s ljubavi za koju kažu da je slijepa. (Štefanić)
68 Zašto je Amor slijep.
69 a izvana usne koraljem
70 Na desnoj strani je Adamova jabuka (iz raja zemaljskoga), a na lijevoj Parisova, tj. ona koju je po grčkoj priči Paris dosudio Afroditi. (Štefanić)
71 vještom rukom načini skladno tijelo
72 Sve čezne za lijepim i dobrim. Dionizije.
73 ljubav je odbacila sve ostale misli
74 to je ljubavni uzrok od kojega srce gori plamenom
75 Cvijet je simbol mladosti, a voće starosti. (Štefanić)
76 *vagljeni* - ugljevlje, ugljen
77 tako njihove pjesme bijahu prema ovoj
78 *teg* - trud
79 (stoku) koja simo-tamo slobodno pasla po tratinama gazeći cvijeće
80 i budući da sam ja stalno bio sa Sladmilom u društvu
81 neki žlice, neki čaše dubeći
82 ili zbijati šale

Zač se grad Nin zove i gdo ga najpri sazida

Kap. VII

Jure sunce u nazapadnje more svitlo lice ukri, donjim, ako su ki, dan vodeći, kada na stan s živinami dojdosmo. Ja Sladmilom na njegov stan dojdoh, u koga još star otac i majka i mlaji bratac biše. Opraviše i gotoviše tad po običaju večeru ku ljubeznivo poblagovavši i prvi stol odnesen, *Sidmoj* tada da (tako ocu od stana ime biše) upita Sladmila gdo i otkud ja bih. Tad ja, ne čekavši da on odgovori, rekoh: - Poštovani oče, kada mene i rojstva moga želiš istok znati, istino iskazati pripravan sam jer se reče: ni se hvali, ni se hudaj sasvima. Znaj dake da ja iz dalmackih deželj iz davnjega i staroga grada koga *Nin* kralj sazidati i svojim jimenom zvati čini, ne od nizoka, da, ako mi se reći pristoji, od plemenitih i nigda gradodržac Tetačić kolina izašal sam; ki, ako se pismom vira daje i sadanjim svidokom, u ovih zagorskih deželjah držali su i nesredan i naporit red hrvatske krbavske gospode. Moga dida did *Zoran* zvan biše, ki u primorja u rečeni grad stanovati dojde, i tuj nam svojim jimenom pridivak od *Zoranić* ostavi. I tuj blizu u Zadru gradu susedu ja rojen i uzgojen u umiljenoj srići jesam, pod kreljuti¹ slavnoga, zlatoga i pravednoga lava. A sad uzrok puta uz to reći hoću. Znaj da me usilna ljubav u uzi svojoj nemilo drži; a jer slišil jesam da se po ovih vaših gorah i planinah svakojaka kriporna bilja od lika nahajaju, ovamo po milosti milodani ne s malim strahom lik išćući došal sam. - Tad *Sidmoj* govor moj prikršiv reče: - Sinko moj, plemen od koga izašal jesi dobro znam i od starih uspripovidajuć slišio sam od *Zorana* ki, nepravedan i nesličan red gospocki bižeći, u primorja stanovati ide. A beteg ta tvoj ljubveni, koko mi se vidi, lika potriban jest. Budi da ti većma utoliti negli ugasiti želiš, ništar manje triba je zdravje i korist prid želju postaviti i kako betežan človik učiniti, ki, budi da bi većma hladne i bistre vodice napil se za pohlep ugasiti, dali, jer zdravje nasdasve želi, gorku piću popije; tako tebi triba jest. I zato k jednoj slavni vilenici i umići prijateljici mojoj poslati te hoću po koj stanoviti uličeni oslobojen biti hoćeš. Da, jer još do noći ka jest *Jovi* posvećena² četire jesu, i prem užba³ od miseca biti će, u ko dobo najsličnije i prikladnije jest čarovnicam i vilenicam njih stvari opravljati, a ti te danke s nami postati⁴ raći. - Budući dake vrime da se počinuti ide došlo, razlučeni nitko s nikim, a ja Sladmilom⁵ na odar legosmo, i tu, kako je općeni mladosti običaj, najvećma od svojih ljubvenih uzro-

*Virg.*¹²

*Nec te collaudes,
nec te culpaveris
ipse.*¹³

*Ninus Assyri-
orum rex condidit
civitatem in
Dalmatia, quam
proprio nomine
appellari iussit, et
adhuc in dalmati-
ca lingua NIN
nuncupatur licet
postmodum ab
Enonio Torquato
restaurata latine
Enona dicitur.*¹⁴

Prilika.

*Vrime prilično
čarati i bahoriti.*¹⁵

kov i nevolj drug drugu usprispovidavši, niki kako za olahčati, niki kako za pohvalu, niki za kigodi nauk al pomoć prijati. Sladmil dake mene uprosi da uzrok ljubavi moje rečem mu. Tad ja, ne jednom da većkrat uzdahnuvši, rekoh: - Premda pipajući i privijajući ranu nesmernu urejuju⁶, ne mogu ljubavi tvojoj šćediti se ni tajiti. Znaj da mlajahan mlajahanu deklicu, da, kako se meni vidi, lipu i gizdavu obljubih. I da znaš kakova biše, prilično reći ti hoću, da pake rasciniš u sebi ako u dostojnu ognju jesam. Biše na trinadestom litu žitka; prem ne vele velik, da sridnje stavi kip nje⁷; vlasu kako protegnute zlate žice ali kako od nike stvari ka jim se većma pristoji; čelo visoko i čisto, a pod dva črna i tanahna lučea dvi očice ali - za bolje reći - dva svitla sunačca, u kih vazda s protegnutim lukom i s opernom strilju srdačca krotka mlajahna pripravan bog ljubveni poraziti staše; ličca dvi rumene ružice u mliku; nos prez prigovora; a maljahna ustaca bolančom razrizana⁸, kuralnimi⁹ usnicami narešena, ke rasklopljene unutri nanizan biser kazahu, otkud, ajme, koliko dvorne, slatke i mile riči ishode! Obraz nje malo veće dug neg obal, vrat pake kako stanovita od mlika klonda¹⁰, a na prsuh jabuke nikuko, da ne vele, uznosite, tako da na malu nje hvalu ka jih skrovito držat htiše, premda pokrivene, li vijahu se. Nje ruka bila, čista i svemu naučena, a ostale liposti ke se tim pristojne, kakove bihu, pomislit moreš. Kroz nje očiju zrak u nesumnjen dan i nepriličan ljubav neoružno srdačce moje s nevarke jadovito prostrili i tolik oganj užga, da vas izgarat čuju se. Ja to prem u pečalih i skrbah mnogih kroz ine mnoge i različke sprave bih, dali, kako reč, se, ljubav u pečali goji se, u meni svak čas već jaka i moguća raskriliv žile i u srcu ukoreniv se plojaše se, i nesmerne lipota uzročaste da, samo okom kad ju vijah, otrnih i ustrepeljah. Haj, kolike časti, kolike pismi, koliki posli, kolike suze i od ljubavi užgani uzdasi poslah joj! Hajme! da nigdar priličan ali meni ugodan odgovor imih. S toga u svakčasnoj i svagdanjoj pečali misal me mâ grize. Zato lik išćući bludeć po tujih državah, a ča mi se vidi, zaman trujam. - Nemoj se - tada Sladmil odgovori - rascviljevati, Zorane moj, jer, kako reče, nigdar ljubav plača i suz, kako tržance potokov a pčela cvitov, sita je¹¹. I ja, da znaš, u ljubavi jesam koj još konac željeni oćutih nisam, budi da po različkih stvareh stanovito ufam imiti; i stoga mnoge i mnoge pismi na ljubav se tužeć složija jesam. Ništar manje ne manje slasti od tužbena poja prijimam neg bih od čestita prijaj pojući. - Tvoj beteg - rih mu - Sladmile, čestokrat govorum i stanovitim ufanjem srdačce pitaše. Haj, da bih ja samo jednokrat tu milost imio, blažen bih se držal! - I u to govorenje hteći još ja mojih tužic, kih pun bih, njemu uzrok počitati; čuh da on jur tiho spaše. Tad i ja, ne male da i čudne misli prominjajući i pametju i kipom često privračajući se, napokom usnuh.

*Ča se liposti žen-
skoj pristoji.*

*Vivace Amor che
negli affanni.
Petrarca.¹⁶*

¹ *kreljut* - krilo

² Jovi, tj. Jupiteru je posvećena ona noć u kojoj je uštap, jer je on bog svjetla. (Štefanić)

³ *užba* - uštap

⁴ postajati, proboraviti

⁵ ja sa Sladmilom

⁶ *urejuju* - povrjeđujem

⁷ Ona bijaše u trinaestoj godini života; ne bijaše visoka nego prije srednjeg stasa

⁸ malena usta razrezana novčićem

⁹ *kuralnimi* - koraljnim

¹⁰ *stanovita od mlika klonda* - čvrst mliječni stup

¹¹ nikad ljubav nije sita plača i suza, kao ni livade potoka, a pčele cvjetova.

¹² Vergilije.

¹³ Niti se sam hvali, niti se kudi. (*Disticha m. Catonis, II, 16*)

¹⁴ Asirski kralj Nino osnovao je u Dalmaciji grad i zapovjedio da ga zovu njegovim imenom, i sve se dosad na dalmatinskom jeziku zove NIN, premda se, pošto ga je obnovio Enonije Torkvat, latinski zove Enona.

¹⁵ Vrijeme zgodno za čaranje i bakanje.

¹⁶ Živahni Amor kad je u tuzi. Petrarca. (*Petrarca, Triumphus Cupidinis, III, 37*)

Prvi dan cvitnja miseca¹, petja

Kap. VIII

I ne vele spavši, glas jednoga roška umićo tulikajući izbudi me². I tamo uho napam³ sliših tolikoje slavića⁴ po običaju tuge davnje žubereć počitajući. A on, kako da slavićem nanukan, tako pojuć kleče⁵:

JERSLAV

Slaviću, ki v zori
mej zeleni bori⁶
u slatki romori
mimošne tuge tvê počitaš žubereć,

rač, molim te, slišec
postati, jer ću reć
čim se mućim ljubeć,
i druga ć' imiti u tuženje tvoje.

Ti si noći moje
vidil i dni toje⁷,
kako čestito je
žitak moj svakčas bil u sni i u javi.

Pri ner u ljubavi
pamet mâ se otravi,
u slobodnoj stavi⁸
življah sve me danke u svi dili čestit.

U sve bih blagovit
prem kako rumen cvit,
koga jošće doprit
ni mogal daž silan ni ruk oskvrnjenje. *Prilika.*

Da sad mê življenje
i svako činjenje

svemožno ljubljenje
promini i čini ljubvom svakčas mislit;

voljno v uzi sidit
čini me i čemer pit,
i njim srce gojit
i nje okom obraća misal mû svaki čas.

Jur sam zgubil svu vlas⁹,
čuju kopnit kip vas¹⁰,
niti prijima slas
mučec se ljubeći život moj noć i dan.

Svemožna ljubezan
u srcu užga plan¹¹,
i vas svit nî možan
ugasit ga nigdar, razmi jedna lipost,

razmi umića kripost,
razmi slavna krasost,
razmi dvorna mladost,
koj dobrovoljno rob uvik vikom ću bit.

Tebe ću još molit,
slaviću, rač skupit
riči se i ponit
uz uho vili onoj slobod je mâ pri koj¹²;

žubereć reci joj,
kako v uzi ljupkoj
muči se život moj
cića nje nesmerne liposti jedine.

Zbudio se biše Sladmil još u početak poja, ništar manje mučeci stashe, dokol dospivena pisanca bi; pak tudih taj stavši se reče meni: - Stani i ti, Zorane, da i mi k družbi idemo, jer u ovo jutro, ko jest prvi dan miseca cvitnja, običaj jest svojim najdražim ljubovcam pridvratja cvitjem i mirisnimi zelji potrusiti i visoke grane od vitih jel oprcane cviti razlikimi na ulicah prid njih vrata usaditi¹³, i tuj svoje želje i ljubveni uzroci u pisnih pojući izreći. Nuć, kako Jerslav ni bil linuraniti i svojoj ljubovci čast i slavu prikazati: čast darom, slavu petjem. - I to govoreći opravismo se oba i, van izašadši, najdosmo mnozih mladićev spravnih s kitami i cvitjem, s guslami, s citarami i

s rebegami¹⁴ i surlami¹⁵, za pojti svaki svojoj, kako običaj biše, čast prikazati. S njimi se dake uputismo i ne: vele ulicom prošad, ustanovitivši visoku granu vite jele i svu ulicu potrusiv cvitjem, najpri jedan roškom potulika za izbuditi one ke htihu da pisance sliše, od kih morebiti nika čekajući još usnula ne biše. Tad narediv se peti, brat Sladmilov Ljubmil poče:

LJUBMIL

Ljubvena božice,
prijasna Danice,
otkri slavno lice
i, spustiv jasni zrak, upri onu v oči,

da se slišat skoči
ka joj glas moj soči,
jak ma ličca moči
jadovna čemerna suza prez pristanka.

Zgubil sam slast sanku,
svaku noć do danka
običaja vanka
bižeći simo-tam stokrat svaki čas mrem.

Kako jelinak prem
ki iz nevarke udren,
tako trujajuć grem,
dali ranu nosim kud god se obratim.

Niti pju niti jim,
niti bdim niti spim,
niti se jinim žirim¹⁶,
nego ljubvom samo ka me mori želeć.

Samo ufanje tišeć
uzdrži me živeć,
taščom pićom pojeć
voljno drži u uzi srdačce jadajuć.

Toko je semoguć
ljubveni plam i vruć,
da srdačce žežuć
nigdar ne pristane, a ni ga zvan vidit.

Kako to more bit,
da u ledu gorit
srce more i patit
nezrečenu muku i beteg nesmeran?

Da gdo zna, čemeran
kako j' jad ljupkih ran
i stril zlatoperan
boga od ljubavi uzmožan kako je,

poznati će boje¹⁷
i muke tokoje
od ljubavi moje,
koju na smrt grede dobrovoljno slidim¹⁸.

Haj, pomoći želim
i lik najt nastojim,
da najti ga ne vim,¹⁹
neg samo u očiju poražen kimi sam.²⁰

Pismi, mu ljubezan
ti znaš i bolezan,
i uzročan kim sam;
da bi tako ona, ka me uzi, znala,

jur bi se utišala
ter me milovala
i utihu dala
i slobod srdačcu ko jadajuć kopni.

Dospivši Ljubmil pisancu, spraviše se i, nikuko odašadši, u tretom mistu kako na prvanja pridvratja jelu usadiše i ulicu cvitjem potrušiše. Tada kupno svi u roške, gusle, surle, rebege i citare udriše, i skupa zvoneći jedan smišan, dali umić, zuk činjahu i narejen²¹. Ki nikuko pozvonivši, pak jedan mladić, jime komu, kako mi rekoše, Poljko biše, tuj iz susednih selov mnogo umić, i spraviv sve ča j' tri-ba tako kleče:

POLJKO

Stan, Zoro urešena²²
i ličca ljubvena,
bila i rumena
otklon od tvojega Titona staroga.

Sliši poja moga
i čuda ovoga
ljubvenoga boga
i stvar koju stvori čudnu u kipu mom.

Pride s vlastju silnom
ter rukom nemilom
prsi mi otvori njom
i v srdačce usadi granu jele vite.²³

jele uzorite,
jele krasnocvite,
jele voć resite,²⁴
ka u srdačcu mom ustanovi žile.

Sve mē muke mile
i suze, ke vrile.
dažječ su shodile
iz očiju mojih, cić nje su m' medvene.

Nje šege ljubvene,
gizde urešene,
dvornosti umiljene
u jadovan sinžir mene obužiše.

S toga zdahom zdiše
srce me i više
želje m' ga uzniše
ono govoriti ča zreć neće moći.

I u dne i v noći
do moje pomoći
kako bi m' doći,
ne pristanu mislit i misalju vrtit.

Tako misalju uznit
poljem budu hodit,

ter na lazno²⁵ cvilit
pod jelom zelenom u sinci sideći.

Čemerno ječeći,
jadovno cvileći
reku govoreći:
tihi vihre, ti me rač molin te uslišit;

rač nebu svidočit
i tokoj hti praviti
vili ka me umorit
hoće v najliplji cvit od mladosti moje.

Ako ptice dvoje
ugledam gdi stoje
žubereći svoje
ljubavi počituć, od zavidosti mrem;

ako li gdi nadzrem
vrućak vode zbistren,
tudihtaj nada nj grem
plaćući čemerno za vode mu pridat;

ako pak ugledat
budu gdi prohajat
poljem al' ljupko stat
košutu s jelinkom mirno se ljubeći,

stanu vas misleći
od želje trepeći
tužben govoreći:
Ah, nesriće moja, ča s' tuko nemila!

Zač ni ljupka strila
jednako udrila
nas i obuzila
srdačce ljube me i moje tolikoj?

Misleć u misli toj
i u želji ljupkoj,
poznam da život moj
sebe je pogubil za jini obljobit;

ništar manj ostavit
ne mogu ljupki uvit,
da teku navadit
jalovišće kako riba na pogub svoj.²⁶

Rač, molim te, pri voj²⁷
krasni jeli vitoj
uzdržati moj poj,
pismi, i počitat onoj ka me uzi²⁸.

Dospiven Poljkov poj²⁹ i na druga pridvratja došad i usadiv jelu,
kako inude, tako umiče i ljupko narešeno Slavko kleče:

SLAVKO

Sin, sunačce oboje,
i nebesko i moje,
da se vidi ko je
vaju³⁰ već jasnije i već kriposnije.

I ko dobro razvije³¹,
reć će da j' svitlije
i već gizdavije
ličce moje vile i nesmerne kripost.

Ni čudo da lipost
nesmerne i krasost
moju krotku mladost
u ljubveni sinžir³² stavi zrakom prvim.

Pod jarmom ljubvenim
voljno sprežen stojim;
radosno se bolim,
a bolno raduju željom se nigujuć.

Krepenim vas goruć
i vas gorim trepljuć
živući ufajuć,
kim ufanjem večkrat znam da sam shinjen bil.

Još se nî ugasil
oganj od ljupkih stril,

da vazda i većma čil
srid kosti upiren i srdačce žežuć

svakčas je već moguć,
svakčas je veće vruć,
svakčas već skončajuć
srdačce u tuzi, a u sumnji misal.

Hah, da bih reć mogal
ča sam ljubeć prijaj³³,
trud i jad ki sam sal³⁴
mlajahnu razbludnu pamet nigujući.

Tisućkrat tisući
u uzdasi vrući
i gorko plačući
skazal sam ranu mû sunačcu mojemu;

ranu nezrečenu,
ranu rascviljenu,
ranu dim ljubvenu,
ku uzroči pozor nje božanstven mili,

s česa me rascvili,
s česa me uhili,
s česa mi posili
dragu slobošćinu i mirni žitak moj.

Premda v službi ljupkoj
izgubil sam pokoj
i tihi utih moj,
ništar manje molim da bude posvećen;

posvećen i blažen
bud ljubveni plamen
ki u srdačcu mem³⁵
kroz nesmernu lipost užga toku slatkost.

Liplja je nje lipost,
krasnija nje krasost,
svitlija nje svitlost
i jasniji nje zrak nego zrak sunčeni.

Rač ovi ljubveni,
kripki i srčeni
govor umiljeni,
pismi, dvorno ponit mojemu sunačcu.

Za vrime ko Slavko pojaše, ina družba, jer jur sunce zlatom glavom prosivaše, ča brže mogoše mnoge jele usadiše na rejena mista³⁶ i tolikoje ulice cvitjem i mirisnimi zelji potrusiše, tako da, kada se rasvanu, ulice sve ostaše čestito mirišući od dubja, kako da bi dubrava bila. I ugledavši ističući žarko sunce, svi padše na kolina semogoga višnjega vladavca za zdravje i napridak umiljeno i priležno uzmoliše. I budući vrime došlo da se u paše pojde, svaki prija na stanu ruči se³⁷ i, vazamši ča triba biše, u paše živine pojaše; ke ustadiv se kupno za onimi ke zvon nošahu a vodci za pastiom jednim, ki svih spridu slatko surlajuć grediše, uputiše se.³⁸ I malne do podne navoljno drobne travice pasti živinom daše; pak, kako biše običaj, na plandišća³⁹ k gor rečenj vrulji pod dubje u sincu dojdosmo. Tuj se svi razliko po travi, ka kako napisan sag od razlikih cvitov biše, rasedosmo. Niki ki noć mimošnu spali ne bihu, spati se kladoše, niki peti, niki surlati, niki čudno balikati⁴⁰, kako jim hot⁴¹ želju nagovaraše. Tad Medar posluh uprosiv reče: - Bratjo, budući ne za moju hitrost al umičstvo, da za vašu pitomščinu, glavlar ja za ovi tri dni postavljen vrh onoga ča u vrime plandišća činiti se jima, budući dake učeru⁴² mnozi od mladićev ovih, ne mogu neg reći umičo, pismi od ljubvenih uzrokov peli, meni se, ako se tako vam vidi, starim govoru, da misal nabruse ča jutri peti jimaju. A mi danas družbu u utihi od mimošnih besideći držimo. I da znate, da nikomur se dopušća⁴³ neg od ljubavi pripovidati. Znam, da glasi naši slični nisu peti⁴⁴, jer s mladostju vrime hrlo leteći odneslo je naše slatčine i ljupki od poja glasi; zato sada, dokol ja reku, pripravite se i vi za manom reći.

¹ mjeseca svibnja

² zvuk jednog roga koji je vješto trubio probudi me

³ *napam* - napevši

⁴ *slavić* - slavuj

⁵ *pojuć kleće* - pjevajući zaklikta

⁶ među zelenim borovima

⁷ *toje* - također, isto tako

⁸ u slobodnom stanju, tj. nezarobljen ljubavlju

⁹ Već sam izgubio svu vlast

¹⁰ osjećam gdje cijelo tijelo kopni

¹¹ *plan* - plamen

¹² kod koje je moja sloboda

¹³ Običaj se zadržao i do danas. Zoranić ga je možda primijenio pod dojmom svečanosti božice Pales u Arcadiji, Prosa III. (Štefanić)

¹⁴ *rebega* - vrsta gudačeg instrumenta sa tri žice

¹⁵ *surla* - zurla, svirala

¹⁶ *žiriti se* - hraniti se

¹⁷ *boje* - bolje

¹⁸ koju dobrovoljno slijedim idući (grede) u smrt

¹⁹ ali ga ne znam naći

²⁰ osim u očima koje me raniše (kojima sam poražen)

²¹ jedan smiješan, ali vješt i skladan (narejen), zvuk stvarahu

²² Pod Zorom Zoranić misli, prema grčkoj mitologiji, na božicu Eos, dok je Titon njezin muž, koji se od ostalih bogova razlikuje po tome što je uvijek star. (Štefanić)

²³ Ova slika odgovara jednoj strofi u Petrarkinu sonetu: *Amor con la man destra il lato manco...* Petrarkin »lauro verde« u Zoranića je »vita jela«. (Štefanić)

²⁴ jele voćem urešene

²⁵ *na lazno* - lagano

²⁶ jurim na svoju pogibelj kao riba na meku

²⁷ *pri voj* - pri ovoj

²⁸ *ka me uzi* - koja me zarobi

²⁹ Pošto je Poljkoa otpjevao pjesmu

³⁰ *vaju* - vas (dvojice - ostatak duala); ovdje - od vas

³¹ *razvije* - razvidi, razgleda

³² *sinžir* - lanac

³³ *prijal* - dobio

³⁴ *sal* - sisao

³⁵ *mem* - mojem

³⁶ *na rejena mista* - na određena mjesta

³⁷ U Štefanića bi to značilo da se svak prije odlaska rukovao sa svojim kod kuće; u Akademijinom rječniku, međutim, upravo se taj primjer navodi sa značenjem: ručati (tj. doručkovati). (Švelec)

³⁸ Ovaj prizor odgovara jednoj slici Zoranićeva rođaka i suvremenika Andrije Medulića u kojoj također pastir svira pred stadom. Medulić je poput Zoranića obrađivao u slikama i metamorfoze, kao npr. prijetvor Dafne. (Štefanić)

³⁹ *plandišće* - mjesto ili vrijeme za plandovanje, tj. provođenje odmora za podnevnih sati

⁴⁰ *balikati* - zbijati šale

⁴¹ *hot* - pohota

⁴² *učeru* - jučer

⁴³ da se nikomu ne dopušta

⁴⁴ nisu prikladni za pjevanje

Pripovist od pritvora Sokolara u vodu, a Jagice i Ružice u cvitke

Kap. IX

Poštovana braćjo i sinci, znajte da kako moj stari did, od koga se ja jedva spominam, koga i jime ja nošu, uspovidaše da u svoje mlade dni s mnogimi družu na sajam u Adrijino primorje¹ u plemeniti grad Zadar pošadši i tuj u državah suseda njegova grada Nina, budi da sada staroga i krozi devet požegov² veći dil rasuta, dali plemenita, kako stara pisma kažu, ča se oni dni zgodilo biše, pravljaše. Tuj blizu jedna vele umića i lipa vilenica imenom *Prislavka* u primorju općase³, u ke lipotu Protej⁴, jedan morski bog, ljubavju zamamiv se napokom svoj ugojaj s njom imi, koja s njim začavši na vrime sinka porodi komu jime *Sokolar* postavi. Budući dake s velikim nastojanjem, raskošom i razbludom, kako takovoj majci pristoji se, othranjen i jur u devetom i desetom litu, kako dihu, biše, kada gizdavu, umiću i kriposnu deklicu *Jagicu* jimenom oblubi, ka ga, zač i on uljudan, dobrostiv i prikladan biše, srčeno ljubljaše. I mej njimi (ali da tako kripost od nebeskih zlamenov mej njimi jednako izvojaše i u njih jednaku vlast spuščevaše, ali, kako stari govore, da jedan kip, ča su dva sada - muški i ženski - biše, i budući po svemogom tvorcu razdiljeni, kako sada jesmo, po sebi muž, po sebi žena, i zato po naravi u nas želja jest jednu k drugoj polovicu pridružiti) reć se more da mej njimi dvimi prem one polovice bihu, ke od pri razdiljene bile bihu, tako da u ona dva jedan kip dospiven satvoren biše. I to slično reći se more, jer u njih dvih jedna duša i jednako hotinje biše, i ča jednomu to i drugomu ali drago ali mrsko biše. I, ne samo mej sobom dobrohotni, da i svim jinim dobrovoljni bihu, a to krozi kriposna dila njih⁵. Biše tuj jedna lipa deklica *Ružica* zvana, druga i tovariškinja⁶ Jagice najotajinja⁷, ku kako sestru i, ako se veće more, pravom ljubavju ljubljaše. Ona dake sve otajne stvari i ljubavi nje znaše. I nikuko vrimena tako prošadši, ulize u misal njoj ljubav Sokolarovu od Jagice odvratiti, a u svoju prijat ga; i budući većkrat po razlikih poslih želju svoju otkrila mu, ništar manje nišće opravi⁸. Zato sama u sebi namisli i reče: Nigdar vuk po porucih ji⁹. I tako jedan dan nasamu s njim budući s primuklim glasom i prominjenim obličjem ono ča hotiše otkri mu. Da on, ki kripak i u ljubavi druge ustanovičen, pokarav ju i tihimi riči kako već, da bi se utažila i na to već nigdar ufala¹⁰, usili se. I s tim ju ostavivši, ona, ali da ju usilna hot silovaše¹¹, ali da tako prez žvala nje bludna misal naporno hotiše, i pokol

*Antiquorum
opinio.*³⁹

*Priča.*⁴⁰

većkrat i već putov razloži, napokom (haj, nevirna i nepodobna ljubavi, na koliko zlo tvoji tražnici navodiš!¹²) najdražu i najverniju družbenicu čemerom¹³ umorit za svoju zljitnu hot¹⁴ ispuniti odluči. I tako srebren kundir¹⁵ vazamši, u črnu goru uputi se. I ne vele, kako ona ka mista znaše, prošadši, vidi kadi jedna zmija okol jednoga krasna cvitka staše okružena i kako od tuka njegova gojaše se¹⁶, a druga zmija k njoj prišadši silovaše se cvit oteći. I mej njima boj pojamsi jedna drugu jadovito zakla. To vidivši Ružica reče: Prem ča željah, to najдох! - Ah, neboga, dali ne znaše ku kob to navesti jimaše, jer mnogokrat gdo drugu šćetu želi, i sebi ju sam zapeli¹⁷. Vaze dake zmiye Ružica i, čemer iz njih u kundir ožamši, vinom ga smiša i prigodu čekaše kako bi ga Jagi popiti dala. I ne vele dan mimošadši, budući Sokolar jednu noć s Jagicom u ljubavi i milu govoru već neg u snu prošli i ka dnevju jedan drugomu na ručici usnuvši, Sokolaru prisni se da na ravnu polju biše na kom tih, bistar i hladan vrućak izviraše; i vidi da ni zvir, ni ptica, ni pastir, ni vila na njem pijaše¹⁸, neg samo jedna tiha, bila i mila golubica; i vidi da druga tujinka golubica pristrgši¹⁹ da one ne biše, tuj piti hotiše. Da jedan iz visoka sokol zavijav se odagna ju; i većkrat ona prišadši, sokol odaganjaše, ni jinoga razmi onu jedinu piti dopuščaaše. Vidi pake da sokola tuj ne budući, obe golubice pri vrulji jedna pijuci, a druga hoteći, i meja se boj pojaše²⁰. I jedna drugu jadovito zaklati hotijući, eto iz vedra neba oral ispustiv se obedvi najedno uhvati. I toj sokol poznavši, od tuge velike zavijav se i ispustiv se o vrulju sobom lupi i sam sebe razbi i u njoj se rastali. Tad Sokolar zapahnut izbudi se i nač sanja iziti imaše i ku kob doniti razmišljaše, kad ču iza sna skućeci i pomoć proseći Jagicu svoju. I drugom rukom obraz nje popipavši, najde da vas u mrzlu potu²¹ biše. Tad tiho utirajući ju²², ona nevoljno iza sna viknuvši zagrl i pritisnu se k Sokolaru: - Ne daj me - reče - srdaćce! - Tad on milimi riči tišeći ju, opita ča joj je i zač u sni skućaaše i tako pripadana izbudi se. - Ajme - ona reče njegovu ruku vazamši na svoje srdaćce ko prez pristanka trepetaše - stani i - reče - drži da mi ne ujde²³. - A on, ne da bi nat konac rekal, da kako prorokujuć²⁴: - Ne boj se - reče - neće tvoje prez moga, jer skupa ove jesu, pojti.²⁵ - Uprosi ju tad da mu sanju, ku prisni, reče. Tad ona sva drhćući reče: - Vidi mi se, sunaće moje, na zeleni tržanci pod jednim plemenitim javorom da jedna lavićica mlajahna i mila pri potoku bistru i tihu u sinci raskošo počivaše. Pak jedna ljuta medvidica dojde i iz sini ju odagnat silovaše, a ona ne hteći i razgnivav se i zarativ se, jedna drugu ubi. Vidi mi se pake da potok plimu dviđši, dub javorov sa svimi žilami iz korena podri i zanese i meni, ka gledajuć stah i lavicu milovah, čini mi se da voda srdaćce zanese, i glas jedan čuh govoreći: Od suz je. I u tome se probudih. Tad Sokolar, budi da svoju i nje sanju razmišljajuć i misalju razložeći ne mogaše neg na zal konac iziti da jima rasciniti, ništar manje njoj ka sva trepljaše, dali za većma ne rascvilit ju, svoju ne povida, i nju tišeći silovaše se razumiti dati joj da u sanjah vere nî. I sam sebe uza to tišaše riči od mudrih²⁶ da sanje nisu od vere; dali nika sumnja u misli mu biše, ka ne

Nota.

*Sanja
Sokolarova.*

da mišljaše da onako kako su se prisnili, da inako, dali na zlo iziti imiše. Uto, dan budući, staše se, i Sokolar za svoje oprave opraviti otide. I k majci došad vas zlovoljan i zamišljen, a majka ga tako tužbena vidivši, kako onaka ga nadasve ljubljaše, ča mu je opita, i za ki uzrok prik običaja tako zlovoljan biše. Sve po put ča se s ljubovcom prisnil biše, povidi joj. Tad ona koliko more usili se utišiti ga, dali sanje razmišljujuć pogibili obim se bojaše. Jagica takoje sumnjiva, predljiva i zlovoljna kako pogubi nadijući se staše. Uto Ružica k njoj prišadši uprosi ju i nanuka da bi s njom nika bilja u goru pošla jiskati, ka joj vele potribna jesu, govoreći da joj beteg niki na srce nastupa. Ona, kako ka ju prez himbe ljubljaše ni sumnje od nje še²⁷, za njoj ugodit s njom ide. I mnoga bilja nabravši i dobar čas zakrzmavši²⁸, Ružica vrime videći reče: - Trudna mi si, sestrice - i pojam kundir od pri pripravan: - Na - reče - napi mi se, Jago! - A ona za poštenj ne za hudobu: - Neću pri tebe - odgovori. Ružica tada, za sumnju od sebe ne dati, kundir, listo k ustom prikloni i malo okusi pak ga Jagi da; ka prez sumnje prijamši ga napi se. I tudihtaj ču da joj jad srce obuja. - Ah, Ruže - reče - ča ovo bi? Čuju da mi se srdačce razdira. - A ona njoj jur čemer ju obujamši: - Ah, nesričo! - reče - ne mogoh tebe prez moga zla i smrti umoriti. - Tad čemer sasvima težeći, a poznavši Jaga da ju nahval otrovala biše, skočivši se i za kose ju popadši reče: - Neosvećena umriti neću. - Ne krati se tokoje i Ruža zlatonite kose Jagičine skusti²⁹, i tako jedna drugu skubući i čeprljajuć³⁰ čemer jih umori onako kako se kupno držahu. Namiri se onuda s nevarke³¹ Sokolar loveć projti i vidi ono ča mu vidivši toliku muku, trud i pečal zada, da ništar ne rekši samo svoju Jagu poznavši trepeć zamrvši nauznak pade i dugo vrime tako sta, dokle duh po ajeru nikoko pobludi³²; pak u se vrativši se i dvignuvši se, pomislite u koj se stavi najde. - Aj - plačući i vijučići - Srdačce moje! - reče: - sada poznaju da se sanje obiju nas izbiše. Aj, nesričo, poznaju da gdo mni veće u krilu biti ti i od tebe već nigovan i najviše uzvišen, tad se u najdolnijoj propasti tvoga kola privraćenjem najde. Aj, ljubavi prezočna! sad očito poznaju da mene radi ovu prez očiju u ljubav moju na moje i moga srdačca i svoje skončanje tvojim prezrednim i prezrabortnim načinom dovela si³³. Aj, nepravedna ljubavi! kako brzo i u magnutje oka mogu reći da mi sve moje dobro krozi te poginu. Aj, pravdo vičnja! kako trpiš da prez uzroka pravednik s grišnikom jednako pati! Aj, svitovne slave i slasti, koliko hrlo i kako munja iščeznete! Aj, smrti, jednačenje svega, i mene, znaj, da ćeš brzo zapliniti, Aj, tugo, aj, žalosti, aj, gorkosti, aj, boli srca moga! - Te i jine tužbe plačući i Jagicu zagrliv celivajuć, bijaše³⁴, razdiraše, skubiše sam sebe vijučići; pak na Ružicu pogledav: - Aj, nebogo! - reče - kako na takov nerazborit i britak konac ljubav more te dovesti, da sama sebi, inih hoteć umoriti, i sebi prostila nisi! - Tad opet ječući Jagicu zagrliv celivajuć: - Ajme! - reče - neću već moć ličca ova ljubeć uživati. - I to govoreći većma zagrliv ju na nju zamrvši pade. I pokol se u nj duh vrati, pokleknuv tako se uzmol: - Slavna božice od ljubavi, kako si jednako u nas tvoj plam užgala bila i do smrti uzdržala, molim

*Beteg ženski
čestokrat.*

Nota.

*Mors omnia
aequat.*⁴¹

te za tvoju najsrčeniju ljubav, ku Adoniju³⁵ nosi; rači tvoju vlast i moć ukazati i satvori ovi kip u kojugodir stvar ka jime nje dug vik uzdržati bude. - Tad Venus, kako ona ka prosećim milosti ne krati, tudihtaj Jagicu u jagodu, a Ružicu u ružicu, onako kako zagrljene stahu, skupno pritvori. I kako vidite, to je uzrok da jagode skupa s ružicama restu. Tim pritvorom ne vele vesel, dali nikuko utišen Sokolar, pokole gorkimi suzami jagodu zali, vas tužben i plačan k majci na stan dojde. Prislavka, majka njegova, tolikoje krozi sinkove sanje sumnjiva staše³⁶ i pokle ga na stan tako tužbena dojt ugleda, prepadena, ča mu je opita ga³⁷. A on sve, kako se zgodilo biše, po put povidj joj. Tad ona tišeći njega obitaše mu liplju, plemenitiju i kriposniju ljubovcu najti. Da on ničimre mareći i na krilce majčino prostriv se, ni utišit mogući se, i udilj cvileći i jadajući na majčinu krilcu u vodu po kriposti nebeskoj satvori se, ka voda još jime njegovo Sokolar uzdrži³⁸. A majka mu tužbena i plačna dugo vrime žaleći ga osta.

Tad jednomu u obličju umiću mužu⁴³ reče: - A sad za mnom ti, Repelja, čagodi ijupko i milo uspripovidaj. - A on tiho podvignuv oči i po svih pogledav reče: - Bratjo poštovana, pokol od ljubavi i od pritvorenja početak govorenja bil jest, i ja hoću takoje vrh toga reći.

*Pritvor Jagice u jagodu, a Ružice u ružicu. Kako obe jadovite umriše, tako obe voće jadovito plode.*⁴²

Pritvor Sokolara u vodu ka je u Privlaci selu.

¹ Jadransko primorje

² devet požara. - Zoranić voli simboliku brojeva; pod devet požara mogao je ubrojiti stradanja grada za seobe naroda u VI st., za dolaska Hrvata, za ugarsko-mletačkoga rata 1527, ali Zoranić je naročito imao na pameti najnovija stradanja grada, i to za turskih provala u mletačku Dalmaciju, a posebno u okolici Zadra. Tako je Nin bio opsjednut od Turaka 1501, a stradao je i za ponovnog tursko-mletačkog rata 1527. (Štefanić).

³ općaše - življaše

⁴ Protej je u grčkoj mitologiji vidoviti pomorski starac podložan Posejdonu; ime njegove žene je Psamathe. On počiva na otoku Pharosu. (Štefanić)

⁵ dila njih - njihova djela

⁶ tovariškinja - drugarica

⁷ najotajtnija - najprisnija, najpovjerljivija

⁸ ništa ne postigne

⁹ Nikad vuk po porukama ne jede.

¹⁰ nikad ne ufala

¹¹ usilna hot silovaše - prisiljavaše (ju) silna želja

¹² na koliko zlo navodiš svoje sljedbenike

¹³ čemer - otrov

¹⁴ zljitnu hot - zlu želju

¹⁵ kundir - kondir, vrč

¹⁶ hrani se njegovim sokom

¹⁷ na sebe je sam navede

¹⁸ ne pijaše

- ¹⁹ uvrebavši zgodu (Štefanić)
²⁰ i među sobom zametnuše boj
²¹ u mrzlu potu - u ledenom znoju
²² brišući joj znoj
²³ drži da mi ne uteče
²⁴ Nejasno. Možda bi moglo biti ovo značenje: a on ne da bi »nat« (nije li to *na to?*) izrekao svršetak, izrekao značenje te zgođe... (Švelec)
²⁵ Poredaj ovako: Ne boj se, neće tvoje (srce) prez moga pojti (poći), jer skupa ovdje jesu. (Švelec).
²⁶ *riči od mudrih* - riječima mudrih
²⁷ niti ne sumnjajući u nju
²⁸ i zakasnivši dosta vremena
²⁹ skupsti, čupati
³⁰ *skubući i čeprljajući* - čupajući i grebući
³¹ s *nevarke* - iznenada
³² dok mu duh po zraku malo ne polebdje
³³ Nije sasvim jasno. Smisao bi mogao biti ovaj: sada jasno vidim da si ti, bezočna ljubavi, ovu (Ružicu) navela na mene i na moje srdačce (Jagicu) svojim neurednim i nerazboritim načinom. (Švelec)
³⁴ *bijaše* - udaraše
³⁵ Afroditu (Venera), »božica od ljubavi«, naročito je - po jednoj priči - nježno ljubila Adonisa; na njezinu molbu Zeus ga je po smrti oslobodio od obaveze da stalno boravi u carstvu sjena. (Štefanić)
³⁶ kojoj je također zbog sinovih snova bilo sumnjivo
³⁷ upita ga što mu je
³⁸ U Privlaci, nedaleko od Nina, i sad se jedan bunar kraj crkve zove Sokolarovim imenom, i jedna priča pripovijeda da ga je načinio neki Sokolar, brat Novaka i Vida. Inače sličan motiv nalazi se u Ovidija (*Metamorfoze*, XV), gdje se nimfa Egerija od žalosti za mužem pretvara u izvor. (Štefanić)
³⁹ Mišljenje starih.
⁴⁰ Poslovica.
⁴¹ Smrt sve izjednačuje.
⁴² Kako obje jedno umriješe, tako obje rađaju jedno voće.
⁴³ po obličju mudrom muškarcu

Od pritvora Dražnika i Novaka, od Jele i Mare i Prislavke pripovist

Kap. X

U moje mlade dni budući ja k jednomu momu kako didu jimenom Zatonu¹ Primorcu, poštovanu pastiru pošal i s njim za trpezom budući, od jednoga netja² njegovu jimenom *Dražnika*, sina vile Primorke, i od drugoga, sina Prislavke, jimenom *Novaka*, sestre Zatonove, a brata Sokolarova, i od vil dvih ča se zgodilo biše tako pravljaše. Di-jaše dake da Dražnik i Novak budući bližike³, jednolitci⁴, kriposni i umitelni jednako, a jer vazda prilika priliku ljubi, jedan drugoga ku-ko već se more tuko srčeno ljubljaše. I budući većkrat Prislavka sina Novaka i netja Dražnika strašnom smrtju Sokolarovom strašila, a to da se ženske ljubezni varuju⁵, oni dake veći dil u lovi daše se; vas svoj ugoj i blagost u njem imihu: nigda sminimi hrti strašljivi zeci slideći, nigda šteneti divji prasci u gustih luzih hitro privarajući⁶, nigda u gorah s jakimi medvidi boreći se i u grlo oružnu ruku gnetući ubijahu⁷, nigda polag vod golube ali jine ke jatom gredu ptice mrižami pritiskajući. Tim vazda skupni u svakom lovu srićni bihu i blagi. I budući jedan dan obadva s luci i strilami lovinu išćući mnoga polja, dolce i brda, dubrave, luzi i gore prošli, napokon na tretu svitlost⁸ u ovoj gori košutu jednu upaziše. I tragom tražeći napokon većkrat ustriliv ju, li bižeći ona k jednoj bistri vrulji, ka pod dubom u sini tiho romoraše pride. I tuj košuta trudna i na smrt izranjena žitak dospi⁹. A oni za njom tražeći tuj najdoše mrtvu, i trudni buzdući, pokle ju svu razgledaše i vodom sebe prohladiše, počinuti hteći na drobni travici obadva legoše i usnuše. Vidi tad u sni Dražnik da si-deći pod jelom zelenom i slatkost tiha vihra uživajući, jedna grličica ljupka i mila dobrovoljno u krilo mu prileti kako da bi najpitomnija bila, koju on vele ljupko prija. I mileći ju i pitomeći vidi mu se da iz jele jedan oral zlatom glavom, a s kreljutom jednim bilim, drugim crnim, ne domišljajući se hrlo priletiv iz krila mu ju uhvati i unese. A on skočiv se i na najviše kite od duba¹⁰ za hoteći ju oteti penjući se, ispade mu se vlastiti verni mačić, a on za njim omaknuv se da se na nj upadši probode¹¹. U to prem vrime Novaku tolikoje prisni se da srićom na tržanci najde zlat i hitro kovan prstenak z dragim kamičcem u njem, ki vesel vele od njem pokol razgledajući ga oči napita¹², blagovit na lihi prst¹³ live ruke postavi ga. Vidi mu se pake da k jednoj hladni vodici prišad žaju ugazit hteći i vode pojimljući iz obih

Nota.

Sanja Dražnika.

Vrime.

Sanja Novaka.

ruk slatko srčuci tuj nesrićom prsten u vodu pade mu. A on trepeć doseći hteći ga, po dnu, ko ne vele dumboko biše, iskavši ga, od tole vidi da s nevarke iskomoli se¹⁴ jedna človičja glava i reče mu: - Aj, nebore! znaj da sam ja brat tvoj Sokolar u vodi prtvoren, i prsten ki išćeš uzrok će biti da skoro mene slidiš. - I to rekši opet u vodu pogruzi se¹⁵. Tuda lovom gredući dvi prilipe vile *Mare* i *Jela* trudne k vrulji dojdose: Jela sva zelenim odivena, a Mare sva u bilu; svakoj samo dvi kosice od spridnjih vlas spletene, svi ostali vlasi podivjajući rastreseni na pleći kako sunčeni zraci razbludno pušćahu; na svakoj venac od razlikih cvitov zlatom povit, a biserom nakićen, glavice rešaše; svaka uzdržana malne do kolina u okolica ne vele više gležnja sredno zapetimi, svakoj do grla putačca¹⁶ zlatimi zaponci sprid zapeta dvi jabučice zakrivaše: u svake luk demirskim tegom hitro napisan¹⁷, a pri bedrih tulica zlatopernimi strilami. I tuj došad i najpri košutu mrtvu vidiv i porazi¹⁸ na njoj od jadovnih¹⁹ strili i dobro razvidivši poznaše da od umićih i jakih ruk udorci bihu, jer svi kako upireni²⁰ bihu. I kako nikom zavidošćom²¹ ukorene stahu, kad Jela nič obrativ se vidi ova dva mladića na travici raskošno ležeći, i k Mari obrativ se: - Nut - reče - ono lovci čija lovina ovo jest. - A ona obazriv se, lipotu i mil pozor njih vidiv, sva se začudiv vrh sebe sta²². A ljubveni bog, ki zakriven mej dvimi družu staše, zlatopernu stril na svionu tetiv staviv i k desnomu sascu²³ protegnuvši ispustiv, obe dekale u srdačca udri i u njih pake mil oganj, Jeli od Dražnikove, a Mari od Novakove ljubavi po svojoj naravi i običaju prez milosti užga. One još ne znajući ča je ljubav ili ča se zove, jer samo dobrohtinje po zapovidi Dijane²⁴, božice njih, meu njimi općaše, i čujući da jim se srdačca u slatkosti nikoj užgaše, svaka k svomu prišad i speci jim svoj venac na glave staviše i luci njih, ki tuj polag njih stahu, vazeše, a svoje na misto njih postaviše. Još s nikim stidom ne smijuć zbuditi jih, dali nad njimi njih uljustvo i lipost razgledahu: vlasi ne duzi, dali kako zlate žice, ali kako nič jino²⁵ ča jim se već pristoji, u svakoga samo zelenom javorovom kiticom u venac ugnutom pritisnuti, a čelo svakomu kako od čista i glatka dijamanta, nijednomu još mah rumeno i bilo ličce biše²⁶ oskvrnil. To jedna drugoj čudeći se hvaljaše, i većkrat posumnjiše da bozi bihu i u lovu budući trudni počivahu. O koliko z dobre volje zbuditi bi jih, da bi jim niki stid od dvorna činjenja u srcu ne bil, a to za moći njih ljubveni i mili²⁷ očice viditi! Sumnjeć pake da jih tkogodi ne zastane²⁸ s česa bi jim prid Dijanom i vilami prirok bio, i jino ne mogući, oči napitavši otidoše i ne vele odašadši pri jednoj vrulji pribistri sedoš. Bihu se zbudili već neg dva braca i na glavah venci našad, a luci prominjeni, rekoše: - Nisu neprijateljli bili! - i ono prem ča bilo biše prisudiše²⁹. I dobri kobi ufajuć³⁰ ustaše i odlučiv otkud bolja kob izide pojti, eto jedna golubica iz duba iz desne buknu i prid njimi leteći put bljuditi ja, a oni za njom stanoviti dobri kobi³¹. Aj, ljucko himbeno uzdanje, kako u malo vrime srića slatka i blaga ukaže se, a pak kako munja otide! Tako dim od ovih dviju mladić, da jih otprve u svoju blagost i slast, kako se svitu ali navlastito mladim vidi, privede, a pak ne samo njih

*Amoris
potentia.*⁵⁴

*Notanda.*⁵⁵

Nota.

da i nje³² na nedostojne smrti dovede. Ni se tomu človik čudi³³, jer to vazda nesriće i ljubavi svitovne bili su dari. Dovede jih dake go-lubica kadi dvi deklice na tržanci pri vrulji mej sobom od zgubljene slobodi, a ne znajući kako, pripovidahu. Tad mladići, kako se pristoj-i, boga ime zazvaše i od dekal dvoran odgovor imiše. Oni svaki svo-ju obimi rukami za mišće popadši: - Aj, slatke, ne samo od lukov na-ših da i od srdac lupežice! - rekoše. - A one sramne potezahu se po-bignuti hoteći. A oni jih laskajući kako j' običaj ljubvenikov ali - za bolje reći - kako jih ljubav učaše, razlikimi dvornimi riči nastojahu ono ča željahu od njih imiti. I toko njih slatke i medvene riči i već semoga ljubav more, da ne samo srdačca dvih poraženih ljubvenimi strilami mlajahnih vil da svako mramorno srce i svake ljute zviru bili bi ukrotili. I premda nikuko, kako je ženski običaj, odrvati se hteći napokon dobiti se daše, i dobrovoljno konac on ki svaki ljubvenik želi, narav jih učeći, skupno oćutiše. I jer jur sunčena svitlost u more svitlu glavu pogruzila³⁴ biše, red i uvit davši opet kako se i gdi najti, ljupko se i milo zagrliv i poljubiv, svaki u svoju stranu otide. Zgodi se pak da Dijana, božica nad lovom i vilami, za vile pohoditi, ke tuj bihu, iz dalekih stran toti dojde i, kako običaj nje biše, sve kako i ča činjahu znat hoteći i ča učiniti imahu učeći jih, sve prida se zapovidi da pridu. Mnoge dake i mnoge i mej jinimi ove dvi pridoše. A Dija-na, kako nje vidi, kako ona ka po božanstvenoj kriposti poznati mogaše, vidiv da ove dvi od človika oskvrnjene bihu, mnogo gnivna i rasrjena na nje bi. A one neboge poznavši ju u obličju u big obratiše. Da ona: - Nećete - reče - nevernice zakona moga, strili mojih uteći moći! - I luk napan³⁵ i strilom protegnuv najpri Jelu pak Maru u sr-dačce udri i obima najedno čini i žitak i tek dospiti³⁶. Pak da jinim ukor i zrcalo budu, Jelu u vit i visok dub, a Maru u vruljicu kripostju svojom pritvori. I dub ta jime nje prija i uzdrži i jela zvan jest opće-no, a vruljica od Mare stvorena Mramorna vrulja do današnjega dne zove se³⁷. I budući večkrat Dražnik i Novak bludeći jiskali jih, dali nigdar od njih glasa ni priglasja slišili, na roditeljske stane otidoše. I ne samo sumnjivi da i rascviljeni sasvima krozi njih³⁸ bihu, i ne zna-jući ča se zgodilo biše, obadva zajedno Prislavku uzmoliše da bi jim htela poviditi ča se od dvih vil zgodilo biše. Budući ona hitra i umića vilenica i svojom meštrijom izvidit mogaše, ona za sinu i netju ugo-diti, sve kako je prošlo izvidi, dali dugo vrime ne poviditi usilova se, bojeći se da se i ovim kako i Sokolaru zaradi velike i nesredne ljuba-vi kigodi zal prirok ne zgodi. Da oni tolikimi suzami i molbami na-pokom da jim reče uprosiše. A ona po put kako od Dijane Jela u jelu, a Mare u Mramornu vruljicu satvorene bihu, ukratko jim povida; pak da se i oni Dijanina gniva varuju, uzmoli jih i zapovidi i da se miru dadu i ono ča nebesa hote trpe i podnašaju mirno. Oni, budi da se veliki krozi toga žalosti daše, ništar manje za tada prid njom neg nikuko poplakav pak otidoše. I prišad Dražnik na stričeva i svoja stanja³⁹ polag mora sideći tako se tužaše: - Aj, neverna, nejistina, himbena i prezrazborna nesrićo! Koliko u malo vrimenta čini mi svu radost, sve veselje, vas ugojaj, svu ljubav, sve blagovitje, vas mir, vas

Nota.

*Primor Jele i Mare.*⁵⁶

Nota.

raj moj u žalost, u dreselje⁴⁰, u omraz⁴¹, u trudi, u rat i u sve zlo obratiti! Aj, nesriće! Pravo se reče da na kolu sidiš slipa, koje prezrazbornom voljom privračaš⁴². Udilje⁴³ privrnula si, ajme! naopak vas žitak moj, ni veće živiti hoću. Zato, smrti, ako ko smiljenje u tebi jest, hodi ter me oprosti od ne jedne da od svakčasne i nepristale smrti. Ajme, svaki živući po naravi pogubu i smrt biži, a ja sâm ju dobrovoljno - za iz gore tuge neg je smrt iziti - zovu. I prem ako diju da smrt najstrašnji konac jest, ništar manje meni se medvena vidi⁴⁴. Ajme! čuju da mi suzami moć žitka kopni, ni ove suze istine jesu, negli tov od udi mojih ki bi htill naporito van iziti⁴⁵ kako voda iz staklena suda komu je zjatje usko a ostali kip raskošan, i njim nagnuvši za hteć najedno van iziti ne more neg po malo po malo kljocajući van kapati: tako prem žitak moj kopni. Aj, smrti nemila, pokle ti nećeš iz ove uze, iz ovih muk osloboditi me, na tvu malu hvalu pačeli na sramotu tvoju sad sad u tvoj dvor dojtiti hoću.⁴⁶ I to rekši, pojam svoj bridak mač i rat⁴⁷ k svojim bilim prsom prisloniv i kip ispustiv, prsi i srdače probodši rat na pleća izajde, i prem kako gizdav cvit ralom prikošen⁴⁸ problidiv žitak dospi. Tuj vila Primorka, njegova majka, prišad i sina jedinoga probodena i mrtva ugljedavši - pomisli svak ka nje žalost i tuge bihu. I pokol dugo vrime nad njim plaka i suzami opra, još po svojoj morskoj kriposti u hladnu i bistru vruljicu u primorju pritvori ga. I voda ta još jime Dražnika uzdrži⁴⁹. Novak, pokol smrt draga druga sliša, budi da ne manje neg on u tuzi i žalosti biše, dali smrt njegova vele veće mu je pridna⁵⁰; i za iz tug i žalosti izajti, razlike smrti sam sebi stvoriti iskaše. I jedan dan toliko na kri-lu materinu plaka, da se u vodu kako brat Sokolar rastali. I ta voda jime njegovo današnji dan uzdrži i Novak se zove⁵¹. Vidiv Prislavka obiju sinak i netja britke smrti i pritvorenja, mnogo žalujući jih uk-ratko skonča život svoj i tu j' ukopana. Zemlja ta jime nje dugo vrime uzdrža i Prislavka država ta zvana bi, da pak po tuj stećih jime joj promini se i ne već Prislavka da Privlaka⁵² do sada zove se. Protej, bog morski, pokol obiju sinov i ljubovce smrti vidi, svoju dragu Pri-slavku milujući, rukami svojimi zagrljenu vazda drži. Jela i Mare, budi da život, u dub jedna, u vrulju druga, pritvorena bihu, ništar manje svist jim još neoskvrnjena u pritvorih osta. I premda one na planinah prik gor, a Dražnik i Novak u donjem primorju pritvoreni bihu, ništar manje za srčenu ljubav, ku u životu jedan drugomu no-šaše, pod visine gorske i pod dubine morske i tuku zemlju prošadši, Mare granom od vrulje svoje svoga Novaka većkrat najti grede, i granu potokom dileći Dražniku listja jelova, ko od zlatovitih vlas Jelinih stvori se, za ljubav većkrat donaša, kako oni ki tuj stoje već-krat vidili su. -

Dospi pripovist Repelja s mnogom pohvalom od družine. Tad red budući *Valjku* rekoše⁵³: - I ti nu reci, molimo te. - Tad on ne vele postavši tako poče:

*Ultimum terri-bilium mors est.*⁵⁷

Prilika.

Prilika.

Purpleus ve-luti cum flos succisus aratro, languescit mo-riens lassove papavera.
*Virgilius.*⁵⁸

Pritvor Dražni-ka u vodu ka jest na Zatonu.
Pritvor Novaka u vodu ka jest u Priolaci.

*Od Priolake ka je selo.*⁵⁹

More optiče od trih stran Pri- vlaku.

¹ Zaton je selo jugoistočno od Nina.

² *netja* - nečaka

³ u rodu

⁴ *jednolitci* - vršnjaci

⁵ da se čuvaju ženske ljubavi

⁶ katkad s hrabrim hrtovima slijedeći strašljive zečeve, katkad s hitrom štenadi iznenađujući divlje svinje u gustim lugovima

⁷ koje ubijahu nabijajući im u grlo naoružanu ruku

⁸ Bit će latinski *hora tertia*, tj. oko 9 sati. (Štefanić)

⁹ *dospi* - završi

¹⁰ *kite od duba* - grane stabla

¹¹ a on se za njim omaknu i, pavši, nabode se na njega

¹² i on, veoma mu se veseleći i razgledajući ga napita (napase, nahrani) njime oči

¹³ *lihi prst* - mali prst

¹⁴ s *nevarke iskomoli se* - iznenada pomoli se (pojavi se)

¹⁵ *pogruzi se* - uroni

¹⁶ *putačca* - puceta, dugmad

¹⁷ *demirskim tegom* - damašćanskom izradom vješto išaran (prema Damasku)

¹⁸ *porazi* - rane

¹⁹ *jadovnih* - otrovnih

²⁰ *kako upireni* - kao naciljani

²¹ zavist ih je ukorila, tj. osjetile su zavist prema vještim lovcima

²² zagleda se, zastane (prema tal. *star sopra di se*) (Štefanić)

²³ *k desnomu sascu* - prema desnoj sisi

²⁴ Dijana (Artemida) jest u grčko-rimskoj mitologiji i božica djevičanstva i lova i ona je vrlo vješta u strijeljanju i najmilija joj je zabava lov. Obično je prati roj nimfa (vila), kod kojih ona teško kažnjava povredu nevinosti. Pjesnici su voljeli prikazivati motiv ljubavi Dijaninih nimfa i Dijaninu kaznu; tako Ovidije u »Metamorfozama« (priča o Kalisti), Boccaccio u »Ninfale Fiesolano« i dr. Naš se Zoranić u ovoj priči prilično držao glavne radnje u »Ninfale Fiesolano«. Ondje mladić Africo oblubi Dijaninu djevicu Mensolu, pa kad to božica dozna, pretvori je u vodu. Africo se još prije njezine smrti sâm ubio jer Mensola ni nakon nekoliko mjeseci nije bila došla na ugovoreni sastanak. Po njima se dvije rječice kraj Firence nazivaju Africo i Mensola. (Štefanić i Švelec)

²⁵ *nič jino* - štogod drugo

²⁶ ne biše

²⁷ njihove ljubljene i mile (Štefanić)

²⁸ da ih tko ne zateče

²⁹ prosudiše, dosjetiše se (Štefanić)

³⁰ i nadajući se dobroj kobi

³¹ uvjereni u dobru kob (Štefanić)

³² njih

³³ Ne treba se čovjek tomu čuditi

³⁴ *pogruzila* - uronila

³⁵ *napan* - napevši

³⁶ prekinu život i njegov tijek

³⁷ Jedan predjel jugozapadno od Nina, u pravcu Zadra, zove se i dan-danas Mramor. (Štefanić)

³⁸ *krozi njih* - zbog njih

³⁹ I kad dođe na stričeva i svoja imanja

⁴⁰ *dreselje* - žalost, tuga

⁴¹ *omraz* - omraza

⁴² Pravo se kaže da sjediš slijepa na kolu koje nerazboritom voljom okrećeš.

⁴³ *udilje* - odjednom

⁴⁴ ipak se meni čini slatka

⁴⁵ to odista nisu suze, nego sok mojih udova što bi silom htio izići van

⁴⁶ Smrti nemila, kako ti nećeš da me oslobodiš iz ovih muka, na tvoju malu hvalu, dapaće sramotu, sad u tvoj dvor doći hoću.

⁴⁷ *rat* - vršak

⁴⁸ kao lijepi cvijet pokošem ralom

⁴⁹ Dražnik je danas jedno polje u okolici Zatona. (Štefanić)

⁵⁰ Nejasna riječ; možda znači strašna. (Švelec)

⁵¹ Tako se zove jedan bunar u Privlaci koji pučka predaja pripisuje nekom Novaku. (Štefanić)

⁵² Privlaka je staro selo sjeverozapadno od Nina, kraj tjesnaca (valjda negdašnje prevlake) što dijeli kopno od otoka Vira (Puntadure). (Štefanić)

⁵³ Kako tada red bijaše na Valjku, rekoše:

⁵⁴ Moć ljubavi.

⁵⁵ Treba zapamtiti.

⁵⁶ Jelin i Marin prijemor.

⁵⁷ Smrt je najstrašniji kraj.

⁵⁸ Tako rumeni gine i vene na polju cvijet, kada ga podreže plug, i na vrat malaksali tako spušta glavicu mak... Vergilije. (*En. IX, 435-436*)

⁵⁹ O Privlaci, koja je selo.

Od Marcele u murtelu, Asela u bašel¹ pritvor, pripovist

Kap. XI

Biše u gradu Ninu mladić jedan plemena kolina², ki jime *Asel* jimiše. U suprotiv hiže njegove biše tolikoje u plemenita dvoranina hći, divojčica već neg uljudna i gizdava, koj jime biše *Marcela*. Obiju ta jimena u gradu tom opće se, jer poštovane kosti svetoga Asela, biskupa, jednoga od sedamdeset i dvih Isukrstovih učenikov, tuj počivaju i počteno u srebrnih i pozlaćenih pločah odivena jesu; i tolikoje svete Marcele, službenice svete Marte, kosti blažene jesu, i Marcela ona bi ka Isukrstu pripovidajući plod i utrobu majčinu blagoslovi³. Ta dake Asel budući jednolitan⁴ s Marcelom i sused iskrnji⁵, jednako se gojahu i ditijski ljubljahu; i lita prohodeći, a oni već človičeći se⁶, ljubav jednako s kipi njihovimi u njih i mej njih restiše. I jur na junacku stav i pamet došadši, videći starji njih toliku ljubav, dogovoriv se, kako običaj jest, blaženim uzlom zavezav pridružiše. Ki, kako ja mnju da iz nebes jednak njih voj od zvizd izvojaše⁷, skupljeni dake veće neg se reći more kriposnom ljubavju ljubljahu se, i vrh svega svakomu mili i ugodni krozi kriposna dila njih bihu. U takovu dake časnu žitku živući i ne vele vrimena mimošadši, kako običaj nesriće jest, zavidostju potaknuta, njih takov čestit žitak uzgrusti joj se⁸ i svojim obrtljivim kolom privrnuv, ljubav njih i život najedno, kako reći hoću, privrnu. Budući dake po običaju Asel svojom dragom Marcelom na prozoru jednom, ki nad perivoj gledaše, i tuj po običaju mladoženac šegajući se mej sobom i po perivoju razgljedajući, po kom, jer protulitje biše, razlika cvitja cvatihu i dubja sva cvitom razlikim pokrivena vijahu se⁹, po kih svakojake ptičice ljubavju užgane, za draže se ljubvenikom učiniti, slatko i razliko žuberahu, toti dva draga druga razgljedajući ljupko zagrljeni, ljubavju sasvim ofrajani¹⁰, tiho i slatko usnuše. Prisni se tudihtaj Aselu da na nebesa uznit bi i tuj čuda razlika razgljedajući mej jine stvari vidi da prik reda i ne po običaju misec i zvizda Danica zadruženi zagrliv se skupa stahu. I tomu čudeći se vidi da žarko sunačce pake došad obadva popali, budi da pake, kako mu se vidi, da obadva jasnuti počaše. U to vrime Marcela u sni duhom vidi da u jednoj plitki korabljici s dragim drugom svojim u strašni pučini valovita mora na veliki tišini i blagovitju časna provažaše se. To Neptunu, velikomu bogu morskome, pripovidano i na njih klevećući govoreno da njega božastvo raspravljaju¹¹: on dake, kako većkrat običaj njegov jest, razgnivav se, smuti se vas i

*Beatus venter
qui te porta-
vit.*¹⁶

Nota.

Sanja Asela.

Sanja Marcela.

u Junone oblaci a u Eola vitri zajamši, sve more i u vrhe i gore razvali za hoteći korablju potopiti; koja po nebeskoj vlasti vojena od vala do vala, budi da strahom velikim, priskakaše, i napokom na tolikoj dubini vidi se, da kako u najdonjoj propasti paklenoj biše, dali pake opet gori dviže se, da deri do misečnoga neba korablja dojde, ku mi-sec pojamši k sebi prija; i zatim vidi joj se da dva bila cvitka u korablji procvatoše. Potom toga izbudiv se jedan drugomu svoju sanju pripovida i vrh njih nikuko, dali ne vele razložeci, nač i kako iziti imihu¹², napokom (aj slabosti svitovne hitrinje!) u dobar konac jih istumačiše. Ne vele vrmena potom mimošadši, budući Asel za olahčati brižljive misli u perivoj sašal i po njem pošetavši i pod dub jedan zelen i voćem rodan citar sede i tuj side razmišljaše gledajući gdi slatko gukajuć grličica jedna drugu izgubivši mило ječaše. Uto iz vedra neba sverutni trisk¹³ iz sinja oblaka ispušćen Asela udri i tudihtaj u prah zavi. A tomu svidočanstva ne budući, dugo vrime po roditeljnih dali već po vernoj ljubovci Marcelli s mnogimi uzdasi, s plači i poruci iziskovan bi, ni od njega glasa ni priglasja čuti mogaše se¹⁴. Zato već od svih Marcela tužbena i žalosna pribivaše. Pokol dake Asel po taki put umoren bi, bozi za niku milošću u mirisno zelje¹⁵ i cvitak ga satvoriše, ko u mistu gdi ubjen bi mirisno izreste. To dake zelje po perivoju grede tužbena Marcela videći da novo izreslo biše, vazamši u plemenit sud usadi i na prozoru nigujući i gojeći držaše. I jedan dan na prozor nagnuv se, to zelje privonjujuć i gorko uzdišuć plačući na svoga Asela pomišljaše: i na želju slatkoga mirisa utrgnu kiticu jednu. Aj, čudo veliko!

Pritvor Asela.

Eto glas jedan sliši govoreći:

Ne razdiraj kosti nebošcu, Marcela,
ukopanu prosti, pritvor sam Asela.¹⁷

*Quid miserum
laceras Marcella?
iam parce sepulto.*¹⁸

To čuvši Marcela već neg se reći more zasnićena i tugom obujata zamrvši pade, i pokol duh nikuko bludi, u se vrnu se. A Marcela koliko i kako gorka osta, svak po sebi pomisli: rike od suz iz očiju ispusti, rumena ličca razdri, bili prsi istuče, a zlatovite kose oskube¹⁹. I pokle u snu po put umor i pritvor Asela svoga pozna, u toliku žalost zajti se ču, da vite kose najpri, pak ruke i glavu u mirisno zelje, a noge u žile još živa pritvorit oćuti, uz svoga Asela u zelje jednako pritvorena osta. Poznam dake njih oboj konac i pritvor, ta zelja dugo vrime jime njih uzdržaše, Asel i Marcela zovuć se, da pak jimenom prominjenim, ne Asel da basel, i ne Marcela da murtela, sada od nas zovu se. I cića uzroka toga basel i murtela na prozorih u plemenitih sudih usajena po mladih plemenitih deklicah čestito goje se.

*Pritvor
Marcele.*

Dospita po Valjku pripovist²⁰, od ke ja mnogo kako od prvih dvih uzveselih se, znajući sva mista i vode od kih pripovidali bihu i prema jimena uzdrže; još veće bih blagovit da deželje moje po svitu znane jesu. Naredi Medar da Miroj svoju pripovist reče. Tad on dobrovoljan poče:

¹ *bašel* - bosiljak

² plemićkog koljena, plemenita roda

³ Sv. Asel (Anselmo) i Marcela ninski su sveci. Prema staroj tradiciji, Asel je bio jedan od 70 Isusovih učenika i osnivač ninske kršćanske općine, odnosno prvi ninski biskup. Ovamo ga je, navodno poslao sv. Pavao. Po istoj legendi, tada je došla iz Marsilja u Nin i Marcela, službenica sv. Marte, da u Ninu, svojem rodnom kraju, širi kršćanstvo. Ninski su spomenici puni tradicije o tim svecima: sv. Aselu (Anselmu) posvećena je bila od davnine ninska katedrala, gdje se častio 26. svibnja i gdje su se čuvale njegove moći od najstarijih vremena do danas, i moći sv. Marcele čuva ju se u Ninu, gdje joj je u čast bila podignuta crkva u ranom srednjem vijeku i gdje se kao zaštitnica Nina slavi 25. kolovoza. Jedna vrlo stara predaja veli da je Marcela bila ona žena koja je iz svjetine kliknula: *Beatus venter qui te portavit et ubera quae succisti*. (Blažena utroba koja te nosila i prsa koja si sisao. Luka, 11, 27). (Štefanić)

⁴ *jednolitan* - vršnjak, istih godina

⁵ *iskrnji* - bliski

⁶ *človičeci se* - rastući, odrastajući

⁷ njihov zajednički put bio je vođen od nebeskih zvijezda (tj. bilo im je suđeno da se ljube) (Švelec)

⁸ *uzgrusti joj se* - dojadi joj

⁹ viđahu se

¹⁰ *ofrajani* - obuzeti

¹¹ i o njima klevetnički rečeno da ogovaraju njegovo božanstvo

¹² Nakon toga, kad se probudiše, jedno drugomu ispričovijedaše svoje snove i pošto ih malo, ali ne temeljito, raščlaniše da vide što bi trebali značiti ... rastumačiše ih da će imati sretan svršetak.

¹³ *sverutni trisk* - gromovit tresak

¹⁴ ne mogaše se

¹⁵ *zelje* - biljka

¹⁶ Blažena utroba koja te nosila. (*Lk 11, 27*)

¹⁷ Ne razdiri kosti jadniku, Marcela, Pokopanu oprosti, prijetvor sam Asela.

¹⁸ Što me trgaš jadnika, Marcela. U grobu me pusti... Vergilije. (*En. III, 41*)

¹⁹ a zlatovite kose iščupa

²⁰ Pošto je Valjko dovršio pripovijest

Od Ljubice i Ljubidraga pritvor u ljubicu cvit i cvit ljubidrag, pripovist

Kap. XII

Slišio sam od starih, mila družino, uspripovidajući, da Apolo, sunčene svitlosti vojvoda, zaljubiv momu jednu koj jime Klicija¹ biše, i ona tuku ljubav u njega postaviv, da premda je sada u cvit pritvorena, sumnjeć da ga ka ina ne obljudi, kude on po nebu svitli, tude ona za njim cvitom obraća. S Apolom dake začavši prigizdavu deklicu dobi, koj jime Ljubica postavi, i jur odgojena hoti da vazda pratež zlamena i črva² onoga ki i majka (vedra neba) nosi³; i takoje zaklje ju majka da nigdar u človika ljubav postavi⁴, da divstvo čisto i neoskvrnjeno uzdrži. Zato ona u Dijaninu družbu zavrit učiniv s vilami u broj ide i po njihovu običaju za sminimi zviru svojimi drazimi hrtom i ogarom čestokrat grediše i toliko dobra lovnica učini se, da na leteć mnogokrat iz luka ptičice ubijaše i od najprvih vil pri Dijani prijata i držana biše. I ne zaradi toga samo da još nika božanstvena milost u nezrečennj liposti nje biše, cića ke⁵ se svakim s kim listo malo da progovoraše i popćaše⁶, svakomu već neg ugodna biše. I tolik po svih gorah, poljih i planinah slavan glas nje teciše, da malne za božicu niku držana biše. Ništar manje ona zato u rogoboru ali oholast ne zajde, jer u svem već neg dvorna, dobrostiva i mila biše. Biše dake tuj mladić jedan jimenom *Ljubidrag*, sin Pana, pastirskoga boga, i Poljarke vile⁷, u svakom dilu mil, dvoran i blagovit, i on već lovu neg jinomu nastojeći, budi da od najjumićnijih i poglavitijih i množnijih pastirov biše. I budući za ugnuti se praznosti od ke svaka netoraja⁸ ishaja, jedan dan svojim hrtom, koga Jakvukom zoviše (a to jer većkrat se s vuci bijući slavu dobil biše) i lovom grede jednoga vuka velika i jakoga, ki sve živine iz države šćećaše⁹, a on ga na nj napustiv i dugo vrime koljući se, napokom Jakvuk vuka zakla. Utoj hrt Ljubičin za jednim mladim lanetom mimo nj najbrže proteče. I eto tragom za njimi Ljubica zapahnuta kako druga Atalanta¹⁰ napan luk teciše i tuj prišad, vuka od psa zaklana ugljedav, mnogo začudi se i pak nikom kriposnom zavidošću užgana željaše toga psa jimiti. Ugljedav ju Ljubidrag tako gizdavu, narešenu i sasvim prilipu, ljubav krozi nje mili očice od želje u srdačcu s nevarke oganj sniti tolike i takove jakosti i vlasti, da u nje mili i gizdavi pozor oči upiriv zasnićen staše, ni ono ča željaše od velike želje uzmožan pitati ne bi. A ona, pokol njega razgleda, sasvim smina i gizdava reče mu: - Junače, ča mi je

*Sic in
Scipione.*²⁸

*Čestit od ljubic
ugoj.*²⁹

*Flos hic in cam-
pis oritur.*³⁰

Nota.

*Amantium
natura.*³¹

viditi, nada sve lovce srićan i slavan s psom tim jesi. - I to rekši udilj za tragom hrta svoga projde. A on, pokol nikuko za njom kako prez razbora sta gledajući pravo kako da bi Međužinu priliku ugledal, napokon vas zasnićen samo glavu od vuka ponese i na stan došad od susedov pohvaljen i čašćen bi. Dali on malu slast krozi to prija, jer mu u srdačcu prilika one, ka njim gospojaše, jino ni poželiti ni pomisliti dopuščaje. I pokol jur mrkla noć za svakomu živuću pokoj dati s črnokosom glavom svoje vrime voditi poče, i svak počinut pošadši, sam Ljubidrag na odru povaljen čestokrat privraćajući se i jadovnimi zdasi uzdišući i čemernimi suzami ličca perući tako govoraše: - Ka zla kob, ajme, na me te navede, vilo, za moju divnu slobod i mir posiliti? ajme, da ka pak nesrića tuko brzo iz očiju mojih odni te i srdačce u ljubavi užgano sobom poniti čini? Aj, nemila ljubavi, za ki uzrok meni, a ne njoj srdačce tvojim moćnim ognjem užga i skončaješ? Aj, pravo se reče da malokrat jedinstvo meju dvimi tobom ofrajanimi kladeš¹¹. Aoj, kuko lipu i milu očima mojim za moju pogibil prikaza ju! Aj, kako trpite i podnašate, nebeske kriposti, da ona, s ke moje srdačce u jadu i čemeru pribiva i ku samo nadasve ljubim, a ona za me ne pomnjeć pred mojim linim hodom i postupom¹² leteći biži? O Venere, ljubvenoga boga majko, ako kada i ti u ljubavi bila jesi, molim te priležno, rači na moju nevolju smiliti se. - Te i takove i mnoge jine riči govoreći nevidom Ljubidrag ranjen plačujući uzdihaše. Smili se dake ljubvena božica na njegove vruće molbe i tako kolo svoje spravivši u magnutje oka u Cimarske gore prišad jednoga sina boga od sna tiho šapćući - jimenom Morfeja¹³ - uzmoli da k mladieu tomu ide. On poslušan na kreljutih ispustiv se tiho, dali hrlo, k Ljubidragu prišad, lahko taknuv ga snom obuja ga i u sni prikaza mu da Venus u zeleni prateži s pozorom kako zrak sunčeni, a na glavi kruna sveuznih¹⁴ zvizd, a nasrid čela Danica joj jasnjaše, i k njemu došad reče: - Toliko tvoja vazda pram meni vernost i vruće i srčene molbe mogle su, da iz pristolnoga mista moga Citera¹⁵ za utihu i nauk dati ti dojtj račila sam. Znaj dake, da dekla, ka tvoje srdačce gospodi, Ljubica zvana jest; i od moga dvora ni, da Dijanina službenica po zavitu jest. I znaj da nju moliti i ukrotiti hoteći sve bi ti zaman bilo: za to hitrost potribna jest. Zato sminan¹⁶ budi i sliši ča ti govoru. Jutri ja u košutu bilu satvorit se hoću i njoj prikazati. Ona, buduć sasvim hotna čudni lovi loviti, za manom - mneć za košutom - slidom pojti hoće. Ne brini se ti, ja ju hoću tuko variti i utruditi, da čriz podne trudna u sinci pod gusto grmje počinut leći hoće. Ti dake tuj s nevarke došad i lovinu u rukah držeći, čuj, ne upusti.¹⁷ - Utoj jur zora budući, mladih možna božica na nebesa na svoje pristolno misto pošad jasnuti poče. Utoj Morfej, mladića ostaviv, muče¹⁸ otide. A on vas pokripljen krozi sanju, tudihtaj ustav se, umiljeno pokleknuv pram Danici¹⁹ na milošći i svišćenju, ko mu u sni prikaza, dvorno zahvali. Pak vrime ko prisni približajući se, k mistu vesel otpravi se, blažen se zaisto držeći ako ča želi dopre. I tako dragom jednom dumbokom grede vidi s live svoje da jedna golubičica kako snig bila na skraci jednoj ljupko gukajući sijaše, koju sokol jedan iz visoka uz-

Prilika.

*Dinanzi al lento
mio correr
s' affretta.
Petrarca.³²*

*Sanja Ljubidra-
ga, oraculum.³³*

Vaticinum.³⁴

riv, zavijav se iz prikla hrlo uhvatiti ju hteći ispusti se i krozi toliku naglost iz visine ispušćen uzdržati se ne more da ju ne lupi, i nju i sam sebe najedno pogubi. Aj, Ljubidraže, budi da se ti ne došljaše, dali kob ta tvoj i Ljubičin žitak prikaževaže! Ne klade po pamet kob²⁰ tuj Ljubidrag, da k mistu došad, ko se prisni, pod jednim zelenim grmom, ki gustinom od listja svoga zraku sunčenu do drobne travice, ka pod njim biše, dojtj branjaše, tuj lovom trudna lipa Ljubica tiho speći s zlatovitimi kolicami glavu na livoj ručici držeći počivaše. Pomisli svak, kad Ljubidrag onu, ku tuko nesmerno ljubljaše, ugleda, u koj stavi se najde: srdačce mu u kipu od veselja uzjigra, a po svih žilah krv kako umrznuta provri toliko, da od želje u nje lipotu oči upiriv zamamljen staše. Uspomenu se²¹ pak od nauka, ki mu u sni božica da, sminosti kripost u srce pojamši uz nju na tla tiho, tiho sede i približavše svoje k nje ličcu milo i ljupko prisloniv poljubi i ljubavju užgan napokom želju ispuni. Uto ona trapena iza sna buknu, budući se prisnila da joj sokolak hitrolovan nje vazda zeleni venac iz glave s nevarke unese. Zbudiv se dake i u rukah Ljubidraga nenadino našad se, hrlo i smino skoči se za pobignuti, da on zagrliv ju reče: - Željo jedina moja, kude ćeš mi od mene? Moja si, veće ti se micati ne valja. - Ajme - reče - ovo viju²² da mi se sanja izbi i da si ti on ki me sasvim rascvili. - On ju tišeći tisućkrat i tisuć milo pritiskajući celunu: - Nemoj se - govoreći - dušice moja, rascviljevati. Usilna i svemožna ljubav obeća mi te i dâ, ni čin moj za himbu primi, jer božica od ljubavi tako j' hotila. Utiši se, molim te, i očice mili od daža suzenoga ustaviti rač i mene, ki te nadasve ljubim, poljubiti hoti. - Ajme - reče ona - za moje zlo u misto ovo, a ne božanstvenom hotju, junače, doveden, kako hoćeš da tebe već neg svoje vlastito poštenje ljubim? Da pokle tako - ne mogu neg s himbom reći na speći krotku i nedomišljenu deklicu z nevarke hitrostju tvojom prihinil jesi²³, molim te, otiti rači²⁴, jer znaj da žitku momu sad sad na ovom mistu usilno rukom svojom konac zadati hoću. - I pojam dard njegov²⁵ k srdačcu prisloniv probosti se hotiše. A on ju obujam: - Ajme! - reče - ča je to, ča li ćeš od sebe učiniti? Znaj da ne samo u tebi tvoj žitak da i moj je. - Vidiv ona da joj zabranjeno bi, kako htiše, volju ispuniti, jadovno uzdahnuv, čemerno cvileći: - Pukni, pukni srdačce moje! - reče. - I ti, oče moj, ki nebesku svitlost vodiš, i vi, zeleno grmje i drobne travice, svidoci prid Dijanom mi budite da s mojim hotinjem nje zakon prikršila nisam. - I to rekši u njegovih rukah prignuv glavicu hod žitku svrši. Apolo dake sve to iz nebes gledajući, milosrdjem obujat, milu ćercu svoju u gizdavi cvitak, ki se po nje jimeni deri do sad ljubica zove, pritvori. I kako prignutom glavicom biše žitku konac dospila, od cvitka toga vidi se vazda ugnuta glavica; i zlamen modri, kako joj majka Klicija naredila biše, tako i u cvitu uzdrži. Da pokole nesrićni Ljubidrag mrtvu i u cvit pritvorenu dragu ljubovcu vidi, pomislite u koj misli i ke volje se najde! I pokol na nesriću i na smrt i svoju naporitu ljubav tuži se, jadovito se razgniva i veće živiti ne hteći jino neg: - Neverna ljubavi! - rekši, na dard svoj nasloniv se, srdačce probode i vik dospi. Pan, otac njegov, pokol smrt njegovu

Nota.

Sanja Ljubice.

Pritvor od Ljubice.

pozna, u cvitak od zlamena onoga²⁶, koga i ljubica jest, pritvori ga, i cvitak ta ljubidrag jime uzdrži.

*Pritvor Ljubid-
raga u cvit.*

Tiho poslušajući pripovist, svi stali bihomo²⁷ i nemalo smiljenje od Ljubice i Ljubidraga općeno jimismo. Uto narejeno budući *Sidjaku* da reče, tad posluh uprosiv poče:

¹ O Kliciji, ili Klitiji, pripovijeda Ovidije (*Metamorfoze* IV, 167-270) kako je iz ljubomore odala Apolonovu ljubav prema Leukotoji, zbog čega je Apolon nije htio ni pogledati, a ona stane zbog čežnje za Apolonom ginuti i tako se pretvori u suncokret. (Štefanić)

² *pratež zlamena i črva* - odjeću boje i preljeva

³ tj. Klicija je htjela da joj kći uvijek nosi odijelo modre boje, boje Apolonove, kakvo je i sama nosila. (Štefanić)

⁴ da se nikad u čovjeka ne zaljubi

⁵ *cića ke* - radi koje

⁶ *popćaše* - općaše, drugovaše

⁷ dolinske vile (Štefanić)

⁸ *netoraja* - danguba

⁹ *šćećaše* - oštećivaše

¹⁰ Atalanta je ime lijepe i vješte lovice iz grčke mitološke priče koja je u kalidonskom lovu prva ranila strašnoga vepra. (Štefanić)

¹¹ da malokad stavljáš jedinstvo među ono dvoje koje obuzmeš

¹² *postupom* - korakom

¹³ Morfej je jedan od sinova boga sna (Hypnosa); zajedno s ocem i braćom živi u velikoj spilji u Cimarskoj zemlji, a to je mitska zemlja negdje na kraju svijeta kamo više ne dopiru sunčane zrake. Zoranićeva predodžba podsjeća na Ovidijevu *Metamorfozu* XI, 591 i dalje. (Štefanić)

¹⁴ U I. izd.: sve uznih; riječ je nejasna; ipak, čini se da bi značenje moglo biti ovo: sve uženih, od 'užgenih', odnosno 'užženih', dakle: užganih, tj. sjajnih, svijetlih, zapaljenih. (Švelec)

¹⁵ Citera, ili Kitera, jest grčki otok gdje se osobito razvio kult Afroditin (Venerin), pa se otok u mitološkim pričama smatrao njezinim sjedištem. (Štefanić)

¹⁶ *smīnan* - smion

¹⁷ I kod Boccaccia, u »Ninfale Fiesolano«, podučava Venera u snu Africa kako će dobiti Mensolu, također posvećenu Dijani. (Štefanić)

¹⁸ *muče* - šutke

¹⁹ zvijezdi Veneri (Štefanić)

²⁰ Nije mislio na tu kob. (Štefanić)

²¹ *uspomenu se* - spomenu se, sjeti se

²² *viju* - vidim

²³ Ali budući da mogu samo reći da si na podvalu, iznenada, krotku i nepromišljenu djevojku svojom lukavošću prevario na spavanju

²⁴ *otiti rači* - izvoli otići

²⁵ i uzevši njegovu strijelu

²⁶ one boje

²⁷ *bihomo* - bijasmo

²⁸ Tako je u Scipiona. (*Cic: Som. Scip. VI-VII*)

²⁹ Ugodni miris ljubica.

³⁰ Ovaj cvijet niče na poljima.

³¹ Narav zaljubljenika.

³² Hiti pred mojim sporim korakom. Petrarca. (*Petrarca, Kanc. VI, 4*)

³³ Ljubidragov san, proroštvo.

³⁴ Opomena.

Od Paprata i Stane pritvor u vrulje, od Žarke i trih vrulj i zač se Zadar zove, pripovist

Kap. XIII

Mila i draga družino! Budi da ne vele dobro, spominam se od pripovisti jedne ku jedan Primorac pastir dojde k nan za nike svoje op-rave, prišad pripovidaše da biše jedan mladić, sin možnoga boga Dunaja, ki tolike župe gospodi i vladanja, i vile Save¹, imenom *Paprat*; a to jime jimiše jer od majke mej zeljem od paprata rojen bi i simenom njegovim, ko se samo na ivansku noć sabrati more², odgo-
jen biše. Slišeci dake Paprat glas i lipost *Stane*, hćere Žarke vile i Neptuna, velikoga morskoga boga, ka u moru zadarskom općaše; koj vili Neptun za dar i od ljubavi zlamen misto ono u ko općaše da, kadi pake od prvih Grkov, ki plav plavati po moru počaše, tuj pristavši grad slavni s dobrom kobom sazida se; jer to misto za dar bi dano, htiše, da *Zadar* zove se³. Tuj dake vila pod brizi sa strane ča je meju istok i poldne⁴ u donjem primorju, polag toga slavnoga mista općaše. I slišil budući Paprat glasom samo od nje lipote i kriposti, ljubavju zamamljen osta i, kako je po naravi, vazda ljubav prid oči od pameti a većkrat u sni po razliki puti priliku nje donashaše mu. I pokle po svojem običaju ljubav raskrili žile svoje po srdačcu mladiću, užga mu želju najti i viditi lipotu ku tuko hvaleći slišil biše. Zato sam samacat u primorja dojde i nju vidiv vidi da vele veće jistina lipote jest negli slava teciše. Jišćući dake put i način kako bi oganj željni, ki mu prez pristanka srdačce goraše, ugazit mogal, napokom po redu i uvitu ričonosnice⁵ jedne s njom ljubav joj otkrivši govori i ča bolje more usili se muku, ku cić nje pačaše, otkriti govoreći: - Ded, vilo, smili se na me i očice mi tvoji s mojima sritiv obeseli me, jer u veselu pozoru tvomu vas moj raj i sve moje dobro pribiva. - I k ričem, ke reče, prida joj jabuku jednu zlatu u Atalantovu perivoju⁶ utrganu za zlamen i zaklad od ljubavi. S dvornim pozorom i zahvalom prija jabuku Stane i njega za tada s dobrim ufanjem otpravi. U sebi pake vila razmišljaše lipost i gizdu i dvornost i ljubav nesmernu mladića, ali jer i ona jur ljubavju potaknuta biše, ali, ča ja već veruju, zlata jabuka, ku u njidra vrže, moć i vlast jimiše, jer po hitrih čarovnicah u dobrokobno vrime začarana biše, da gdo godi prime ju, ne more ne učiniti ča mu dajući naredi i zapita. I dobro u sebi vila misliv i razmisliv utišiti mladića, odluči i red mu dâ⁷ da vrime, ko Apo-

*Jadra a Jasone
et Argonautis
condita.*²⁴

*Zač se zove
Zadar.*

*Monumentum
et pignus
amoris.*²⁵

*Munera placant
deos et homi-
nes.*²⁶

lo po zemlji ne gleda⁸, k njoj dojde, a to jer Apolo ljubovnik nje biše i svaki dan kad ona na brigu sideći u pučinu slatko pojući gledaše, Apolo svitlim pozorom u nju upiriv njom i u nju gizdaše se. Paprat dake, želeći s njom pridružiti se, dobro opsluži ča narejeno biše. I obnoć k njoj grede put mu i misal prikršena bi, jer mnoge dekle, ke Baku, od vina bogu, sajam činjah⁹, u tu stran veseleći se svu noć u igri i glumah projdoše. A koliko na njih razgniva se Paprat da mu tuko dobru sriću prikršiše! Tad jutri rano - za obdan ča obnoć ne more učiniti - pokleknuv veliku božicu, velikoga boga ženu i sestru¹⁰, uzmoli govoreći: - Nebom možna Juno, u ke vlasti jest i pokriti i otkriti oblaci nebo, molim nesmernu milost tvoju, rači dan ov svitlomu Apolu vid oblakom zastupiti, neka ja kukogodi ljubvenoga ognja, ki u srdačcu mojem gori, udunu. - I to rekši bilu jalovicu, na to pripravnu, meju roge ubodši božici u zaužge i žrtje prikaza. Pri-nese prid božičino lice žrtje i molbu službenica nje Iris¹¹. Tad Juno, ka nigdar vernomu srcu milosti krati, tudih taj jednoga od slug svojih zazvav: - Poj - reče - sinj oblače, i mej Apolovu svitlinu i Stanino lice u pol stavi se, dokle mladić Paprat ljubvenu želju ispuni. - Ne lin Paprat, ugledav oblak prid sunčanim vojvodom, k vili prišad i nju zagrliv ljubav s njom uživaše; malo tomu bi ran¹², mneći se nasititi s njom, krsmaše. Začuđi se sunčeni vodac da prez njegova dopušćenja oblak tako gust prid licem njegovim staše, i Eola, od vitrov boga, uprosi da kogagodi svoga pošlje ki oblak odrene. Tad Eol Zmorca¹³ dozvav: - Poj - reče - ti si on ki vazda oblaci razganjaš; odrni sinja oblaka isprid Apolova lica. - Brzo i već neg hrlo on duhnuvši sinj oblak odagna. Uto se razdilil Paprat Stanom biše. Apolo jino ne vidiv neg vilu, samo u nje lipotu nagizdav se pak u donje strane svititi ide i misto sestri i ćeram¹⁴ dâ da na nebu jasnu. Opet s tim vrime-nom Paprat k vili dojde i s njom prez sumnje blagovit u ljubavi staše, ne mneći da od tolikih očiju nebeskih vijen biše ki svi sunčenu svitlost čtuju i dvore i ča gdi vide pripovidu. Budući dake svu noć Stanom Paprat opčil u ljubezni, i jur svitla zora bila i rumena lica iz krila staroga ljubvenika¹⁵ podvizaše i navišćevaše svitu da skoro sunčena svitlost svititi dojtji hoće. Njom svišćen Paprat od vile prošćenje vazamši¹⁶ pram istoku otpravi se. Uto zlatu glavu Apolo iskomljujući, ne samo od jedne da od mnozih zvizda rečeno mu bi ča od njegove ljubovce vidili bihu. Ražali se Apolu ne malo da njegovi božastvenoj svitlosti jedan svitovni človik prikladan biše¹⁷. - Aj - reče - dobro pomisliti mogah da u ženah vere nî; i to otkol svit posta svaki dan okolo tekući nijednu razmi malo jih s onom, ka u zrakih mojih na misecu stoje zvizdami okrunjena cesarica nebeska¹⁸ po milosti svemogoga vladavca postavljena jest, na svem svitu ne ugledah. Aj, zlitljive žene i prespametne¹⁹! Navlastito od ove - reče - dim, ka zaradi jedne zlate jabuke prida me, ki, ako ne prvi, da drugi ali tretu na nebesih jesan, jednoga svitovnoga človika postavi. Meni, ki vas svit svitlim, po himbi vid zaslipi, da ono, čim mene razgnivati mogaše, ne vidim. Da ako moja vlast i hrabrost pomanjkala nî, poznati ćete da jednomu, kako ja jesan, himba činiti s razlogom nima

*Od Paprata do
Funtane mnogo
trsjâ ali vino-
gradi jesu.*

*Sacrificium
Junoni.²⁷*

*Mulier sole
amicta.²⁸*

*Vanum et mu-
tabile femina.²⁹*

se. - I to rekši luk napan i jadovnu²⁰ strilu na nj postaviv, kom nigda Pitona²¹ pogubi, protegnuv, vilu Stanu, ka na brigu pojući sijaše, u srce udriv, pogubi i tuj mrtvu ostavi. Pak Paprat, ki svoj grih poznajući u lice srdito sunčeno pogledat ne smijaše, meju grmje u jami ni-koj zakriv se pripaden staše. Da on, komu ča god na zemlji jest ukriti se ne more, toti njega udriv jadovnom strilom prostrili. Slišav to Dunaj, otac njegov i Sava majka, za uspomenu od miloga sinka ostaviti, u hladnu vodicu vodomožnom kripostju satvoriše; i voda ta do sega vrimenta po jimeni mladićevu Paprat zove se. Žarka, Stanina majka, ćerku milu polag mora prostriljenu na brigu videći, Neptuna uzmolit da ćerku svoju ne dopusti u toliku priroku od zviri i ptic skončati. Neptun tada, zač mu Žarka mej jine ljubovce nemalo draga biše, za utišiti ju, u vrulju na onom brigu kako sijaše, ćer Stanu pritvori. I jer od ljudeh tuj općecih u dijački ali latinski jezik dugo vrime vrulja ta *fons Stane*, ča reći hoće vrulja Stane, zva se, tako i pake zvana bi, da pake u jednu rič samu sada *Fontana* ne svojim jazikom zovu²². Jimiše Paprat sestrice tri, ke braca dragoga dugo vrime išćući i najti ne mogući napokom z gornje strane Zadra došad i pram njemu trudne i žalosne plaćući sedoš; i po Zadru razliki pronosi i gizdavi od mladićev i naredna stanja i jine izvršćine, a kopnom konje i hrabri vojnici, a po moru razlike plavi s razlikimi kramami van i unutra grede gledajući, zasnićene stahu. Vidiv jih dake Žarka i bojeći se i sumnjeći da zlim okom ne uzročē kigodi zal prirok nje slavnomu mistu, vode obimi rukami iz mora pojam i kako redom sijahu, po njih poškropiv kriposti svojom u tri vrulje pritvori; ke kako pram Zadru u životu plaćući sijahu, tako i sad u vodu pritvorene u to misto plaćući stoje.

Jur vrime u paše zagnati živine minulo biše, da tuko željni slišati bihomo pripovisti, da svi kako iz ust višahomo onim ki pripovidahu²³. I jur u put živine zagoneći, pastir jedan, *Grapko* zvan, pod zvuk sviral drugoga druga prid stadom tako počē peti:

GRAPKO

Pasite drobne travice,
moje primile ovčice,
da vimenačca nadmete,

da vimenačca nadmete,
da vidra mlika nal'jete
i sa mnom se obeselite,

i sa mnom se obeselite,
i radostju pokripite.
i vi, travice drobnjahne,

U zuk:
A ti, devojko
šegljiva.³²

*Pritvor Paprata
u vodu.*

*Pritvor Stane u
vodu.*

Hvala od Zadra.

*Od trih vrulj.*³⁰

*Pendent ab ore
viri.*³¹

i vi, travice drobnjahne,
pušćajte zraste mlajahne³³
i cvitjem se naresite,

i cvitjem se naresite
i črnu zemlju pokrite.
I ptičice, žuberite,

i ptičice, žuberite
pojuć mej zelene kite,
i dubje, hrastje i cerje,

i dubje, hrastje i cerje,
drinovje, jelje i borje,
medvenim sokom suzite,

medvenim sokom suzite.
I vi, drače, procvatite,
zrilim grozdjem se resite,

zrilim grozdjem se resite.
Potoci i vrulje provrite
mlikom i vinom veselim,

mlikom i vinom veselim
i nektarom božanstvenim
i izbiranim omanom³⁵

*Vinum laetificat
cor hominis.*³⁴

i izbiranim omanom.
Zemlja gotovom pogačom
plodi prez težačke muke,

plodi prez težačke muke.
I ljuti lavi i vuke³⁶,
nemojte stada napirat,

nemojte stada napirat,
metiljem ni strokom³⁷ trovat.
I ti, nebeska svitlosti,

i ti, nebeska svitlosti,
 pridaj svitlosti kriposti
 i dvigni više zlati plam,

i dvigni više zlati plam,
 i prosvitli ov mili dan,
 jer je god moje ljubavi,

jer je god moje ljubavi;
 ov danak ljubav proslavi
 moju zasnićenu pamet,

moju zasnićenu pamet;
 ov danak počah slatko pet,
 slatko se na ljubav tužit,

slatko se na ljubav tužit.
 Vas ću, tihi vitri, molit,
 račte riči moje ponit
 mojoj miloj ubojici.

Budi da ovčice lačne pasti željahu, dali od poja pisance, ku Grapko pojaše, veće napan glavu poslušahu neg pasihu. I približajući se vrime nastaniti se, jur izdaleče stanja u katunih dim podvijajući vijahu se³⁸; tad u razliku govorenju vrhu pripovisti i Grapkove pisance i u razlikih ćudi mnogi od pastirov budući, ne domišljajući se na stanja dojdosmo kadi pokol žirom³⁹ život pokripismo i takoje san-
kom bludne i trudne misli olahčasmo.

¹ Bog Dunaj i vila Sava pjesnikove su tvorevine, po klasičnom mitološkom shvaćanju da svaka rijeka ima svoje božanstvo kao i svaki izvor svoju nimfu. (Štefanić)

² Tu se krije svjedočanstvo o pučkom praznovjerju u ivanjskoj noći. Tobožnje papratovo sjeme daje čovjeku snagu vidovitosti. (Štefanić)

³ Osnutak Zadra Zoranić pripisuje Argonautima koji su, s Jazonom na čelu, plovili tražeći zlatno runo (kao što druge priče drugim gradovima stavljaju začetak u vezu s Argonautima). Zanimljivo je da Juraj Baraković (»Vila Slovinka«, Petje VII) nastavlja tu tradiciju o osnutku Zadra. (Štefanić)

⁴ *poldne* - jug

⁵ *ričonosnica* - posrednica

⁶ Zoranić, vjerojatno, misli na mitološku priču o Atalanti što ju je obradio Ovidije (Metamorfoze X). Atalantini prosci morali su se s njome utrkivati, tko izgubi utрку, biva pogubljen. Hipomen se posluži trima jabukama što ih je Venera bila za nj ubrala u svojem vrtu na Cipru, pa ih za vrijeme

utrke baci pred Atalantu. Ona se pomami za zlatom, zaustavi se da digne jabuke i tako izgubi utrku, a Hipomen dobije njezinu ljubav. (Štefanić)

⁷ ugovori sastanak

⁸ tj. noću kad nema sunca (Apolona) (Švelec)

⁹ Zoranić ima na umu Bakhove (Dionizijeve) velike pučke svečanosti koje su u zimsko doba slavile samo žene i djevojke. U bilješci sa strane upozorava da je to (od Paprata do Funtane) vinorodan kraj. (Štefanić)

¹⁰ Junona je »velikom bogu« Jupiteru (Zeusu) žena i sestra. (Štefanić)

¹¹ Iris (Irida) u grčkim je mitološkim pričama brza glasnica bogova, koja je osobito u službi Junone (Here). (Štefanić)

¹² brz, tj. malo je bio spreman da rano odnosno brzo ode od Stane (Švelec)

¹³ Zmorac (smorac) zapadni je vjetar. (Štefanić)

¹⁴ Otišavši s neba Apolon (Sunce) je prepustilo mjesto sestri Luni (Mjesecu) i kćerima (zvijezdama). (Švelec)

¹⁵ Zoranić personificira zoru mitološkim aluzijama: ona je (Eos, Aurora) lijepa mladolika žena, a muž joj je starac (»stari ljubvenik«) Titon. (Štefanić)

¹⁶ *prošćenje vazamši* - oprostivši se

¹⁷ jedan smrtnik bijaše usporediv

¹⁸ Tj. Majka Božja; stoga citira sa strane Apokalipsu (12, 1): *Mulier amicta sole, et luna sub pedibus ejus...* (Žena obučena u sunce, i mjesec pod nogama njezinijem. Vuk Karadžić.) Zanimljivo je da su bogoslovci ovo mjesto počeli primjenjivati na bezgrešno začetu istom od početka XVI st. pa su je odonda stali prikazivati i umjetnici. (Štefanić)

¹⁹ Prijevod latinskog citata sa strane.

²⁰ *jadovnu* - otrovnu

²¹ Apolon je pogubio zmaja Pitona kao ljudima opasnu neman. (Štefanić)

²² Paprat i Funtana živi su narodni nazivi za potoke u zadarskom kraju, gdje su, kako je Zoranić sprijeda u bilješci rekao, »od Paprata do Funtane mnoga trsja, ali vinogradi«. Inače, ova priča podsjeća na Ovidijevu *Metamorfozu* XII, u kojoj Polifem pogubi Akisa, ljubavnika Galateje. (Štefanić)

²³ da svi bijasmo kao prikovani uz usta onih koji pripovijedahu

²⁴ Zadar osnovaše Jason i Argonauti.

²⁵ Spomen i zalag ljubavi. (*En. V, 538*)

²⁶ Darovi gode bogovima i ljudima.

²⁷ Žrtva Junoni.

²⁸ Žena odjevena suncem. (*Otk 12, 1*)

²⁹ Prevrtiljiv je stvor i promjenjiv žena. (*En. IV, 569-570*)

³⁰ Tri vrulje su tri potocića koji se u predjelu Vrulje u Zadru slijevaju u more. (Švelec)

³¹ Pozorno slušaju čovjeka.

³² Po napjevu *A ti, djevojko šegljiva* - Grapkova pjesma ispjevana je prema ritmu narodne pjesme »A ti, djevojko šegljiva«, koju je pronašao i objelodanio F. Fancev. Poblize o svemu vidi u Fancevljevoj radnji u Zborniku u čast Bogdana Popovića i u Građi JAZU XI. - Inače Zoranićeva pjesma nalikuje na Galiciovu pjesmu u Sannazarovoj Arcadiji, III. (Švelec)

³³ rastite mlađahne

³⁴ Vino razvedrava srce čovječje. (*Ps 104 (103), 14*)

³⁵ »oman« je valjda balzam »amonium« koji spominje i Vergilije u eklogi III, 89. i IV, 25 (Štefanić)

³⁶ *vuke* - vuci, vukovi

³⁷ *stroka* - stočna bolest

³⁸ *vijahu se* - viđahu se

³⁹ *žirom* - hranom

Treti dan na planinah, petja na promin razlika i lipa

Kap. XIV

I budući svitla Danica sunčenoga zraka topline bojeći se pobigla, a sunce jasnuti¹ počamši, kako običaj biše, pastir jedan rogom potulikav jinim, da se u pašu grede javi se. I tuj stada na patrilo² na ulicah prignavši i kupeći se, dojde mej njimi *Darbolj*, katunar poštovani, i okol njega kako okol poštena muža skljin se³ reče: - Budi da ova dva mimošna dni prez mene mej vami peto i pripovidano razliko i umiće od ljubavi jest, i sve zaisto meni pri rečeno, i svemu tomu blagovit jesam, ufajući se da od naših pastirov pisnivac najti se hoće i još da od ljubavi svitovne ne samo petjem i pripovisti da i svršenim činjenjem na pravu božanstvenu dojtí hoće se; zato danas nastoj ti, ki glavarija jesi, Medaru junaci da poju. - To uputiv se govoraše katunar. I jur nikuko živine napasle i vruć znoj dohodeći, u plandišća dojdóše. I rasedeni svi pastiri okol vrulje i u najvišem kraju katunara posadiv Medar, Dragoljubu i Sladoju tako reče: - Znam, bratjo, da vi od ljubavi peti umite, budući prohod od ljubavi vaše od pri izrekli. Zato od ljubvenih uzrokov peti počnite. - Tad - Pokle smo - rekoše - prvi mej tolikom družinom, vaša hvala, obrani, bud da nedostojni, reći ćemo. - I tako pogudiv Sladoj i vrime priprehtav⁴ poče:

SLADOJ:

Bište želje ljuvene^{5, 6}
da vam srce ne vene:
slište svit moj, moj svit slište, junaci!

*U zuk:
Drazi mi goru
projdoše.*

DRAGOLJUB:

Ljupke trage medvene
slidite i blažene:
slište svit moj, moj svit slište, junaci!

SLADOJ:

Nije ljubav da zabav
i ju, ku svit di ljubav.
Slište svit, moj svit slište, deklice!

DRAGOLJUB:

Ljubav je radosna stav⁷
od svih željna, tko di prav.
Slišete svit, moj svit slišete, dekllice!

SLADOJ:

Ljubav je zmija u travi
skrita, ka srca travi.
Slišete svit moj, moj svit slišete, junaci!

DRAGOLJUB:

Mir je i slast v ljubavi,
željna radost u slavi.
Slišete svit moj, moj svit slišete, junaci!

SLADOJ:

Sebe gubi, inih ljubi
tko slidi ča ga gubi.
Slišete svit moj, moj svit slišete, dekllice!

DRAGOLJUB:

Ki god mladi ne ljubi,
jest kot prez voća dubi.
Slišete svit moj, moj svit slišete, dekllice!

SLADOJ:

Kot školj v moru pokriven
tako je ljubav od žen⁸.
Slišete svit moj, moj svit slišete, junaci!

DRAGOLJUB:

Kako j' gizdav cvit rumen,
tako j' blažen plam ljubven.
Slišete svit moj, moj svit slišete, junaci!

SLADOJ:

Prezočna j' ljubav propast,
u misli plodi napast.
Slišete svit moj, moj svit slišete, dekllice!

DRAGOLJUB:

Ljubav plodi svaku čast
i uzgoja svaku rast.
Slišete svit moj, moj svit slišete, deklice!

SLADOJ:

Ljubav skončaje misal,
sumnjiva plodeć pečal.⁹
Slišete svit moj, moj svit slišete, junaci!

DRAGOLJUB:

Ljubav uzgoja misal,
nî v pravoj ljubavi pečal.
Slišete svit moj, moj svit slišete, junaci!

SLADOJ:

Skusih ljubav u tuzi,
Planinka kad me obuži.
Slišete svit moj, moj svit slišete, deklice!

DRAGOLJUB:

Svu slatkost skusih v uzi,
Milična kad me obuži.
Slišete svit moj, moj svit slišete, deklice!

- Zaisto ki vaju¹⁰ veće časti jest dostojan, odluka ni po mni ni po jinom neću da izide - reče tada katunar - jer svaki od vas rekal je ono, ča, akoprem istina nî, dali prilično je, a tančine sasvima iziskovati pastirskoj vrsti ne pristoji se¹¹; ni zato ne mnite pa prez časti danas peli ste. - Tada uze dvi žlice prihitro udilane, ke mu pri bedr i u mošnji od laneće šare kožice višahu, ke jedna u drugu sklapaše se kako sve jedna da bi, s držalom zakućastim od čista kositera slitim, i dâ jih Sladoju: - To ti za dil mita budi¹² - reče. Pak kutlić jedan od tamariža¹³ prihitro udilan s četirimi midenimi ručicama, znutra loza jedna izdilana gizdavo a izvan razliki uzli demirski hitro pripisani¹⁴, tad Dragoljubu davši: - A to tebi za časti dil budi. - Pak k Medaru obrativ se reče da jinim peti naredi. Tad od Sladmilu i Plinku: - Znam da obadva - reče - počenje želite; zato i vi na promin¹⁵ peti se spravite. - Tad oni kupno u gusle pogudiv i zuk s glasom srediv, Sladmil tako najpri kliknu:¹⁶

SLADMIL:

Prijasna Danice, ka tražiš sunčen voj,
ljubvena božice, pokripi razum moj,
da družini ovoj ugodi ma pisam
i nemili onoj ke voljno sužanj sam.

PLINKO:

Rač utišit moj plam, bože od ljubavi,
da budu uslišan ti me sad napravi,
čuj¹⁷ da uho ne otravi rič nerazborena,
družbi ovoj gizdavi po meni rečena.

SLADMIL:

Tko b' ličca rumena i mile očiće
i usta medvena vidil me Ružice,
pustil bi tužice, prenda b' v žalosti bil,
radostju odiv lice pečal bi ostavil.

PLINKO:

A tko god bi vidil pozor me Ljubice,
vas bi se zasnitil u jasne očiće,
problidil bi u lice pozriv pogljed ljubven,
i znal bi tužice ke su u srcu mem.

SLADMIL:

Kada nje smih blažen v očicij igrajuć
pram meni upiren, ostanu vas trnuć,
u srdačcu plam vruć i po svih žilah vre,
vas moj život goruć od ljupke želje mre.

PLINKO:

Da kad oči upre smihom mene mileć,
tašće ma mladost gre na smrt verno ljubeć,
a tko bi mogal reć moga srca slatkost,
kad proti meni steć reče: ti s' ma radost!

SLADMIL:

Kad Ruže me lipost mej grmjem skrivena
jabukom svu hitrost kaže sva hitrena,
želeć bit vijena ter se manom vara¹⁸,
želja me ljubvena gledajuć umara.

PLINKO:

Da kad razgovara mene Ljuba mila,
srdačce udara zlatoperna strila;
rumena i bila ličca dat mi ljubit
dobrovoljno j' htila, tko će blaženij' bit?

SLADMIL:

Da tko more smisli radost ka j' u meni,
kad mi bude milit udorci ljubveni
i ličci rumeni k mojima prikloniv
rukom prik rameni držeć me zagrliv!

PLINKO:

Da gdo bi me vidiv ležeć joj na krili
tiho po ličci udriv, gdi mi se sva mili,
ter uzdišuć cvili govoreć: ljubezan
tko god našu dili, najdi ga bolezan!¹⁹

SLADMIL:

A ja kada jesam na krilcu môj vili,
ter dam potok suzam po svi ličci bili
govoreć: tko dili mû ljubav privernu,
ličci mu blidili u jadu čemernu!²⁰

PLINKO:

Kad v vencu bisernu cvitjem nakićenu
nje lipost nesmernu vidim svu ljubvenu,
pram meni umiljenu i dvornu tukoje,
u žitku blaženu mnim da j' žitje moje.

SLADMIL:

Kad putačce dvoje resi joj cvit rumen,
tere dvorna stoje uzigra protiv men',
ja mnju da mi takmen nî človik na sviti²¹,
ki bi tuko blažen, ni mnju da će biti.

PLINKO:

Kad cviti poviti zlatom i biserom
kiticu poskiti²² ručicom nje hitrom
i slatkim romorom reče: na t', ljube, ovoj
nosi s kobju dobrom za uspominak moj.

SLADMIL:

Tko bi vili mojoj luk u ruci vidil
s tulicom pri bedroj²³ sve zlatopernih stril,
zagledal bi se, mnil da j' divna Dijana,
božica od div vil toko poštovana.

PLINKO:

Ma vila zabrana bivolj luk protežuć
ne bi razabrana gorom loveć greduć
Sa Atlantom, ka tekuć najpri zaperi stril
prascu, ki hvatajuć polja biše razril.²⁴

SLADMIL:

Tko bi toko smin bil, toko hrabren i jak,
da bi gledati smil onih očiju zrak,
s kih u meni čas svak želja plam sničuje
i srdačce zlat trak nje rukom vezuje!

PLINKO:

Tko se uzdajuje u kriposu kripost,
da se ne smučuje gledaje onu lipost,
čić ke moja mladost v uzi dobrovoljnoj
stoji budući prost i v tuzi medvenoj?

SLADMIL:

Da bih vrulji ovoj mluko vidil vrući,
pak po tržanci svoj potokom tekući,
u sinci sidući kutliće bih dilal
ter slatko pojući često se napijal.²⁵

PLINKO:

I ja bih se gizdal po planinah ovih,
zlata runa zgledal da bih po ovcah mojih,
svih bih tegov inih na stranu ostavil,
samo u vih sincih²⁶ strigući bih sidil.

SLADMIL:

Gnizdo golub shranil tuj sam v skraci jednoj,
koje sam naminil dat Ružici mojoj,
jer su ugodni njoj, hoće jih nigovat,
i za ugojaj moj hoće jih milovat.²⁷

PLINKO:

Ja ću Ljubici dat ku pripitomil sam
grlicu, ku držat hoće kad ja nisam²⁸,
tere moju ljubezan s njom razgovarajuć,
tišeći ljubven plam, želeć me čekajuć²⁹.

SLADMIL:

Reci meni, restuć na koj su tržani
kraljev ime uzdržuć cviti napisani,³⁰
tere se ustani, reći ću da s' dobil
gusle i gla mani³¹ i da s ganku³² upril.

PLINKO:

Rec, u ki svita dil tri pedi prem toko
sa svake strane cil nebo je široko,³³
reć ću da tve oko umilo j' razvidit
i da pojuć slatko mene s' umil dobit.

SLADMIL:

Reci mi, ki je cvit toliko spametan,
da sobom obratit gre kud gre sunčen plam;³⁴
jinako znaj zaman da ćeš danas peti,
a ja ću glas slavan tvoga poja uzeti.

PLINKO:

Rec, plačući zleti ka ptičica poje
i prebritke šćeti z nemilosti svoje;³⁵
jinako znaj tvoje petje bit će zaman,
a kroz pismi moje ja ću bit poštovan.

SLADMIL:

Rec, ka zvir razboran um jima na saj svit,
da gre život opran misecu poklonit,³⁶
ako to stumačit umiš, reć ću takoj,
da ćeš pohvaljen bit po družini ovoj.

PLINKO:

Rec mi, ka j' ptica onoj jedina na saj svit
skupi drivje za svoj život sama zgorit;³⁷
tere ću ovo rit da sva ova družina
tebe će proslavit i sva ova planina.

Stala biše sva družina u dva mladića dokol peše tiho muče gledajući. I dospiven po njih narešen poj i umićo složen, uščudismo se svi općeno da vrh česa jedan pojaše budi da razlučnimi riči, drugi jednako odgovaraše. Pojam³⁸ tada katunar gusle jedne po hitru meštru u dilane i Sladmilu dâ jih i reče: - Poj tvoj zaisto toga dostojan jest. - A pak citaru slatkozvučnu vazam³⁹ Plinku da: - I ti si - reče - to pojući dobil. I da znate, da bih vas i rojstvo vaše ne znal, mnil bih da ste iz nikih plemenitih gradov poj izveli, jer ne samo način gizdav od poja ukazali ste da i nutrnje dumboke misli izveli ste; i tuko prilično ono ča u človiku, kad u ljubavi jest, ukazali ste, da ja mnju da mnozi od mladih ovih na svoji prem takovi uzroci spominav se uzdahli su većkrat. - Naredi tada Medar da Bornik i Slavko jinih nasliđući poje. Oni spraviv se najpri oba kupno u gusle guđući za posluh mej družinom staviti, i ne vele gudiv⁴⁰, Bornik tako poče:

BORNIK:

Kako sunčen plam
snig tali čas svak,
a vitar bludan
odgoni oblak,
tako ljubezan
tali moj žitak.⁴¹

SLAVKO:

Kakono plam vruć
kad vosk rascvira⁴²,
a oganj goruć
voda zatira,
tak ljubvom ječuć⁴³
kip moj umira.

BORNIK:

Slatke su m' suze,
koje prolivam,
ljupke su m' uze,
u kih vezan sam;
toj ka m' srce uze
i kip darivam.

SLAVKO:

Pojuć se tužim,
veselim plaćuć,
ljutu zvir slidim
jat ju prehtajuć⁴⁴;

pak ju jat ne smim
jati ju moguć.⁴⁵

BORNIK:

Mislim plam ljubven
ljupčici otkrit,
pa kad s njom budem
ne vim rič zustit;
razvite u men'
ki ima jad bit.⁴⁶

SLAVKO:

Kad mē oko vidi
lipost nesmernu,
lišće problidi
i vas proternu,
v znoju se stidi
srce čemernu.⁴⁷

BORNIK:

Kad ličce vidim
moje ljupčice,
tađ vas problidim
v rumeno lice,
v ognju krepenim
v gorke tužice.

SLAVKO:

Toku jima vlas
nje mili pozor,
da protrnu vas
kroz ljubven umor,
nit zna jinu vlas
moga žitka stvor.

BORNIK:

Mâ ubojica,
slatka i mila,
kako ružica
rumena i bila,
da b' jur sva lica,
na me smilila!

Prilika.

SLAVKO:

Ljupka mâ umora,⁴⁸
slatka i medvena
jest kako zora
bila i rumena;
pokrip ma stvora,⁴⁹
da su utišena.

BORNIK:

Moja ljupčica
biga prid manom
jak košutica
prid sminim hrtom
ali ptičica
spridu sokolkom.

SLAVKO:

Moja ljubovca
mene se uvira⁵⁰
jak srna lovca
kada ju tira
al plepe⁵¹ zvonca,
prid kim umira.

BORNIK:

Već je nemila
ma vraždevnica⁵²
neg ona vila,
ka j' sad trščica,
rumena i bila
pritoriv lica.⁵³

Prilika.

SLAVKO:

Već je oskorežna
pran srdačcu mom
neg ka j' stvorena
slavnim javorom
zraka sunčena
bižeć vlastju s tom^{54,55}

BORNIK:

Tko će se napit
hladne vodice,
hod ter će vidit

do dvi vruljice,
ke su satvorit
mogli me očice.

SLAVKO:

Tko j' ognja željuć⁵⁶
grijat hod k meni,
čut će uzdišuć
jak plam ljubveni
u meni goruć
i vas ognjeni.

BORNIK:

Znaju sve gore,
znaju planine
i polje i more,
ptice i živine,
ljupke me umore
jur znaju stine.⁵⁷

SLAVKO:

Jur zna sve drivje,
znaju sve trave,
zna svako cvitje,
znaju države
me trudno žitje
i ljupke otrave⁵⁸.

BORNIK:

Prî ćete vidit
letit jeline,
a ribe živit
posrid planine,
neg ću zapustit
trage ljubine.

SLAVKO:

Prî te⁵⁹ ptičice
u moru živit,
ni će ružice
v primalitju bit,
neg ću ljupčice
me ljubav zabit.

BORNIK:

Prí hoće svitlost
mísec ugasit
i jasnu kripost
zvizde potamnit,
neg krasnu lipost
ljube ću zabit.

SLAVKO:

Prí će se ugasit
sunčeni plam zgor,
vrulje se vratit
nauznak na zvor,
neg ću ja zabit
slatki moj umor.

BORNIK:

Sada ću molit
tihi vihri, vas,
račite ponit,
ov moj mukal glas,
nedostojan prit
u gorinju vlas.

SLAVKO:

Ja ću vas molit,
vihri, tokoje
račite ponit
sve riči moje,
gdi te čast užit
od muke svoje.

Svim općeno već neg ugodno bi petje dviju pastirov, jer budi da s hitrim načinom riči ljubvene s prilikami složen umičstvo kazahu, da još jer i način od napojnic ke na pirih i jinih veseljih peti se mej pastiri mečne⁶⁰ budu. Tad Mirbolj, pojam luk jedan hitro demirski napisan i tulicu strili opernih, i dâ ga Borniku za mito od petja, a Slavku gizdav i prilipo ukovanim šipkom darad⁶¹ jedan da i reče: - Jer obih vas sminih lovac znam⁶², ti dari prilični vam darivam budi da već dostojite⁶³. - Uto družina sva čekaše komu Medar narediti peti hotiše; da on prid katunara stav dvorno reče: - Veliko bi uznošenje moje zaisto, da bih ja onim zapovidil ki mislim da sad peti jimaju. Tva dake milost rači Rajku i Svitku narediti da poju; jer, kako tva milost zna, i slavan glas njih zuči tekući ne samo hitro da i umično i korisno peti umiju. - Tad katunar tiho k njim obrativ se reče: - Bratjo, sva

družina jure, ča mi je viditi, sita petja i pripovisti ljubvenih jest; zato vi sada račite kojomgodir veju⁶⁴ pojući kriposno družinu ovu svistiti. - Tad oni ustav se i s poklonom dvornim tako rekoše: - Veliko brime milost tva na ramena naša naprti, jer budi da čagodi nigda u mlade dni ljupko peli jesmo, to nam je hrlo leteći vrime s liti našimi slatki poj i zučan glas odneslo. Ništar manj tvoju molbu u zapovid prijmamo i tuko kuko slabost našu on sedmokriposni duh⁶⁵, ki sve dobrote nadiše, po naša usta reći će, i na koncu petja našega, ako čagod vam ugodno bude, njemu slavu i čast dajte. Nam samo zamiriti nemojte ako komgodi nepristojnom ričju ali nedostojnom tiha slišanja vaša⁶⁶ oskvrnimo. - Tad obadva citare zukom narediv i ne vele pomisliv, Rajko oči k nebu tiho podvignuv tako kleče:

*Spiritus
Sanctus.*⁶⁷

*Omne datum
optimum et
omne donum
perfectum de-
sursum est.
Paulus aposto-
lus.*⁶⁸

RAJKO:

Semogući trino⁶⁹, Gospode krasosti,
a sve tri jedino v jednakoj kriposti,
dahni u me milosti kriposnivi duh tvoj,
da tvojoj svitlosti zgodim i družbi ovoj.

SVITKO:

Semogi, ki si troj, a v trojstvu jedinan,
udahni u me duh svoj, da bude napravan
poj moj i uslišan pri milosti tvojoj,
a pake ugodan svoj družini ovoj.

RAJKO:

Blažen v dobi svakoj jest muž ki ne ide
u skupščini zalaj ni v njih zakon pride,
i kîno ne slide put od sagrišenja
i kîno ne side na sag umorenja.⁷⁰

Psalms 1.

SVITKO:

Blažen, kî smiljena jima na nevoljnih
i svoga imenja dili mej ubozih,
jer u dnih njegovih zla će ga izbavit
Gospod ki je nad svih, i dobra dobavit.

Psalms 40.

RAJKO:

Blaženi hote⁷¹ bit, kojimno zlobe njih
bog neće zamirit, da pokrit će njih grih⁷²,
u ustih njihovih laži neće biti,
da čisto istinih blagost će jim vriti.

Psalms 31.

SVITKO:

Blaženi te biti ki neoskrvnjeni
budu uhoditi u put božanstveni,
i budu blaženi ki svidočastvu tom
išću umiljeni bit u srdačcu svom.

Psalmus 100.

RAJKO:

Blaženi jest muž on ki se boga boji
i ki njega zakon u srdačcu goji;
bit će njega broji na zemlji uzmnoženi
i njega pristoji bit će posvećeni.

*Psalmus Aggei
et Zahariae 111.*⁷³

SVITKO:

Blaženi i hrabri jesu kino napast
dobudu svišćeni ustegnuv hot i last;⁷⁴
procvasti će njih rast od života vencem
i njih glava procvast kićena cvijecem.

*Sapientiae.*⁷⁵

RAJKO:

Ki je sin naučen, to j' očeva radost,
a ki je sin manen⁷⁶, to j' majčina žalost.
Bolje j' jimit mudrost, a pren se ubožiti⁷⁸,
neg jimit blaga dost i manenu biti.

*Proverbio.*⁷⁷

SVITKO:

Bolje j' kus jimiti kruha i vina žban⁷⁹
a moći ga užiti slobodno radostan,
neg napuniti stan svega blaga dosti,
a biti žalostan u skrbi i žalosti.

*Proverbio.*⁸⁰

RAJKO:

Hoć⁸¹ vidit jakosti, hoć' vidit muštvo,
hoć' poznat hrabrosti, hoć' poznat razborstvo?
Veće je umićstvo svoju hot dobiti
neg veliko mnoštvo u boju pobiti.

SVITKO:

Laglje je skusiti ćud tisući ljudi
nego razviditi razborom sve ćudi;
bolje je u trudi nikuko poživit
da pak po svem ćudi znaš ča j' bolje užit.

RAJKO:

Tko se želi ratit, lasno najde uzrok,⁸²
s česa neće doprit žitku odlučen rok;
i večkrat on prirok ki misli dat jinim
njemu će glavu tok, to je svitovni hin.

*Proverbio.*⁸³

SVITKO:

Ki se mni jak i smin, rado se privrže,
naporit sa svakim, najde tko ga vrže;
nesrića ga strže ne vele do duga⁸⁴,
pak od časa brže njim ti se naruga.

RAJKO:

U svitovna kruga opći se pričom rit
da umičan sluga sini će gospodit;
zato j' bolje jimit razum tere razbor
neg živin napunit razlikih stadov dvor.⁸⁶

*Proverbio.*⁸⁵

SVITKO:

I svemogući Stvoritelj umiljenje
vazda uzviša gor nizeć oholjenje,
vazda uboženje dobrinom pitajuć,
a sve bogaćenje prazno ostavljajuć.

*Jacobus apostolus
Mariae.*⁸⁷

RAJKO:

Ne hod iziskujuć nebeska tajna znat,
ni misleći bluduć ko će vrime postat;⁸⁸
dosta t' je razbirat i misal brižiti,
život zdrav uzdržat, ni duh oskvrniti.

SVITKO:

Zdravije j' voziti krajem brojeć stine,
neg daleč jidriti u strašne pučine;
svak zna do istine i stanovit je umrit⁸⁹,
da ne more vrime znati kad će čas prit.

RAJKO:

Nemoj dara prosit ki nije podoban,
jere ćeš držan bit oda svih paludan⁹⁰;
i jezik zloričan ustegnuti nastoj,
da ne budeš držan manen v dobi svako.

SVITKO:

Obaruj život svoj od stvar ke ti ude,
prema da v stavi svojoj primedvena bude;⁹¹
bolje j' hot i ude od stvar otkloniti,
koje ti ne prude, ke te⁹² t' nauditi.

RAJKO:

Nemaj se hvaliti ni hudati u svem⁹³,
ni se uznositi kad s' od jinih hvaljen;
to čini svak manen ki veće veruje
jinim neg sebi, prern i taščim gizduje.

SVITKO:

Čim se drug sramuje, nemoj očitovat,⁹⁴
da ne saznajuje tko ni mogal pri znat,
i naprudi većkrat manen se učinit
za moći pak saznat ono ča budeš htit.

RAJKO:

Nemoj vino uzročit⁹⁵ kada se njim opješ,
da sebe ukorit, jer ti sam uzrok jes';
čin da se varuješ grlu na volju dat,
da pran⁹⁶ ne luduješ čim ćeš sebe skončat.

SVITKO:

Nemoj obitovat dug žitak viku tvom,
jer ćeš shinjen ostat u uzdajanju⁹⁷ tom;
hoti v razboru svom od prija procinit
bol, ratiti ćeš s kom⁹⁸, ter ć' se manje bolit.

RAJKO:

Bolje ti je jimit dobrote slavan glas
neg 'okol se vidit zlat i srebren opas;
čin da je sva tva slas naslidovat kripost,
zlata i srebra vlas jimiti ćeš blagost.

SVITKO:

Biž ča već mož linost, općit u njoj nemoj,
jer je žitka gnjilost, svaki zljit⁹⁹ gre po njoj;
i laži tolikoj tvoj jazik nemoj dat,
jere laž obrok dvoj¹⁰⁰ ne more zblagovat.

RAJKO:

Nemoj naslidovat tovarištvo¹⁰¹ zalo,
u zlo će te upeljat po malo po malo;
čin da ti zrcalo bude žitak jinih,
kim je u zlo upalo žitje kroz svit zalih.

SVITKO:

Od zavidosti grih naslidovat nemoj,
ki sam v udi svojih skončaje život svoj;¹⁰²
licimiri takoj biži i vuhlostvo,
da ne vede kip tvoj v kogod nepodopstvo.

RAJKO:

Ne valja srdistvo kadi ni jakosti,
a manje oholstvo gdi ni blaga dosti;
ne daj se skuposti, jer ćeš uboži¹⁰³ bit,
lačan sve slatkosti posrid pinez sidit.

SVITKO:

Rad kadgod posudit životu veselje,
da pak moreš podnit laznije dreselje:
slidi ga obilje kî umi razbirat
dobro od zla zelje i svistju nigovat.

RAJKO:

Nemoj se rascviljat nesriće naloga¹⁰⁴,
da ufanje držat posrid srca tvoga,
posrid hrabaskoga puta smino hodit,
ki do želinoga konca će te nanit.

SVITKO:

Opći se pričom rit da človik zločest nî
od živućih na svit nego ki se sam mni;
hoć' vesel bit svi dni, pravdat se ne nastoj,
a noć provod u sni, tim ć' gojit život svoj.

RAJKO:

Slišil sam rit ovoj bolji j' mir jistinan
nego prem da je dvoj dobitak naufan¹⁰⁵;
tko griha nî sraman, ta ti grih je dvoji:
nije boga saznat¹⁰⁶, ni se svetih boji.

SVITKO:

U čestiti tvoji dili hti trizan bit,¹⁰⁷
a v protivni svoji razborom se tolit;
čin da bude vodit svist vazda razum tvoj
i hti se poklonit kot žuk¹⁰⁸ sili možnoj.

RAJKO:

U dvi riči vas moj govor ću sad složit,
ča hti vrsti ovoj dobri pastir učit,
kada reče: Ljubit hti boga i tukoju
iskrnjih ni oskvrnit kako prem život svoj.

SVITKO:

Nî tribi riči toj samo uho naklonit,
da u dobi svakoj čitovat i poklonit¹⁰⁹:
to čineć hoć' doprit gdi je sva dobrota
i sve jime pročtit u knjigah života¹¹⁰.

Ne samo pastirska družba dva umića pastira umiće pojući tiho poslušajući stala biše, da i ptičice ukriviv glave ne žubereći njih poslušale bihu; ni črčki skrbnim črčanjem, ni kobilice barčući blujahu¹¹¹, da tihe stahu. Da veće čudo bi, da vazda bludni vitar tiho na granah od dubov staše; i vrulja, ka kuželjem visoko metaše i potokom romoraše, tiha sta; i zelene travice i razlikozlameni¹¹² cviti dvignuv glave niku slast prijimahu. Da ča veće začuda i misli svim da, da Apolo svoje brze suncevodne konje prik običaja ustegnuv njih poj slišaše; i obnoć svitnje¹¹³ zvizde mnoge za umića poja zuk čuti na podne staše. Tad katunar venac jedan od mirne¹¹⁴ i vazda plavolisne masline s bilim procvatom svojom rukom svivši Rajku na glavu stavi; pak drugim venašcem od slatkomirisne i udilj zelene mrtovnice¹¹⁵ s bilim procvatom Svitka okruni i pak reče: - Priličniji i dostojniji dar, ča mi se vidi, vam se dat ne more, jer ne svitovnih časti riči vaše negli venci od života dostojne jesu. Dali, kako ona prava istina reče: - Dostojan jest težak plaće svoje, tako od mene ne za plaću, ku ja uzmožan platit nis, da samo u zlamen mita i ljubavi i vašega dostojanja krune te primite. - Jure vrime vodeći sunce k zapadu kolo prignulo biše kad svoj družini Medar na posluhu zahvali i da unapridak starjim poslušni i mej sobom mirni i ljubveni pribivaju. I napaši¹¹⁶ živine jur noću na stanja blagoviti dojdosmo. I smokom pokripljeni životi¹¹⁷ idosmo snom kipi i pameti pune razlika mišljenja olahčati.

*Dignus est operarius mercedes sua.*¹¹⁸

¹ *jasnuti* - sjati

² ARj veli da je riječ tamna postanja i navodi samo ovaj primjer iz Zoranića. Štefanić je mislio da bi to moglo značiti 'uz pratnju'. Švelec se pita nije li pratilo mali trg ili prostor u sredini sela koji je mogao obrasti travom, i na kojem se skupljalo blago prije no što se u stadu vodilo na pašu, ne isključujući moguću vezu s talijanskim riječima *prato, prataglia* - livada, livade. (Grčić)

³ *skljin se* - skupivši se, sjativši se

⁴ *i vrime priprehtav* - i uhvativši tempo

⁵ bježite od ljubavne želje

⁶ I ova je pjesma spjevana po napjevu narodne pjesme. Ali, Zoranićev je stih sedmerac, a onaj narodni osmerac. Možda stoga treba ono »mi« u narodnoj pjesmi uzeti kao muzički umetak. Uostalom, shema Zoranićeve strofe odgovara točno shemi Petrarkine strofe u kanconi: »Se 'l pensier che mi strugge«, odnosno shemi Galiciove pjesme u »Arcadiji« (III) tj. 7+7+11. I po toj shemi i po srokovima, koji se hvataju iz jedne strofe u drugu, ove su tri pjesme metrički nalik na »tenzone«. Zoranićeva je pjesma i po sadržaju »tenzona«, tj. ona sadrži pjesničko prepiranje o ljubavi. Sladoj zagovara misao da je ljubav pogubna pa da je treba izbjegavati, a Dragoljub brani ljubav. Pjesničke prepirke dolaze i u »Arcadiji« (Ecloga IV i IX). (Štefanić)

⁷ ljubav je radosno stanje

⁸ kao greben pokriven morem, takva je ljubav ženâ

⁹ Sumjiva ljubav, odnosno sumnja u ljubav, zadaje pečal. (Štefanić)

¹⁰ *vaju* - od vas (ostatak duala)

¹¹ a pastirskom se staležu ne pristoji istraživati sve do tančina

¹² Neka ti ovo bude nagrada

¹³ »tamariž« je stablo koje se lat. zove *tamariscus*, srphrv. metljika. (Štefanić)

¹⁴ s različitim uzlovima damaštanski (prema Damask) vješto išaranim

¹⁵ *na promin* - naizmjenice

¹⁶ Prizori natjecanja u pjevanju i dijeljenju nagrada vrlo su stari u pastirskom pjesništvu. Obično se detaljno opisuju darovi, npr. u Vergilija (Ecloga III) i Sannazara (Arcadia IX). (Štefanić)

¹⁷ *čuj* - čuvaj

¹⁸ te se sa mnom igra žmurke

¹⁹ neka bolest snađe onoga tko razdijeli našu ljubav

²⁰ tko razdijeli moju prevjernu ljubav, blijedjeli mu obrazi u jadu čemernu

²¹ ja mislim da mi na svijetu nije par ni jedan čovjek

²² *poskiti* - pruži

²³ zbog sroka mj. pri bedri (Švelec)

²⁴ Ova strofa znači: Moja vila, kad proteže bivolji luk, nije različita od Atalante koja je prva u trku strijelom pogodila svinju (vepra) što je harala polja. Tu Zoranić misli na grčku priču o kalidonskom lovu na strašnog veptra, u kojem su sudjelovali najbolji junaci, ali je prva veptra ranila lijepa i vješta lovetica Atalanta. (Štefanić)

²⁵ Ova strofa ima predložak u IX eklozi »Arcadije« koja glasi:

*O s'io vedesse un fiume in queste rive
correr di latte; dolce il mio lavoro
in far queste fiscelle all'ombre estive.*

*(O kad bih uz ove obale ugledao gdje teče
rijeka od mlijeka; slatko bi mi bilo
plesti ove košarice u ljetnoj hladovini.)*

(Štefanić)

²⁶ u ovih sincah, u ovim sjenama

²⁷ Ova strofa ima predložak u IX eklozi »Arcadije«:

*Un bel colombo in una quercia antica
vidi annidar poc'anzi, il qual riserbo
per la crudele et aspra mia nemica.*

*(Vidjeh malo prije gdje se lijep golub
u starom hrastu ugnijezdi krijući se
od okrutne i surove moje dušmanke.)*

Takvo darivanje u literaturi veoma je staro, što se vidi i po tome što ga upotrebljava već i Teokrit (Štefanić)

²⁸ kad mene ne bude

²⁹ željno me čekajući

³⁰ Pri kraju natjecanja prelaze u zadavanje zagonetaka (kao i u Vergilijevoj Eklozi III i u Sannazarovaj »Arcadiji«, Ekloga IX). Ovu strofu Zoranić je jamačno preuzeo iz Vergilija, Ekloga III, 106; u Maretićevu prijevodu glasi:

*Reci u kojoj raste u zemlji cvijet što u njem
Kraljevska pišu imena? - Filida tvoja nek bude.*

(Štefanić)

³¹ čest Zoranićev oblik mjesto meni; *gla mani* - slavu od mene

³² *ganka* - zagonetka

³³ I ovdje Zoranić ima pred očima Vergilijevu strofu iz Ekloge III, 104, koja, u Maretićevu prijevodu, glasi:

*Reci - i bit ćeš mi velji Apolon - u kojoj u zemlji
Nebo ne ima više širine od triju lakata?*

(Štefanić)

³⁴ Reci mi koji je cvijet toliko pametan da se sam okreće onamo otkuda ide sunčani plam

³⁵ Zoranić jamačno misli na mnogo obrađivanu mitološku priču o sestrama Prokni i Filumeni, koje su pretvorene u lastavicu i slavuju zbog toga što su zaklale Itisa, Proknina sina, i dale ga jesti njegovu ocu Tereju. Priču je opjevao Ovidije u *Metamorfozama*, VI. Slična je aluzija na te ptice u »Arcadiji«, XI:

*O Filomena, che gli antichi quai
rinovi ogni anno e con soavi accenti
da selve e da spelunche udir ti fai;
e se tu, Progne, e ver, ch'or ti lamenti,
ne con la forma ti fur tolti i sensi,
ma del tuo fallo ancor ti lagni e penti.*

*(O Filomena, koja stare jade
obnavljaš svake godine i nježnim corkutima*

*siliš šume i spilje da te slušaju;
ako je, Prokna, i istina da se sada žališ,
nije ti to stanje pomutilo svijest,
ali se i dalje žališ i kaješ zbog svoje greške.)*

(Štefanić)

³⁶ U »Arcadiji«, IX:

*Dimmi, qual fera e si di mente umana,
che s'inginocchia al raggio de la luna,
e per purgarsi scende a la fontane?*

*(Reci mi u koje je zvijeri tako ljudski razum
da kleči pri mjesечеvoj zruci
i da silazi k izvoru da bi se pročistila?)*

(Štefanić)

³⁷ U »Arcadiji«, IX:

*Dimmi, qual e l'ucelle il qual raguna
i legni in la su morte, e poi s'accende,
e vive al mondo senza pare aleuna?*

*(Kaži mi koja to ptica skuplja
drva kad umire, i onda se pali
i živi, na svijetu nemajući premca?)*

(Štefanić)

³⁸ uzevši

³⁹ uzevši

⁴⁰ oni pripremi se najprije oba zajednički zagudiše u gusle da bi zadobili pažnju među družbom,
i ne pogudivši dugo, ...

⁴¹ U »Arcadiji«, II:

*Per pianto la mia carne si' distilla,
come la neve al sole
o come al vento se disfà la nebbia.*

*(Od plača moje tijelo kopni
kao snijeg na suncu
ili kao što na vjetru nestaje magle.)*

(Prema Torbarini)

⁴² kad tali vosak

⁴³ jaučući

⁴⁴ vrebajući da je uhvatim

- 45 onda ju ne smijem uhvatiti kad je mogu uhvatiti
46 pogodite koji jad može biti u meni
47 srce se smrzava u čemernom znoju
48 Ljubavna moja muka
49 okrijepi moja djela
50 bježi preda mnom
51 *plepe* - prepelica
52 *vraždevnica* - neprijateljica
53 Aludira na metamorfozu o nimfi Siringi koja, bježeći pred Panom, bude pretvorena u trstiku. (Ovidije, *Metamorfoze I*, 625-712) (Štefanić)
54 što bježi s tom snagom
55 Ovdje Zoranić aludira na metamorfozu o Dafni, koja je, bježeći pred Apolonom, bila pretvorena u lovoriku. (Ovidije, *Metamorfoze I*, 452-567). (Štefanić)
56 tko je ognja željan
57 moje ljubavne muke znaju već i stijene
58 ljubavne otrove; prema glagolu otraviti - opčiniti, otrovati (Štefanić)
59 će
60 *mečne* - obično, uobičajeno
61 *darad*- strijela, sulica
62 Budući da vas obojicu kao smione lovce poznajem
63 premda ste dostojni i veće nagrade
64 kakvom pripoviješću, kakvom zgodom
65 Duh sveti koji daje sedam darova ili svojstava. (Štefanić)
66 *tiha slišanja vaša* - vaše tankoćutne uši
67 Duh Sveti.
68 Svaki dobar dar, svaki savršen poklon, odozgor je. Pavao Apostol. (*Jak 1, 17*)
69 sv. trojstvo, prema lat. *trinus* - trostruk, trojak
70 i oni koji ne sjede na sagu propasti
71 će
72 nego će pokriti njihov grijeh
73 Psalam Ageja i Zaharije 111. (*PS 111, 1-4*)
74 pobjeđuju, opomenuti, sustegnuvši se od pohote i slasti
75 Mudrosti. (*Mudr 4, 1-2*)
76 *manen* - lud, budalast
77 Poslovica. (*Izr 10, 1-2*)
78 a biti posve ubog
79 *žban* - sud za vino
80 *Izr 16, 8 ili 15, 16*
81 hoćeš li
82 tko se želi tući, lako nađe povod
83 *Izr 18, 1*
84 nesreća ga vreba ne baš dugo vremena
85 *Izr 17, 2*
86 nego napuniti obor stadima razne stoke
87 Apostol Jakov Mariji. (*Jak 4,6, Lk 1, 53*)
88 ne idi tražiti da doznaš nebeske tajne, niti nagađaj misleći koje će vrijeme nastati
89 svatko doista i pouzdano zna da će umrijeti
90 *paludan* - sulud
91 pa makar u svojoj osnovi bile preslatke

⁹² će

⁹³ Istu je misao izrekao Zoran (Zoranić) za sebe kad je na pitanje Sidmojevo govorio o svojim precima (Švelec)

⁹⁴ čega se drugi srami, nemoj otkriti

⁹⁵ kriviti , okrivljavati

⁹⁶ po svoj prilici štamparska greška umjesto prem (Švelec)

⁹⁷ u uzdajanju - u nadi

⁹⁸ s kojom ćeš ratovati, tj. koja će na tebe navaliti (Švelec)

⁹⁹ zljit - zlo

¹⁰⁰ obrok dvoj - dva obroka

¹⁰¹ *tovarištvo* - društvo

¹⁰² koji se sam u sebi u zavidnosti grize i tako skončava svoj život (Švelec)

¹⁰³ siromašniji

¹⁰⁴ nemoj se žalostiti zbog nasrtaja nesreće

¹⁰⁵ bolji je istiniti mir, nego baš da je pouzdan dvostruki dobitak

¹⁰⁶ niti zna za Boga

¹⁰⁷ Po onoj: u dobru se ne ponesi... (Štefanić)

¹⁰⁸ *kot žuk* - kao rogoz

¹⁰⁹ *čitovat i poklonit* - štovati i klanjati se

¹¹⁰ »knjige života« se u Sv. pismu često slikovito kaže umjesto knjige vječnosti ili nebeske knjige (Štefanić)

¹¹¹ *kobilice barčući blujahu* - skakavci skačući bludahu

¹¹² *razlikozlameni* - raznobojni

¹¹³ *svitnje* - svijetle

¹¹⁴ *mirne* - mirisne

¹¹⁵ *mrtovnica* - mrča, mirta

¹¹⁶ napasavši

¹¹⁷ I pošto su bila smokom (hranom) pokripljena naša tjelesa... (Štefanić)

¹¹⁸ Vrijedan je radnik plaće svoje. (*Mt 10, 10*)

Pritvor Velebića i gdo biše

Kap. XV

Jasna Zora jure iz ruk staroga ljubvenika ishodeći rosno cvitje lici svojimi bilimi i rumenimi kripljaše, kad ja Sladmila probudiv, ustah se i prošćenje u njegova staroga oca vazam i na srčenoj ljubavi ku mi ukazaše dvorno zahvalih i put, da me k vilenici nauči, uprosih¹. Tad on, zagrliv me, dav mi prošćenje reče: - Sinko moj, put tvoj pravo pram istoku jest, vazda na desnu tvoju goru ostavljajući², i mimošad *Velebil*, ki sada *Velebić* zove se³, i pram njemu jedan od gradov didine tvojih Tetačić jest od kih kolina ti jesi... - Prikosih mu rič tad ja i opitah i rekoh: - U zamir ne primi, molim te, oče, da ti rič prikosih, jer samo za veće znati hot moja, a ne za nerazbor to reče; molim te, ako ti trudno ni, reci mi zač ta najviši vrh gore prvo *Velebil* a sad *Velebić* zove se. - Ne more - odgovori - nego od plemenite čudi uzrok biti otajne riči iziskovati⁴. Zato znaj kako ja od starih slišil jesam pripovidajući da Atlante primudri mej jinimi jednoga sina jimi koga *Velevij* prozva⁵. I kako on svi nebeski zlameni svojom hitrijom umiti iskuševaše, tako i sina u meštiji toj hitro uvižba. Ne bi zadovoljno dake *Veleviju* u svojih deželjah s ocem općiti i naravska otajna znati da, kako drugi Ikar više oca letiti hoteći u more s rastaljenim perjem pade i utonu, tako i ov od oca odiliv se velik dil svita obajde mudrost išćući; napokom ovdi u naše deželje dojde, morebiti veće za viditi toko pohvalnu lipotu *Zorice*, tvoje roditeljice, ke još slavan glas vrući slove. Videć dake *Velevij* da gora, da polje, da dubrave, da gvozdi, da planine, da luzi, da rike, da vrulje svakojake jesu, stati odluči. I na vrhu tom večkrat sideći zlameni nebeski i tek od zvizd i kako mrče i čim svite misalju iskuševaše⁶, i u to vele hitar i umić učini se. I zač na vrhu tom općaše⁷, kako na onom ki sva polja, gore i more daleč okol sebe vidi, prozvaše ga ljudi njegovim jimenom *Velevij*. Da pak jer on već neg se svitovnoj hitrosti pristoji sasvim se znati mučaše i nastojaše, ne samo nebeski zlameni ča su i kako gredu znati, da još otajna božja iziskovaše, kip i misal trudeći, kako da usiliti narav hotiše ovo ča uzmožno znati ni znati hoteći, ne spominajući se na zapovid ku sunce od jistine na nebesa uzlizujuć⁸ reče, da se nam ne pristoji znati ono ča otac svemogi u svojoj oblasti ostavi. (Ne dim zato ja da človik nima misalju iziskovati i svakojak nauk želiti dali ono ča uzmožno nije naravi našoj, jest prem kako vitar mrižom pokriti ali sunčen zrak u škrabicu uhititi ufati; zato nitkor prik reda božastvena otajna, ke ni anjeli njega ne znaju, znati išći.) Dim dake da *Velevij* toga ne opsluži, da usilno i na sramotu svoju

*Zoričin glas
čestit.*

*Non est nos-
trum nosse
tempora vel
momenta quae
Pater posuit in
sua potestate.¹⁴*

Prilika.

reče naravi: - Zaznati sve hoću! - Da svemogi Stvor ne dopušta do duga nerazbor, ki najkoli protiv nebeskoj vlasti jest, da trpi. I Velevij jednu noć na vrhu sideći i zvizdeni bludni voj razmišljaše i pak reče: - De, uzročē, ne mogu reč neg od naravi, na tvoju malu hvalu znati hoću ča se gori čini. - Uto prid svemogoga glas ta prišad, nebo tmas-timi oblaci odi⁹ i sverutni trisk svemogom rukom hitiv u magnutje oka Velevija udriv, u prah čini rasuti¹⁰; pake da se ni prah njegov najde, tolik snig ispusti, da vas vrh pokri mečavom. I tuj pake gorske vile nike prošad i pogub, u kom Velevij okonja, znajući, rekoše: - Bolje je drugoč manje viditi! I ti, komu Velevij jime biše, sada Velebil pravijim jimenom zvati se moreš. - Zva se dake vrh taj po riči te duggo vrime Velebil, jer vas snigom bilim pokriven večkrat staše, da pak po tu općecih ne već Velebil da Velebić zove se.¹¹ - Da neka na govor naš vrnu se: dim dake da minuv Velebić, vazda, vazda desnim rebrom goru gledajući i van planin ovih priti ćeš kraj gore visoke i tuj vilenicu najti hoćeš i od nje lik primeš. - I to rekši naredi sinom da me nikuko puta doprate, i dav mi kravajac i vrnjicu vinca za brašno¹², uputih se pram istoku grede¹³. I nikuko dva brata doprativ me, i oni meni i ja njimi unapridak priporučiv se, zbogom rekši, oni na stan a ja udilje idoh.

Nota.

Notanda.

*Okon
Velevija.¹⁵*

Velebil.

Velebić.

¹ i zamolih da mi pokaže put do vilenice

² Pjesnik, naime, idući prema istoku (prema Dinari), ima goru Velebit na desnu ruku, jer je bio prošao kod Paklenice Velebit. (Štefanić)

³ Primorci i danas tako zovu Velebit. (Švelec)

⁴ samo plemenita mudrost može biti razlog da se istražuju tajne riječi

⁵ Velevij je, čakavski od Velevič, koji dobro ili daleko vidi. (Švelec)

⁶ ispitivaše mišlju zvijezda nebeska, i putanje zvijezda, kako pomrčaju i čime svijetle, i postane vrlo hitar i vješt u tome

⁷ i zato što življaše na tom vrhu

⁸ *uzlizujući* - uzlazeći

⁹ zaodjene

¹⁰ i gromoviti tresak svemogućom rukom bacivši u tren oka udari Velevija i rasu ga u prah

¹¹ Ova priča podsjeća na mitološku priču o Prometeju koji je bogovima ukrao vatru, pa ga je Zeus bacio u Had; ali ovdje je Velevij sin Atlantov (u grčkoj je priči Prometej brat Atlantov) koji je doista po jednoj grčkoj verziji bio astrolog. (Štefanić)

¹² *za brašno* - za hranu, za obrok

¹³ idući prema istoku

¹⁴ Nije na nama znati vremena i zgone koje je Otac podredio svojoj vlasti. (*Dj 1, 7*)

¹⁵ Velevijev konac.

Ganka i tužbeni poj pastirov od rasute bašćine i poj slavnoga Marula pastira

Kap. XVI

Jure sunčani zrak tepleći zemlju sa cvitov rosu opluti činil biše. Uto ja hodeći u misli razlikoj vazda desnim gore hodeći pridoh gdi pastirov nič malo¹ i živin svakojakih malo zajedno i kupno pasihu. Tuj pastiri ujav se, kako običaj jest, razliko od razlikih stvari besijahu. I ja k njim prisusediv se i boga jime zvavši, a oni: - Zdrav si! - odgovoriše, i polag njih sedši opitah jih zač tako jatno razlike živine u jednom stadu pašu. Odgovoriše mi: - Ne čudi se - riše - goste, tomu, da čudi se da se kočeto² al človik u ovih planinah nahodi, jer ne samo jedan ali dva vuka, da jata vekša neg i mi i stada iz istočnih stran ishode i često, pačeli svakčasno nas nadbijaju toliko naporno, da ne samo živine da nas pastire i stražni psi razdiraju; i jur po svoj župi ovoj nije ih, pačeli vekši dil razdrli su, a jini, budi da malo, u tuja vladanja pobigli; i mi eto, kako ovca drugu zaklanu gledajući, svoj kolj čekamo. I mi bismo od ovud pobigli, dali nas slatkost bašćine uzdrži. - U to govorenje riše da se ruče³. I obrokom nikuko obeselivši se, jedan od njih tako reče: - Nu, družino, pokol srića naša neće da kako jini mirni pastiri po ručenju počinuti idemo, da vazda nam je tribi triznim i oružnim nalog strgući pribivat, zato sada, da nam se ne grusti⁴, ali pojmo ali glumno besidimo, bratjo. - Oni: - Tako budi! - riše. - Nu - reče Gostmil (tako mu jime biše) - vidit ću ki vaju⁵ hitrijega uma bude da ganku ovu istumači i zagana: Jest otac jedan, ki dvanadeste sinov jima; svaki sin sinov bilih trideset, a čeri trideset črnih, i svi jednake liposti i kriposti i razlike, svi neumrli a svi umiraju.

Svi i svaki za uganati⁶ i istumačiti ganku zamišljen osta, i jazikom muče a misalju privraćajući, očima simo-tamo vrteći a nigda rukom mahnuv i glavom pokimav, kako jest običaj, kim nikuko prozora um u pamet klade i pak tudih taj misal ispusti; i dobar hip uto stavši, nijedan, budi da svi svoju čud rekoše, istumačit umi⁷. - Nu - reče Gostmil - pokol nijedan stumačit umi ganku, rok vam do sjutra budi vrh nje misliti. A sada molim vas, Slavgore i ti Dvorko, one pismi uspojte ke niki dan milujuć bašćinu⁸ na promin⁹ izrekoste. - Tad oni: - Budi - rekoše - da ne samo nam da i svim vam ostalim općene nevolje počitujući bol se ponavlja, da kad vam je ugodno, tako ugoditi hoćemo. - I tako svaki svoje gusle narediv, tihim i neuzvišenim glasom najpri tako peti Slavgor poče:

Ganka.

*Godišće.*¹⁰

SLAVGOR:

Ne mogu neg cvilit i čemerno plakat,
i ječeć se bolit i gorko uzdihat,¹¹
i tim se spominat s česa m' srce cvili.
Znam kad su svi bili zibrane države¹²
s rumenimi i bili cvitji drobne trave,
po kih voli i krave pasihu čestiti
i koze i brave u zimi i liti.
Svud bihu viditi njive izorane,
žitom zeleniti korisno sijane.
Slišaše sve strane sladično romoreć
ptičice šarane¹³ po dubju žubereć,
po tržancah poječ gizdave dekllice,
po dvi po tri hodeć zbirajuć cvitice,
zlatom pak krunice i cvitke ovijahu
reseć sve glavice i vojnom davahu.
Sela se vijahu¹⁴ bogata, a srid ulic
tanci se vojahu¹⁵ junakov i dekllic;
sve zlatovitih žic kosice spletene,
s biserom spod krunic hitro narešene,
bile i rumene kako ružice prem,
dvorne i ljubvene i šegljive u svem;
zmeju kih bog ljubven ne sumnjeć mladosti
užgaše drag plamen od ljupke kriposti
A sad, ah, žalosti! obrat se kud god ćeš,
samo raspa dosti sa svih stran poznat ćeš.
Svude viditi ćeš mirine¹⁶ rasute
i v njih općeći ćeš vidit zmije ljute,
a po vrtlih prute bodućih drač restuć,
a sve vrulje smute¹⁷ i potoci tekuć,
sove i jeji¹⁸ letuć s orli mrcinjaci¹⁹,
i gravrani graćuć u zlokobni graci²⁰.

DVORKO:

Spominan se, s traci zvizda nad nas sjajuć
v noćni mrkli mraci to kazaše prituć;²¹
iz duba grakajuć ćolka²² na livu stran
tu zlokob poznajuć pripovidaše nam;
i kada trisk upram²³ najviši hrast udriv
obradi u lug i plam do lista izgoriv:
a mi tupi ne umiv ne znasmo rascinit,
zle kobe svud vidiv ča nam hote donit.

SLAVGOR:

Eto moreš vidit da u ve planine
ne moremo živit ni mi ni živine.

Svud su sad kupine kud njive orane
bihu, sad redine i grmje sve strane;
Kud staze ulizane bihu od stop ljuckih,
poresle tržane sad su od trav razlikih;
a puti, po kojih mogaše u sin²⁴ hodit,
spleli su se stran svih, jedva jih mož' prozrit;
ne more se provrit²⁵ kud plandišća bihu,
ni lapte²⁶ procinit kud žitom rinjihu²⁷;
gonjaja²⁸ ni lihu²⁹ mekote³⁰ vidit neć,
gdi dubja cvatihu pod voćem se krčeć;
nit ćeš čuti poječ dekle al pastiri
bugareć al gudeć, al gdi nadmen sviri;
zagrezli su viri malinski³¹, ni tekuć
po njih voda hviri u kolo bubajuć;
grade ostavljajuć, sela i kaštile,
svak hiti bigajuć neprjateljske sile;
vidiš pogorile polače i hore,
gorski bozi i vile ostaviše gore.
Ne znam, ča se more gore već nam zgodit:
svim nam je umore ali uze podnit.
Blaženi, ki umrit prija jimiše rok,
neg baščine vidit u tuko grd prirok.

DVORKO:

Ajme, to je uzrok, da ne mogu ustavit
mojih očiju sok bruzgom ličca umit.
Da neka mi t' pravit jak nesmerena ljubav
čini me prohodit po razlikih držav,
za moć ljupka zabav tolit v srcu momu
i poživit uprav v žitku slobodnomu.
Srića me k slavnomu mistu dovede upran,
cesaru rimskomu kadi bi nigda stan.³²
Tutj ti pastir jedan pri rici sideći,
ki biše *Marul* zvan,³³ pojaše mileći,
baščinu videći v pogibili blizoj,
pojaše cvileći k nebu upran vid svoj:

Split grad.

Svemogi Bože moj,
odvrat od nas gniv tvoj,
odvрати zle kobe
ke nas svak čas znobe,
utiši sržbu tvu,
pogledaj viru svu.
Evo vuci ljuti
ne dadu odahnuti,
obile države³⁴
naše svak čas trave,

v gore i planine
poklaše živine,
a keno ostaše
ne nahode paše,
lačne turvitaju³⁵,
ter grnja okidaju,
prez since planduju,
sršeć³⁶ priživuju.
Da gore j' još ovoj,
da pastiri³⁷ takoj
poklaše, a stanja
požgaše i jimanja,
i dičice mnoštvo
povedoše u ropstvo.
Tvoji peharnici³⁸
drže u uzi i tamnici,
čiste divice,
tvoje zaručnice,
prez stida oskrvniše,
pohlep svoj spuniše,
a u templi³⁹ tvojih
jasla su konji njih.
Sliš, pastirska družba,
ča pravi ma tužba:
nut vite sunčen zrak
da pokri tmast oblak,
a misečni zraci
grizu vukodlaci,
zvizde trakatice⁴⁰
po nebeske ulice,
oblaci rasprašni
čine gromi strašni,
a trisci spuščeni
svud lete ognjeni,
s krupami daž miži,⁴¹
udilj, udilj sniži,
prid pogledom božim
zemlja trepi sasvim,
zimnji vitri dušeć
vode svude ledeć,
još zeleno listje
ne pokriva kitje,
ni cviti po trave
još se ne gizdave,
nit se more raznat,
kad će lito postat;
Jove se ne stvara⁴²
kot vrimena stara,

ni već ljubav slidi,
da tužbeno sidi;
Apolov zrak sunčen
ni v nebeskih zlamen,
a on tužben stoje
vrgši gusle⁴³ svoje;
i Cerere i Bak⁴⁴
obradi nauznak;
Dijana tolikoj
vrgla j' stril i luk svoj,
nit se haje lovit,
ni sve vile kupit;
surle sedmerice,⁴⁵
siringe tršćice
veće ne surla Pan.
da biži z dubrav van;
van rik su Najadi⁴⁶,
a gor Horeadi⁴⁷,
Amadrijadi dubov,
a Drijade lugov⁴⁸;
biže Napeje⁴⁹ tajnih
mistov i vrulj svojih;
pravda i prava mira
iz neba prozira,
mir s jistinom takoj⁵¹
u deželji gornjoj;
uvelo je cvitje,
a usahlo drivje;
samo svake zlobe
ostaše i zle kobe;
Pandora otvoriv sud
pusti sve zledi i trud,
a svaka dobrota
gori se uzmoti;
Marte s mačem britkim
zgoru⁵² nam priti svim,
s misecem na glavi
zmaj⁵³ polja potravi,
nije tko bi se opril
ali tko bi ga odril.
Bože, ti sve vidiš,
zač jur ne providiš?
Grišna j' naša slabost,
vekša bud tva milost;
pošlji hrabrost tvoju
pomoz viru svoju,
Mihovila⁵⁴ tvoga
daj na zmaja ovoga,

*Justitia de coelo
prospexit.⁵⁰*

neka ga prorene⁵⁵
v propasti paklene,
jer svitovna jakost
nima toku hrabrost.
Ti si u svem možan,
tebi j' svak podložan,
čin v baščine naše
da su pune čaše.

Tako t' on pojaše, a eko iz gore
njemu odgovoraše u zadnje romore,
Rik i vrulj provor ustaše tekući,
dokol on⁵⁶ govore sve dospi pojući.
Blažen i slovući biti će njega glas,
dokole živući bude hrvackih stas;⁵⁷
njegova poja slas i složenja hitrost⁵⁸
uzdržati će vlas; dokol sunca svitlost
bude ophodit svit vas svim dileć svu kripost.

Svim suze na očiju bihu slišeci dva pastira baščine milujući, da
Marulova po Dvorku rečena tužba hitra i umića tega od svih bi po-
hvaljena.

¹ gdje bijaše nešto malo pastira

² *kočeto* - živina

³ dok to govorahu, rekoše da se ruča

⁴ da nam ne dosadi

⁵ *ki vaju* - koji od vas

⁶ odgonetnuti

⁷ ne umi

⁸ oplakujući baštinu

⁹ naizmjenice

¹⁰ Zagonetka. Godina.

¹¹ Iza ovoga ispaao je, valjda greškom slagara, jedan stih.

¹² Znam kad su sve ovo bili izabrani krajevi

¹³ šarene

¹⁴ viđahu

¹⁵ vođahu

¹⁶ zidine

¹⁷ smućene, mutne

¹⁸ jejine, ptice slične sovama

¹⁹ s orlovima lešinarima

²⁰ u zlokobne graktaje

²¹ Trakasta zvijezda sjajući u noćnom mraku pretkazivala nam je prijeteći (to zlo); nabrajaju se
naime zlokobni znaci koji su prethodili sadašnjem zlu. (Štefanić)

²² *ćolka* - vrana

²³ *upravivši*

²⁴ *u sin* - u sjeni

²⁵ *probiti*

²⁶ *lapte* - njive

²⁷ *od rinuti* - tjerati

²⁸ *gonjaj* - jedna od najstarijih zemljišnih mjera u primorskoj Hrvatskoj. Ne zna se koliko je u najstarije doba iznosio.

²⁹ *liha* - komad polja

³⁰ *mekota* - meka zemlja, oranica

³¹ *malinski* - mlinarski

³² To je slavno mjesto Split, a car je Dioklecijan.

³³ Zoranić tu misli na Marulića koji je u Molitvi suprotiva Turkom vapio za božjom pomoći. Zoranić je doista u početku poja Marula pastira upleo Marulićeve misli; u daljem dijelu inspirirao ga je Sannazaro: u X. eklogi Arcadije pjevaju slične jade pastiri Selvaggio i Fronimo pripisujući pastiru Caracciolu tužnu pjesmu s mnoštvom mitoloških reminiscencija, u kojoj se ističe opreka između zlatnog doba i sadašnjeg, tako teškog za pastir (aludirajući na napuljsku Akademiju Pontaniana). Zanimljiv je i taj paralelizam: Marul - Caracciolo Pietro Antonio, slabiji napuljski pjesnik, ali Sannazarov drug u akademiji. Ne zna se, ne krije li se poput Marula i još koji hrvatski »začinjavac« među Zoranićevim pastirima. (Štefanić) - U ovom slučaju, čini se, još je zanimljivije kako Zoranić jedan opći pastirski motiv konkretizira i dovodi u kontekst tadašnjih teških prilika u Hrvatskoj. (Švelec)

³⁴ bogate krajeve (naše)

³⁵ gladne tumaraju

³⁶ čupave (od sršiti) (Štefanić)

³⁷ *pastire*

³⁸ Tvoje svećenike

³⁹ u crkvama

⁴⁰ zvijezde s trakama, tj. zvijezde repatice

⁴¹ s tučom kiša pada

⁴² Jupiter ne stvara

⁴³ Apolon je bog umjetnosti; on je zbog tuge odbacio gusle. (Švelec)

⁴⁴ kao bogovi obilja: Cerera poljodjelstva (žita), a Bakho vinogradarstva (vina). (Štefanić)

⁴⁵ *surle sedmerice*, jer je Pan od trstike, u koju se bila pretvorila nimfa Siringa, načinio sviralu koja se sastojala od sedam sviralica te bila nazvana siringa. (Štefanić)

⁴⁶ Najade su vile rijeka.

⁴⁷ Horeade si gorske nimfe.

⁴⁸ Dirijade i (H)amadrijade su nimfe drveća.

⁴⁹ Napeje su nimfe dolina i izvora.

⁵⁰ Pravda će gledati s nebesa. (*Ps 85 (84), 12*)

⁵¹ Misao je iz psalma, ali je ima i spomenuta Caracciolova pjesma; uspor. stih: *La donna e la bilancia e gita al cielo.* (Štefanić)

⁵² Mars je bog rata; s mačem *zgoru* - s uzdignutim mačem

⁵³ zmaj s mjesecom na glavi je Turčin

⁵⁴ Arhanđel Mihovil je vojvoda nebeske vojske.

⁵⁵ *protjera*

⁵⁶ tj. Marulić

⁵⁷ dokle god budu živjela hrvatska naselja

⁵⁸ njegova pjevanja slast i vještina slaganja (stihova)

Od Anice pritvor u anitu¹. Poj narikanja Vilslava nad njom

Kap. XVII

Uto, eto tri pastiri mimo nas mimojdoše, kih kako družba vidi: - Evo - riše - Vilslav i s njim Sričko i Draško grede nad pritvorom Aničinim narikati, kako je često mečan². - I ne vele prošad, dva mladića postupom za njimi se uputiše. I videći ja, da i moj put tuda biše, s njimi uputih se i grede, gdo ta družba biše, opitah. Odgovori Dubjak: - Ovo je - reče on prvi jimenom Vilslav, hitar i plemenit i dvoran mladić, budi da bolje reći se more biše neg je, jer eto, kako vidiš, vas zlovoljan i potamnjen gre, prominiv svoju čestitu i blagu stav prvašnju, a jini uzrok nî neg ljubav, ali, za pravije reći, nesrića i smrt nemila; jer, kako mi je on pravil, buduć mu se prisnilo malo pri neg u ljubav zajde da tri slipci, ča jest: ljubav, nesrića i smrt, porotiv se³ i na nj naporno došad, srdačce mu izdriše⁴; pake, budući se ljubavju vile jedne, jimenom *Anice*, ofrajal, kako u petju ali u tužbi sam izgovara, i budući naglom smrću Anica umorena i po vlasti svemogoj u zelje, ko se po nje jimenom *Aneta* zove, pritvorena, jer, kako znaš, Aneta latinskim jazikom Anica našim hoće reći; a budući nje-mu s njom sva slast odnesena, kako se na njem vidi, čestokrat na nje pritvor dohodi i plaćući nariče. - Tako Dubjak govoreći, dojdosmo uz goru kadi pri vruljici jednoj grmak ali bus anite vele uzgojen bujaše. I tuj Vilslav prišad gorkih suz daž iz očiju spustiv bružjeći, i pake gusle svoje tužbenim zukom srediv, tako plačnimi očima i svaku rič zdahom družjeći poče:

VILSLAV

Klikni, pismi moja, narikat Anicu,
i ljubvena boja počitaj tužicu;
spuni mi željicu da rat mû počitam,
bud da polovicu izreći ne ufam;
ništar manj daž plačan i čemer jadovit
i uzdah svakčasan i moj prominjen žit
moći će svidočit moje ljupko ropstvo,
da nebo i vas svit pozna me zlosrićstvo,
i jošće svidočstvo po smrti će mi bit,
ka će moje pojstvo sad narikajuć zrit.

U primalitje od lit mojih bih slobodan,
ter prohajah čestit mej cvitke radostan,
ne znajuć ča je plam ni zlatoperna stril,
ali milojadan ljubveni šemer⁵ mil;
susritih grede vil dvornu i počtenu,
a na njoj pratež bil' hitro narešenu,
bilu i rumenu kot žilj⁶ i ružice,
šegljivu umiljenu po narav božice;
dvi zvizde Danice ali, za bolje reć,
bihu nje očice dva sunačca svitleć;
na glavici stojeć venac dragih kamen,
ki staše okružeć kosu jak zrak sunčen;
pozor nje božastven jasnjaše ozoja.⁷
Tad ostah zasnićen kroz sunačca dvojca
Dijanina broja s lukom i tulicu.
Klikni, pismi moja, narikat Anicu.

*Geminus sol.*⁸

Za desnu ručicu Ufanje vojaše,
drugom Milošćicu uza se držaše,
s njimi skupa staše Čistinja i Lipost,
i Želja šetaše, Prijazan i Dvornost
i Razbor i Hitrost i Mar čiste slave
i prislavna Kripost i Počtene oprave.
Tako ti gizdave blage prohajahu
ter cvitke i trav šetom veseljahu,
radosne pojahu čestito romoneć,
nebo razvedrahu glasom slatko poječ.
Prez očiju leteć tude bog ljubveni,
z nevarke susriteć pride k ovoj ženi,
nje luk prehitreni vaze joj i strili,
ter stav protiv meni, srce mi prostrili.
U ta čas rascvili svu slobod ozoja,
a srce procvili mileći zla svoja;
ta čas ljupka boja očutih tužicu.
Klikni, pismi moja, narikat Anicu.

Tad vaze kosicu nje vlasci sunčeni,
rukom svom uzicu splete bog ljubveni,
obe ruke meni zaveza nauznak
i Želji željeni da me voditi pak,
i jošće po čin tak u jaram me spreže⁹
i čini da čas svak Lipost me u nj veže;
pak Ljubav raspřeže prsi mi rukom svom
i oganj užeže nje okom v srcu mom.
Ostah u ropstvu tom kot človik privaren,
koji je nesrićom kom z nevarke udaren;

tako ti ostah prem ljubavju poražen,
udorcem s koga mrem i ostah zasnićen.
Tad s gorkim ječenjem i s jadom čemernim,
s dvornim poniženjem, s poklonom priležnim,
ter zdahom jadovnim uzdišuć prez broja
i plaćem prigorkim peruć ličca oboja
rih: Ti s' ma gospoja, odriš' mi uzicu.
Klikni, pismi moja, narikat Anicu.

Prim' me za služicu, za sužnja, za roba
život i dušicu daju t' svako doba,
do smrtnoga groba biti ću sluga tvoj,
ti nemoj da znoba ljupka¹⁰ mori kip moj.
Samo te molju ovoj, rač se na me smilit
i slavni pozor tvoj mil na me obratit.
Tada me ja tišit Ufanje i tolikoj
Milošću ja molit, da se uzmoli njoj;
tada Milošća k njoj poče romoriti:
Kraljice svih gospoj, rači se smiliti,
ter k slugi obratiti pozor božanstveni,
ter mu odoliti udorci ljubveni. -
Tad obrati k meni nje mile očice
i pozor blaženi jasan kot Danice,
i dvorne ričice tad poče romorit:
Slidi me željice ako ć' blažen živit. -
Tolika posta bit u srcu mem radost,
da ne umih prosit ropstva moga slobost¹¹.
Ne marih biti prost ni uze slobojen,
listo da nje lipost vijah pri srcu mem.
Tako ti obužen mnogo lit ju slidih,
lipostju zamamljen po gorah, po luzih;
svakih oprav jinih i sva dila svoja
u misli ljubvenih udilj stah prez broja,
moga ljupka boja razmišljah tužicu.
Klikni, pismi moja, narikat Anicu.

Slatku ubojicu ljubeznivu služah,
i moju kraljicu svude, svude slijah¹²,
i misalju trujah, kipom i razumom,
i strven vrst nošah sprežen pod tim jarmom.
Aj, u žitku takom veselo se tužec
i gorkostju slatkom mê srdačce goječ,
Ufanje me tišec srce nigovaše,
a Želja me vodeć, Lipost me vezaše;

udilj nastojaše pri gospoји Milost,
ter nagovaraše veselit mu žalost.
Razvidivši vernost, službu mu i dili
napokom nje lipost na mene se smili,
ter uzli nemili¹³ odriši z ruk mojih
i mî lici¹⁴ bili utoli od suz gorkih,
i priželjni utih tuko i tuko lit
njoj hvala oćutih pokripiv trudan žit.¹⁵
Malo mogoh užit željnoga pokoja,
nesriću svećav¹⁶ svit spravi na me boja
nenavideć goja mojega željicu.
Klikni, pismi moja, narikat Anicu.

U žalosnu žicu, citaro, hti zućat
gorćiju tužicu i jadovniju rat;¹⁷
poćitaj i plakat ne stani cvileći
i goriko uzdihat ćemerno jećeći,
nevoljno skućeći vapiti ne pristaj,
trudno se boleći Anicu narikaj.
Slipa Nesrića, aj, Smrtju se posestriv,
Nerazbor i Nehaj jedino se srotiv,
tere nenavidiv Anićinu lipost
i njeje pronos smiv i jedinu kripost,
dozvaše Zavidost i tako riše njoj:
U najbržu naglost otpravi se na boj,
eto na zelenoj tržanci Anica
savija venac svoj razlika cvitjica. -
Neprijateljica ljucka otpravi se
tere hudobnica u zmiju stvori se,
mej travu sakri se Anicu prehtajuć,
ka tuda grediše cvitjice zbirajuć,
ku ne domišljajuć z nevarke uji ju
i ćemer pušeauć naglo umori ju.
Milo me z oćiju pozriv ma gospoја
reće: Sad dospiju svitovnoga boja,
tebi prez pokoja ostavljam tužicu. -
Klikni, pismi moja, narikat Anicu:

Anica dušicu odnese mi i goj¹⁸
i željnu željicu i srdaća pokoj,
vas utih, vas mir moj sobom poni u raj,
meni plać i oboj pustiv, jek i vapaj.
Ajme, nesriće, aj, aj, smrti nemila,
kako si me sadaj goriko rascvilila!

Onu s' umorila ka dostojna živit
biše, ka j' ponila mojega žitka cvit.
Ča jimam učinit, svituj me Ljubavi:
vrime mi je umrit, vi¹⁹ u koj sam stavi.
Ti me, ajme, stavi sužnja i služicu
u željnoj zabavi služiti Anicu.
Vij moju tužicu, razgledaj mi žalost,
vij gorku suzicu, razgledaj mi gorkost,
razgledaj mi mladost, kako j' potamnila,
pokol ljupku radost smrt mi je odnila.
Sad se j' ugasila tva stril zlatoperna,
sad se j' odrišila uza ma čemerna;
sad služba ma verna dospila j' služiti,
da rana operna v srcu će m' živiti,
cić ke će cviliti mladost ma ozoja
i plačuć militi ljupkoga razboja,
uvik prez pokoja žalit ću ljupčicu.
Klikni, pismi moja, narikat Anicu.

*Che debb' io
far? che mi
consigli, amore?
Petrarca.²⁰*

Nariči kraljicu, nariči gospoju,
narič' cesaricu, narič' želju svoju.
Veće u pokoju, misli, ne počivaj,
da v trudnu oboju i u plačan vapaj
vijući ne pristaj glas žalostan dajuć,
suze, jauk i aj zajedno mišajuć,
jadovno uzdišuć ječeći ne pristaj,
pričemerno plačuć daž z očiju spuštaj,
ter suzom zalivaj uz Aničin koren,
tere uzgojivaj nje cvitak pritvoren,
da vazda uzoren pribiva i čestit
s mirisnim romorem već neg nijedan cvit.
Rač svitu svidočit, pismi ma tužbena,
žitka moga uvit tužna rascviljena,
i ropstva ljubvena i smrznuta znoja,
čemerna medvena i mil plač prez broja.
A ti, guslo, ozoja zući tužnu žicu,
svak čas prez pokoja milujuć ljupčicu.
Klikni, pismi moja, narikat Anicu.

Tužba aliti narikanje, ko izgovori Vilslav, svih nas proplakati čini. I videći se meni da mi ne biše tuj krsmati, zahvalivši jim na ljubavi i poštenju, u put moj idoh. I tako zamišljen uz goru hodeći ničesar nego kugodi zvir ali pticu sritah. Tako hodeći, jur dan k zapadu približujući se, dojdoh kraj gore i tuj zamišljen ostah pravo kako človik ki na raskrižje putov dojde i ne zna na ku stranu obratiti jima. Eto jedna časti dostojna žena meni se prikaza i reče: - Davori, davori,

moj Zorane, kako turvitajuć²¹ greš zdravja jišćući! Znaj da prez mene uzmožan najti ga ne bi. - U to ja, kako človik usilno od tvrda sna izbujen, trafen se protriznih i poznah ju da to moja gospoja Svist²² jest. Tad pun srama ostah, znajući da i ona beteg moj znaše. Tad ona milom ričju reče: - Unapridak na desnu poj i skoro vilenicu najdeš i ozdraviš. - I to rekši iščeznu.

Prilika.

Prilika.

¹ Anita u naslovu i aneta u tekstu, od lat. *anethum*, jest biljka kopar (*anetum graveolens*). Ta riječ etimološki nije povezana s riječju Anica, koja je hipokoristik od Ana, a to od hebr. *Hannah* 'smilovao se Jahve'. Zoranićeve etimologije, ako i nisu znanstveno, snažno su književno sredstvo, uobičajeno u njegovo doba. (Grčić)

² vičan

³ urotivši se

⁴ iščupaše

⁵ šemer - čemer

⁶ žilj - ljiljan

⁷ Njen božanstven lik vrlo blistaše

⁸ Dvostruko sunce. (*Eneida*, IV, 470)

⁹ i još me na taj način u jaram upreže

¹⁰ ljubavna rana

¹¹ slobost - slobodu

¹² slijeđah

¹³ te uzle nemile (akuz. pl.)

¹⁴ i moja lica

¹⁵ I željenu utjehu oćutjeh, nakon toliko i toliko godina, zahvaljujući njoj, okrijepivši trudan život.

¹⁶ svijećavši, odlučivši

¹⁷ o gorčoj tuzi i žalosnijem ratu

¹⁸ goj - mir

¹⁹ vidi

²⁰ Što li ću sad? Tvoj svjet, Amore, što je? (slijedi: Zbilja je vrijeme mrijeti.) (*Petrarca*, *Kanc.*, CCLXVIII, 1-2)

²¹ turvitajuć - glavinjajući

²² Svist - Savjest

Od Dinare vilenice koja jesi sad gora, gdo biše, pripovist, i ča su Parke

Kap. XVIII

Idoh tada ja riči nje pokripljen, i ne vele prošad uz goru na najviši vrh dojdoh. I eto uz zjatje bunje jedne na stini pod borom sideći žena jedna, budi da stara, dali časti dostojna. I kako me ugljeda, reče: - Dobro došal, Zorane moj, i ne prez htinja božanstvena! - Uščudih se tad ja da ona jime moje znaše, nigdar me ne vidivši prija, i poznah čisto da to vilenica biše; pak umiljeno i ča dvornije umih, rekoh joj: - Zaisto znam, poštovana i umića ženo, da prez nebeske vlasti, ka me po Milosti i Svisti k tebi upravi, došal nis... - I veće reći hoteći, ona me za ruku jamši reče: - Kako tebe tako i nač i zač došal si znam¹. Da neka laznije sideći uzbesidimo, ča betegu tvomu potribuje, sedi; jer ne malo trudan i kipom i pametju jesi. - Tad uza nju sedši, reče mi: - Budi, kako mnju da se domišljaš, da znam ča reći hoćeš, ništar manje tvojom besidom ispovij mi, a neka meni pak². - Tad ja, ne s malim stidom i sramom, s poniženim obrazom krozi beteg moj prirodan počeh, najpri zlokobno zalizenje moje u ljubav i kakov žitak moj krozi to bil jest i je, i kako lika jiščući prik morske pučine Milost me pribrodi i kako paklenu propast vidih i razlika petja na planinah sliših i pripovisti, i da me k njoj Sidmoj uputi i pak Svist navede. - A sad - rekoh - tva razborna hitrost vele bolje razumi neg ja ispovidam; molim te, tvoju pomoć ne krati mi. - I za to suze od skrušenja poliše me. Tad ona: - Dvigni - reče - oči gori i ufaj, jer prvo neg peteh novi dan kukurikom navisti, zdrava i oslobojena dati te hoću. A sad kip sa mnom pokripi. - Tako položi svakojaka voća i bistre vode, čim se vazda hranjaše, i njimi obadva poblagovavši, moć žitku pokripismo. Ja, kako je po naravi stvari neznane znati, opitah ju kako joj je jime i tko i otkud biše. Tad ona reče mi: - Dostojnu prošnju nima se jistina šćediti. Znaj da ja Eneja kralja kći *Dejanira*³ zvana jesam, a slavnoga i najjačega i prihrabroga Herkula ljubovca bih, komu pokol mojim nerascinjenjem kroz otrovanu košulju treta sestra Parka život raspapara, ča more biti većkrat pripovidajući slišil jesi... - Tad ja: - Nemoj - rekoh - za zlo ali za nerazbor prijati da ti govor prikrših. Molim te, hoti mi povidati ča Parke jesu, jer većkrat slišil jesam spominjajući jih, dali tko su, ne znam. - Tad ona: - Parke su - reče - tri sestre, kih prva život svakomu človiku ukroji, druga sestra jur ukrojen život sašiva, treta pake, kad človik vik svoj po božanstvenom odlučanju dosvrši, sašiven kroj života raspapara; i jer skrojen i ušiven život treta

sestra para, po nje jimeni i dvi druge sestre Parke zovu se i po našem govorenju u jinih jazicih tim jimenom zovu se⁴. Ja, kako ti govoru, po smrti pridragoga Herkula veće človika ne poznati odlučih, da za grih moj i njega smrti uzrok jer bih - budi onim se svidočim ki sva vidi, da i ja u tom po Nešu prihinjena bih, kako on sada na nebesih dobro poznaje - koriti se i plakati vik vas stanovitih; i tako mnuge župe, države i deželje prošad u ovu goru napokom pridoh kadi dugo vrime Herkula žaleći moj grih plakah. Smili se na moj tolik plač i skrušenje Herkule moj; jedan dan čris podne u sanji iz nebes s Apolom prišad za uspominak srčene ljubavi ku mu nosih, uzmoli Apola da mi ovu meštriju božanstveno poda. Tad Apolo, za njemu ugoditi, jer i on jur na nebi posvećen biše⁵, svih razlikih biljaj i zeljaj, korenja i cvitja, vod, sokov i tukov i kamenja kriposti kupno i jedino osojno nauči; i vrimenta trgati, kopati, sušiti i ožimati i izbrati red da mi; i još zlameni od zvizd nebeskih i tek ukaza mi, i ča Vlašići bihu i prik neba Rimski Put ča je, i zač se zove Put, kim je kum kumu slamu kral, i ko je Svetoga Petra Šćap, i Volopasnica ka je zvizda, i ke ukriž svite, i zač se križa svak boji, i ko je Vela Medvidica i Mali Medvidić, i Zmaj ko je i Veliki Bivolj i čudne jine razlike zvizde i zlameni ki je potribno znati⁶. Zbudih se dake ja i sva radosna najdoh se; i ovdj pake hitriju meštrije kažući razlike betege i čudne prtvore ličeći pribivam. I jer ja Dejanira zvana jesam, vrh ov, u kom općim, Dejanirom dugo vrime od susednjih bašćinac zva se, da pak, za u kraće izgovarati, *Dinara* zovu ga.

*Stellarum
nomina et
signorum
celestium.*⁷

¹ Znam i tebe i zašto si i zbog čega došao.

² a ostalo prepusti meni

³ Dejanira bila je kći etolskoga kralja Eneja, a žena Heraklova. Kad je jednom kentaur Nesos (u Zoranića: Neš) htio Dejaniru oteti, Heraklo ga ubije. Na smrti Nesos dade Dejaniri svoje krvi da od nje napravi mast kojom će moći uvijek sačuvati ljubav svoga muža. Kad je kasnije Dejanira jednom zgodom postala ljubomorna na lijepu Jolu, namazala je Heraklovu haljinu onom mašču ne sluteći da je mast otrovna. Otrov je prodro u Heraklovo tijelo, od čega je on umro. Dinara i Dejanira, iako nemaju nikakve etimološke veze, ovdje su povezane pjesnički. (Po Štefaniću)

⁴ Zoranić je latinskim mitološkim Parkama izveo ime iz hrv. riječi *parati* (parka, ona koja para) (Štefanić)

⁵ tj. i Heraklo je bio primljen među bogove. (Štefanić)

⁶ Od zvijezda što ih spominje Zoranić »Rimski put« je Kumovska Slama, »Sv. Petra Šćap« je valjda Jakovljević Šćap, »Volopasnica« je jamačno Bootes, zvijezde koje »ukriž svite« bit će sjeverni križ ili Labud, a »Veliki Bivolj« valjda Bik. (Štefanić)

⁷ Imena zvijezda i nebeskih znamenja (zviježđa).

Odrišenje od uzlov iz srca i likarija od betega ljubvenoga

Kap. XIX

Te riči pokol Dinara izgovori, usta se i ne vele daleče odašadši, razlika bilja i korenja čudne riči govoreći nabra; i pak skupa sa mnom u pećinu ulize i mnoge škrabice u kih razlik prah biše i korenja na sinici usušena i mrtvih kosti i sala od živin mnogih i razlika tuka i dlak od repov i pak iz staklenic čudnih vod i sokov, i sve te stvari u jedan sud spravi, pak čiste i bistre vode uli i od mirisnih drvac oganj naloži i na njem omlači čudne riči mrmnjući i nad sudom dihajući, i desnom rukom mišaše. I pokole sve spravno vidi, i večer prišad, a obraz misečni vas obal jednako istekši, nedaleče pećine k vrulji jednoj, ka iz živice stine izviraše čista, dojdosmo. I tad gola aliti naga isvući čini me i pram jasnomu licu od miseca obrazom obrativ me reče: - Jasna, trilična¹ kriposti, ka na nebu, na zemlji i u propasti jednako tvojim licem svitiš, primi, molim te. molbu, činjenja, žrtje i zaužge² ke tebi prikazuju i odrišiti rači po vodi ovoj tvrdo zamršene zamke i uzle od srdačca mladića ovoga, njega u slobod povrati. I trikrat rekši, dvojega ulja i soli maljahno u vrulju vrže riči mrmnjući ke ja ne razumih, i pak sud s stvari zgor rečenimi najedno u vrulju isprazni i pak nad vruljom bahoreći čudne riči izmrmnja u sebi. Čudna stvar: vidih da kuželj³ od vrulje tiho sta. Tad vilenica reče: - Nut sada u vodu nadazri se ter ćeš viditi beteg tvoj i kolikimi uzicami slobod tvoja obužena jest. - Tad ja prignuv lica k tihi i bistri vodi, aj, čudo veliko! ne samo obličje od pozora moga izvan, da i iznutra tu koje vidih; a tko bi veroval! srdačce moje čudnimi uzicami i spletenimi zamkami obuženo sa svih stran poznah, dali, kako mi se vidi, poznah on trak od zlatovitih kosic moje slatke neprijateljice upleten, većma njim srdačce moje tvrdim uzlom zategnuto biše, tako da jedva odihāše. I sam se uščudih da toliko biše trpilo, da ne biše puknulo. I poznah takoje i vidih zaradi toga da sve moje čemerne suze iz srdačca ižimahu se, uzal stiskajući, i po toku od očiju van ishajahu; i još od ljubvenoga plamika u kom srce goraše, stvaraše se dim on ki jadovnim uzdahom van grediše. Poznah napokom i vidih uzrok od koga vas moj beteg ishojaše. Tad Dinara: - Nu - reče - pokol si vidil i razvidil uzu svoju, odrišenje takoje razgledaj. - Tada vode sudom jednim iz vrulje pojam, po glavi i svem kipu polivati me poče riči govoreći u sebi nike. Nesmišljena stvar da očitno u vrulju gledajući, kad ona vodom polijaše po meni, tako od srdačca uzal ali zamka

*Oratio. Tergemina
nam Hecatē.
Virgilius.⁷*

*Tria ora Dianae.
Virgilius.⁸*

*Suimet recognitio
sinderesis. Imma-
ginatio pulcherri-
ma.⁹*

odvezaše se; i tako do sedamkrat poliv me, svi uzli i zamke, ke okol srca moga bihu, odrišene vidih. I čujuć se oslobojen i u slobodnoj stavi se videći, vas krozi mnogo veselje kako van sebe obe ruke staknute k nebu dvigši, tako reko: - Oprosti, Gospodine, uze moje: tebi ću prikazati žrtje i zaužge od slave. - I pravo kako sužanj človik ki i dan i noć u sinižiru i tvrdi uzi pribiva ter pak po milosti božjoj same uze iz ruk i nog njegovih otvore se i u slobodi vidi se, krozi veliku radost za povraćenu slobodu tuko želinu i hoteći zahvaliti na milošći ukazani, rič mu radostju zavezana usrid prsi ostane, tako ja stah; dali u se vrativši se, kako nigda najveći ribar a sad ljucki pastir, reko: - Sada jistino poznaju da posla Gospodin posla svoga i oslobodi mene. - Tad vilenica, da se opratežim⁴, veli mi. I obučen opet, pokleknuv najpri na milosti božanstvenoj zahvaliti zapovidi mi. I pokol ponižen i umiljen koliko bi uzmož moj na slobodi povraćenoj zahvalih, tako mi vila reče: - Eto po milosti božjoj pokle oslobojen jesi, ovo ča ti velju opslužiti nastoj, da u gore i tvrje⁵ uze ne upadeš, jer te posljednje jadovnije i teže negli prve biti. U malo riči nauk ti daju, jer razumećim malo riči tribi jest: čuvaj i varuj, da last, pohot, volja, želja ali pohlep svist ali razbor tvoj ne posile; jer kada godi od tih podopšćin koj ako svist potkladeš⁶, svako malo tako prem bude, kako općeno reče se, da srebar čini, komu ako za ljubav i poštenje ruka da se, hoće on i noge i svega kipa hvatiti se; tako pravo kad godi volja u človiku razbor posili, pomalo pomalo u narav se pritvori; i šibica, ka mladikova lahko se prignuti i iskoreniti mogaše, pak ustanovičen dub teško neg sikirom primore se. I to znam da znaš i u sebi razvijaš, jer večkrat u pismih tvojih i petju rekal si da ljubav sila jest i da je svemožna i tobom da gospodi. Svemu tomu uzrok jest da vi slipi pohot, ki ljubav zovete, sasvim zaslipljeni, svist i razbor otkloniv, u misli vašoj gospoditi dopustite. A gdo vam kriv jest ako sami sebi ljutu zmiju u njidra stavite i steplivši odgojite? Ako vas pak uji, zač na nesriću, na ljubav, na nemilost i jine vaše podopšćine, ke svak čas nove izmišljate, tužite se? Ne znaš da se u priči reče: Gdo sebi voljno naudi, ni bogu ga milo budi. Dim ti dake ovo da vazda svist tvoja, kako dostojno jest, hot gospoduje, i tako čineći vazda slobodan misalju živit hoćeš. - I to rekši, u bunju vratismo se i na mirisne trave i bilja za postilju nastrte za počinut legosmo. Ja slobodan, prez žurbe i pečali vas olahčan tudihtaj da me Morfej uziba oćutih.

*Dirupisti domine,
vincula mea: tibi
sacrificabo hostiam
laudis.
Psalmus.*¹⁰

*Prilika.
Piscator
hominum.*¹¹

*Nunc vere socio,
quia Dominus
misit angelum
suum et liberavit
me. Actus.*¹²

*Erunt novissima
peiora prioribus.*¹³

*Prilika.
Consuetudo cui
non resistit facta
est necessitas. Au-
gustinus.*¹⁴

Nota.

¹ *trilična* - s tri lika, trostruka; misli na kršćansko sv. trojstvo premda se sa strane poziva na Vergilija. (Štefanić)

² *zaužgi* - žrtve paljenice

³ *kuželj* - mlaz, vrutak vode

⁴ da se odjenem

⁵ tvrđe

⁶ jer ako ikojoj od tih nepodobština podvrgneš savjest

⁷ Govor. Troglavu Hekatu. Vergilije (*En., IV, 511*)

⁸ Tri Dijanina lika. Vergilije (*En., IV, 511*) - Dijana se zove trolična (*tergemina*) jer se na zemlji zove Dijana, na nebu Luna a u podzemlju Hekata.

⁹ Prepoznavanje sama sebe. Prekrasno priviđenje.

¹⁰ Ti si razriješio okove moje: tebi ću prinijeti žrtve zahvalne. Psalam. (*Ps, 116 (114-115) 16-17*)

¹¹ Ribar duša. (*Lk, 5*)

¹² Sad uistinu znam da je Gospodin poslao anđela svoga i izbavio me. (*Dj, 12,11*)

¹³ Drugi bijahu gori od prvih. (*Mt, 12, 14 ili Lk, 11, 26*)

¹⁴ Navika kojoj se ne opire postaje narav. Augustin.

Perivoj od Slave i u njem vile: Latinka, Grkinja, Kaldejka i Hrvatica

Kap. XX

I ne vele spavši, vidi mi se da mej mnogom čeljadju u široku polju blujah, a pak jednom stazom sam se uputih; i ne vele hodivši stazu izgubih, i jino neg ako kigodi zlamen od privraćena kamika vijaše se i da tud hojeno¹ biše poznavашe se; i nikuko hodivši nakraj jednoga potoka najдох se, prik koga ni mosta ni plavi², ka bi pribrodila, ne vidih. Tad za naprid minuti sam samacat, kud mi se veće melko ali plitko vidi ugazih. I budi da ne vele dumboko biše misto, prik koga gažah, dali voda vele brža biše, i ja šebećući se³ posrnih, dali napokom na drugi kraj dogazih; kim pake uz brdo jedno nemalo strmenito uputih se meu razliko dubje po naravi simo-tamo usajeno, po kom dubju mej listjem i razlikozlamenim procvatom i narehom voća ptičice žuberahu. I na vrh aliti na konac vrha došad, jedan perivoj tolike lipote i uzvršenja vidih, da pomislih, i jinako biti ne mogaše, neg da to zemaljski raj biše. Ta dake perivoj okolo vrha vas obal biše, a okruževaše ga rika jedna potokom tekući. I budi da ne samo jedan put k njemu biše, ništar manje poznah da hojenim drumom prošal ne bih, jer k rici došad dojdoh kadi strmenit brig iz vanjske i nutarnje strane biše. Kako jest mej visocimi gorami od brze vode prohod, a mosta ne budući, iz vanjske strane stah zamišljen i pečalan kako bih na drugu stran prošal, jer vele velik skok za moju snagu i vrst biše a pregaziti ne mogaše se, i samo pozrivši doli vas utrnuh. Uto vas misalju već neg kipom trudan stah. Eto ona dvorna vila, ka me u početak puta ovoga prik morske pučine na zlati jabuci prenese, i sad pojam me na drugu stran stavi i pak iščeznu. Kraj perivoja tada najдох se ki vas okolo u priliku od zida zelenim busom⁴ okružen biše; četvera vrata na četire strane jimaše, okol kih klonde četire od busa hitro pristrigane⁵ na kih uzgor od jedne na drugu luk prostrt kako šator nad ulazom činjahu. Po kih vratih jedva ulizoh i vidih stabla od dubov nezmerne visine i lipote. Biše prva vrsta u okoliš od zelenih javorov s bilim procvatom, a druga vrsta mrtovnic⁶ s bilim procvatom tokoje, treta vrsta još vlavoliste masline bilo cvateći s načinom kaštrene⁷ vijaše se; cedrov s cvitom i svake vrste voćem vrsta biše četvrta; palme peta vrsta slatkim voćem biše; šesta ančipresov vrsta skupim listjem i granami⁸ okruženo staše, a sedma vrsta vitih i visocih jel vrsta narejena k nebu dvizaše se. Svim dubom tim stabla vazda zeleni brestran⁹ zagrljevaše. Vijahu se pak mirisna zelja i cviti u

*In vanum poeticas foras pepulit qui sibi conscius est.
Plato. Poetica fictio.²⁷*

narednih mistih položena: tuj rusmarinov vijaše u razlike stvore umitelnom rukom stvoreni, niki u pehari, a niki u plavi jidreći, niki u lave, niki u zmaje i jine razlike stvore, kako oni ki to činiše u volju želja donašaše; vijaše mirisne mažurane hitrom meštrijom u čudna okrugla na midenih žicah izvojene; posvećena izopa¹⁰ grmke s ljubvenim cvitkom mnogo tuj biše; umiljenih ljubičić malne po svem perivoju biše: rumene i bile ružice u svojih mislih cvatihu; bilih, rumenih, plavih, žutih, modrih i svakih jinih cvitov biše pak na zeleni i drobni travici sredno svud viditi. A tko bi zadovoljno mogal izreći dubja, zelja i cvitja ka tu bihu? Prem tako kako u primalitji po svih tržancah razlučno pobrojiti cvitja i bilja mogal bi po granah od dubja zelena i grmju od cvitja procvala. Sa svih stran čujaše ptičice žubereći: tuj bile golubičice gukajući, a tuj grličice takoje, ovde slavića na svaka tužeći se, pri njem pronju srdito pribirajući¹¹, tamo petelina¹² brčući, simo kolandre¹³ pripivajući, onamo gardeliće¹⁴ žubereći, a onde modrokosa¹⁵ slatko romoreći s razlikimi jinimi, ke - za ne zaduževati se - reći se ne pristoje. Na sridu perivoja došad vidih dub jedan raskošan i visok, listja jedne strane zelena, a druge strane zlaćena, a voće na njem kako bile i rumene jabuke i mirisne. Pod dubom voda jedna visoko kuželj mećući iz pehara od dragoga kamika svitložuta umitelno i prihitro izdilana u jednu poda se i okol se skaljenicu¹⁶ oblu od zelena dragoga kamena raskošu obilo metaše; ka skaljenica pake od sedam devojak¹⁷ od čista zlata slitih podržana biše, i svaka cicami¹⁸ vodu po perivoju pušćaše, i razlike potočce voda čineći sva dubja, bilja i cvitja po perivoju zalivaše¹⁹. U sinci od duba vile mnoge okolo vode sijahu i u krilu jabuke iz duba po razlikih rukah trgane razgledajući u nje se gizdahu. I tuj jedna, koj napri u krilo se nadazrih, vidih da joj na prsih pismo zlatih slov dijaše *Latinka*, i u nje mnoge i mnoge jabuke dvojega jazika²⁰ male i velike bihu, a na svakoj jime onih ki jih utrgali bihu. Druga vila starija biše tuj s jimenom *Grkinja*, razlike mirisne jabuke razbiraše; još jedna od svih starija vila, *Kaldejka* pismo dijaše, i ona jabuke gledajući gizdaše se, akoprem davno utrgane, dali još lipe i mirisne bihu. Poznah pak vilu mladjahnu jednu s malo jabukami u krilcu koj pismo jimenom *Hroatica* govoraše i kako tužbenu steći i nič malo jabučic razgledaše. Poznah u krilu nje jabuku na koj jime biše *Petar Zoranić*, a uz jime *Ljubveni lov* i *Vilnica* dijaše pismo; i na toj prem jabuci prem počela pisati biše *Planine*. Vas ja tad zasnićen ostah i začujen jime moje tuj vidiv; i u tom zasnićenju kako vesel i radostan ostah! Uto vila oči iz krila podvignuv i u me pozriv uzdahnuvši reče: Aj, Zorane moj, zač tako naporno još trpku i nezrilu jabuku utrgnuti nastoja? - Tad meni krv u lica udriv i sramežljiv tako umiljeno reko: - Ljubvenih zlatopernih strili udorac i mladosti naporstvo, vilo, pisati i peti čini me; i stanovito znaj da veće neg reći umim sraman i začujen stojim ugledav i jime moje tote, jer budi da čagodir pisal ali pel jesam ne zato da slavu s toga izlovim, jer slabost razuma moga i neumitelstvo svoje saznaju, ma samo za onoj²¹ ka to uzročaše, i s tim bol srca moga iskazati²², budi da ni jednoga ni drugoga jedan najmanjši dil izreći nis

*Una scientia in septem artes liberales divisa undique irrigatur.*²⁸

*Prve naše sloge.*²⁹

mogal. Molim te sad, rači mi istumačiti, ako se more, ča podopšćine u otajnu od stvari tih iskažuju. - Tad ona dvorna tako kleče: - Ovi perivoj jest vičnjoj Slavi posvećen, u kom, kako vidiš, sva dubja, bilja i cvitja vazda zelena s procvatom vičnje primalitje uzdrže. Dub oni na sridi jest od simena i ploda duba onoga od koga najprvi otac okusiv svim ostalim poslidnjim ostavi želju okusiti ga; i ta dub jest od razbora zvan, jer voća njegova okusiv, ča je dobro i zlo znamo. Jabuke ke na krilih od vil vidiš, znam da znaš da sloge i pisma od pisac rečena iskažuju: nut Latinki kolike i kako lipe jabuke u krilu jesu i udilj pribivaju; budi da onim dvim družim sad ne pribiva, dali vidiš da mnoge od pri utrgane jesu; a meni - (ah, nepomnjo i nehaju jazika hrvackoga!), evo ove same za nevolju pribiram i razgledam, i tebi, budi da na nezrili i trpki jabuci prî roka utrgani, zahvaljam za sasvima dramatna se ne ozvati²³. Znam da Hrvat mojih ne jedan ali dva, da mnozi mudri i naučeni jesu ki sebe i jazik svoj zadovoljno pohvaliti, proslaviti i naresiti umili bi, da vidi mi se da se manom pačeli sobom sramuju i stide. I prem ako ki poje ali piše, u jini tuj jazik piše i poje; da jino ni, znaj, neg nepomnja od kriposti. Tako pak malovridnost u narav se stvori, i jedan drugoga gledajući svi praznuju i taščine. - To ona gnivna govoraše. Tad ja s pripravnim odgovorom na jaziku za odgovoriti njoj, eto čuh zuk trublje jedne mnogo zučne i slatke, i sliših od zlatih, srebrnih, midenih i jinih zvonac zuk; i uzgor pozrivši vidih gdi nad dubom zlatolisnim vila jedna s krunom od dragih kamikov na glavi a s kreljuti²⁴ na plećih sve svitlih paunjih perov; a na njoj dvoj opas: jedan svitla nada zvonac naperen²⁵, drugi vas zlat i pripisan, zvonci tokoje pokupičen²⁶; u lijevoj ruci srebrnu daleč zučnu trublju, a drugoj palme granicu s pozlaćenim listjem držaše; i nad dub došad lepećući i trubeći i zvonci zučeci vas perivoj radosno i željno zaglušī. Tad vile ugledav ju priležno i dvorno pokloniše se, a ja njih vidiv tolakoje poklonih se. Tad Hrvatice reče mi: - Ovo je svudzučna Slava! - I hoteći ja već opitati ju, san mi otide.

*Arbor scientiae
boni et mali.*³⁰

*Nota, o
Dalmata!*³¹

*Usus vertitur
in naturam.*³²

*Fama. Militaris
ars. Liberalis
ars.*³³

¹ *hojeno* - hođeno, hodano

² *plav* - brod, čamac

³ *teturajući*

⁴ *šimšir*

⁵ četiri stupa od vješto obrezana šimšira

⁶ *mrtovnica* - mrča, mirta

⁷ umješno klaštrene (podrezane)

⁸ vrsta čempresa koji imaju ujedno i lišće i granje

⁹ *brestran* - bršljan

¹⁰ *ižop* - hisop

¹¹ Zoranić tu aludira na metamorfozu o Prokni (pronja, prema tal. *progne* - lastavica) i Filomeni (slavuju)

¹² *petelin* (pupavac) je Terej iz istog mita.

¹³ *kolandra* - kalandra, ševa

¹⁴ *gardelić* - češljugar

¹⁵ *modrokos* - ptica modrac, modri kos

¹⁶ *skaljenica* - kamena zdjela, školjka

¹⁷ Sedam djevojaka simbolizira sedam slobodnih umijeća (*septem artes liberales*), tj. *quadrivium*: aritmetiku, muziku, geografiju i astronomiju, i *trivium*: gramatiku, retoriku i logiku. (Grčić)

¹⁸ iz sisa

¹⁹ Opis perivoja podsjeća na perivoj oko Marsilijina groba u »Arcadiji« (Prosa X). Poklapaju se i neki detalji, kao slika pojedinih životinja, i broda s raširenim jedrima, mnoštvo cvijeća, pojedine ptice, npr. »la mesta Filomena... si lamentava«, »le calandre«, »la solitaria tortora« i dr. (Štefanić)

²⁰ latinski i talijanski

²¹ Tu je, čini se, ispalo: ugoditi. (Švelec)

²² Zoranić ovdje navodi da ga je ljubav natjerala da piše. To je samo poštivanje konvencije koju je nagovijestio već u posveti. (Švelec)

²³ zahvaljujem što me ne nazivaju sasvim neplodnim

²⁴ s krilima

²⁵ tj. jedan od svjetla nada snabdjeven zvoncima. (Štefanić)

²⁶ Valjda znači: drugi je sav zlatan i išaran, također pokrit zvoncima. (Štefanić)

²⁷ Uzalud je istjerao poetike onaj tko je samosvjestan. Platon. Pjesnička fikcija. (*Parafraza: Fedar, XXII, u Petrarkinu Secretumu, III*)

²⁸ Jedna se znanost, podijeljena u sedam slobodnih vještina, natapa sa svih strana.

²⁹ Prva naša pjesnička djela.

³⁰ Drvo spoznaje dobra i zla.

³¹ Zapamti, o Dalmatinče!

³² Navika se pretvara u narav.

³³ Slava. Vojnička vještina. Slobodna umjetnost (slobodna vještina).

Od Krke rike i kud prohaja i od nje istoka

Kap. XXI

Jur svude jasna zora novi dan navišćevaše i ptičice sunčenu svitlost žubereći pozdravljahu, kada kupno s Dinarom ustah se, na ljubavi i po njoj povraćeni slobodi zahvalih i ča bolje umih unapridak priporučih se; i željan na domaće baščine dojt, put uprosih. Tad ona: - Ne meni - reče - da Milosti, sinko, zahvali. A put tvoj doma pojti nije da se nauznak¹ kud si došal vratiš, da niz goru ovu pram pol-dne pojdi i tude na baščine laznije i zdravije dojdeš. - Tad ja zbogom rekši, niz vrh uputih se vazda gornju nogu stanoviteći², i grede u livo uho sunce ističući tepljaše mi³. I ne vele prošad, na livu moju polag vrulje iz gore raskošo i obilo vrući⁴ najдох se, i tuj kud ću proći sumnjivo misleći, eto iz vrulje s maljahnom plavcom⁵ vila jedna, sva u vodeni prateži, dvorna pram meni izašadši reče: - Ulizi slobodno u brodak moj, ja ću te u poznane strane dovesti. - Ja budući od prija tih ali takovih stvari skusija, budi da nikuko predljiv, jer ona sva vodena, a plavca od vodene site prez jinoga načina upletena biše, ništar manje vižbom ukripljen u brodak ulizoh ki samo po nje zapovidi prez jidra i vesal kud ona hotiše ploviše. Želja u meni, kako je običaj, neznanu znati tko ta vila biše, srdačce nukaše opitati, dali stid nika jazik ustezaše, jer mnogokrat prezrazbornu opitanje najkoli od božanstvenih čeljadi od kih, kako mi se vidi, vila biše, na pogibili zanilo jest; uto muče steći i samo nje pozor nigda i nigda pozirah. Tad ona morebiti ono ča ja željah domišljajući se: - Ne čudi se - reče - ni plavci ni meni takove nas gledajući. Da znaš, ja *Krka* zvana jesam, Dinarina hći⁶, vila i gospodarica rike ove. - U to tiho dali hrlo plavca ploviše, i na desnu jur nigda pićni⁷ *Tnin* ostavimo. I ne vele prošad, eto vila jedna velik sud vode za harač Krki pokloni, a na sudu Butinščica⁸ dijaše; iz druge strane dojde pak niki sudom velikim takoje i on harač prida, a ime na sudu Topolje⁹; i jinih mnogih s obih stran vil vidih ke se Krki klanjahu i vode za harač pridavahu tja deri dokle se s morem ljubi¹⁰. I tako plovući, s live i desne strane kaštele, polače¹¹ i sela, nigda obila i bogata, a sad rasuta prez izma¹² vijahu se. Tad na misto jedno alit na brig dojdosmo, kadi voda iz visoka i strmena briga jako i vele naglo rovući pada. Stah ja tad predljiv nemalo skok ta s tom plavcom prijati ništar manje, ne znam kako, zdravi doli najdosmo se. Reče mi tada vila: - Na sedmera takova i još straš-nija mista¹³ pri neg k moru dojdemo priti nam je. - Tad grad Nečven

*Medium tenuere beati.*¹⁷

*Tnin grad.*¹⁸
Butinščica rika.
Topolje rika.

*Veritas est allegorica, quae intellige.*¹⁹

Čučevac grad.
Nečven grad.

s live, a Čučevac grad¹⁴ s desne ukaza mi i jini razliki kašteli i polače i sela. I jur sve sedmere slapske skoke preskočiv i minuv na desnu stari i nigda slavni *Skradin* ukaza mi, koji ja ugledav jadovno uzdahnuvši, kako nigda Meris pastir, reko: - Aj, deželjo naša, vele nevoljnoga Skradina bliza susedo!¹⁵ - Tad u dilje prošad, jur slanom vodom slatka se mišajući na usta aliti na konac rike dojdosmo; i na livu sminojaki i slavni grad *Šibenik*, pun razlikih kriposti, vidih; i tuj vila na kraj me ostaviv otide. Stah ja nikuko razgnivan, budući sam samcat ostal, budi da u poznanih deželjah bih. I tako steći, eto vilu na zlati jabuci kraju priplivati ugledah, koja reče mi: - Kako sam te u put tvoj van baščine s tvojim htinjem zavela, tako sada opet zdrava i slobodna i čudne stvari vidiv prohitrena na baščinska stanja dovesti hoću. Hodi dake sa mnom. - Poznah tad ja da to ona Milošća jest, i na zlatu jabuku stupih i snjom se otpravih, za sobom *Šibenik grad* ostaviv. Idosmo malne u zapadnje strane upram, desnom stranom stanovitu zemlju¹⁶, a livom razlike školje koseći, sela, polače i kaštile s vinogradi i voćem s obojih stran gledajući. Vidih ne dohodeć slavnoga Zadra Stanu vilu na brigu plačući, od ke pritvora na planinah pripovist sliših; vidih pake malo od nje Zadar čestiti i napokom k mistu pristah kadi pri stricu Zatonu Dražnik u vrulju pritvoren vodom kopnjaše, i toti me vila na kraj postavi i reče: - Eto slobodna i od uz odrišena i zdrava po božanstvenom htinju na stan dovela sam te. Sad u miru s utišenom pametju i s razborom živiti nastoj. - I to rekši zamunu se.

Skradin grad.

*Enona, veh nimum miserae vicina Scradonae.*²⁰

¹ natrag

² *gornju nogu stanoviteći* kao što mu kod uspona *noga stanovita donja biše*. (Štefanić)

³ Idući prema jugu sunce mi je s istoka grijalo lijevo uho. (Štefanić)

⁴ *vruci* (izvirući) odnosi se na *vrulju*. To je izvor rijeke Krke blizu Knina gdje ona naglo i sa mnogo vode izvire iz jedne spilje. (Štefanić)

⁵ s malenim brodićem

⁶ Krka je kći Dinarina jer iz nje izvire.

⁷ nekad rodan, bogat

⁸ Pritok Krke Butinšćica ili Butišnica je takođe personificirana kao i druge vode; *vode za harač Krki pokloni* znači: utječe u Krku. (Štefanić)

⁹ Topolje bi imao biti Krčić, iako se on ruši u Krku već na njenom izvoru, pošto je prošao kroz Topolje. (Štefanić)

¹⁰ Pritoci su Krke još: Marasovac, Mokrica i Goduša s desne, a Kosovčica i Čikola s lijeve strane. (Štefanić)

¹¹ *polače* - zidane kuće

¹² rasuta bez iznimke

¹³ Sedam slapova na rijeci Krki su: Bilušić buk, Brljan, Manojlovac (skupina od više slapova), Rošnjak, Miljacka, Roški slap (iznad Visovačkog jezera); zadnji u nizu slapova na Krki je glasoviti Skradinski buk. (Z. B.)

¹⁴ Gradovi odnosno kašteli Nečven (kasnije Nečmen) i Čučevac (kasnije Čučevo) jesu ruševne kule na Krki, jedan sučelice drugome. U srednjem vijeku bio je Čučevac kula knezova Šubića, a Nečven Nelipića; god. 1522. pali su u turske ruke. (Švelec)

¹⁵ Ovom je izrekom Zoranić parafrazirao Vergilijev stih: *Mantua vae miserae nimium vicina Cremonae* što ga je stavio u usta Merisa u Eklogi IX, 28. Vergilije je mislio na opasnost što prijeti Mantovi uslijed toga što je blizu Kremone: u Kremoni su, naime, iz političkih razloga podijelili veteranima zemljište, ali kako ondje nije bilo dosta zemlje, nastala je opasnost da će zemlju oduzimati i od Mantovanaca i davati je veteranima. Tako Zoranić vidi opasnost i za svoj rođeni kraj koji nije daleko od Skradina što su ga Turci zauzeli već 1522. (Štefanić)

¹⁶ kopno

¹⁷ Blažen koji se drži sredine.

¹⁸ Grad Knin.

¹⁹ Istina je alegorična, to shvati.

²⁰ Nine, koji si, jao, Skradinu odviše blizu.

Došastje u baščinu i žrtje i zaužge¹ i petje na god Divnića pastira i Jele greb s natpisom

Kap. XXII

Tad vesel u svemu u baščini i na stanju želinom zdrav, slobodan, čestit i blagovit gredih. I pristu kadi naglom smrtju umorena lipa, plemenisava Jele i u plemenitu grebu zatvorena biše, ki na klondah uzvišen razliko težanimi i umiče izdilanimi, i poveće skaljenica i zatvor od greba, ki kako šator staše uzvišen, i tuj natpisa troja pod razlike koprine od nje smrti hitro izdilana biše. Ku pročtiv gorko prop-lakah spominajući se od dobrohtinja njeje do mene, i ujestu da pod nje sincom krila² ali, za bolje reći, pod vite jele granami mnoga petja pel bih. Njoj hvala i čast, jer mi zril uzrok davaše, budi da se toga ja nedostojan saznaju i poznicam³. A natpise na grebu tako govorahu:

NADGREBJE

Z vedra neba sinu, ter mladu gojenu
žestok trisk privinu jelicu zelenu,
Meni rascviljenu potok od suz gorkih
izdri i prikrenu srdačce od žil svojih.
Gori na nebesih v ljubvenoj ulici
posrid drug blaženih sad je pri Danici.
Munu⁴ i prosinu i žestok trisk lupi
i roške jelinu zlačene pritrupi⁵.
Smrt v trisku ognjenu s glavom črnokosom
jelu prizelenu pritr⁶ britkom kosom.⁷

Otole ne vele prošad, dojdoh kadi pastirov jato nad zatvorom greba jednoga, ki vas bihu razlikimi mirisnimi zelji i cviti okrunili i otrcali i na žeravku živuća ognja tamjana i jinih mirisnih smol naložili, od kih takov se dim dvizaše, da sve okolo slatko mirisaše. A pastiri svi u bilu oprateženi, u jednoj ruci šćap a u drugoj užgani svitilnjaci držahu i god priminutoga pastira, ki tuj ukupan biše, po običaju po-

svećivahu⁸. I jedan od njih najstariji, *Cilmir* zvan, izopom⁹ posvećenim blažene vode pojimaše i po grebu na uspomenu ležećega škropljaše i smolami kajaše¹⁰; i pokol to učini i bogoljubnim molbama višnjega boga uzmoliti za nj, trikrat grob obajde i pak umiljeno i bogoljubno celova, i ostali za njim pastiri takoje, i pake ukrug svi se skljin¹¹ staše. Tad jedan od njih mlajahan, *Rosjak* imenom, gusle jedne pojam, peti se spravljaše. Tad ja za vidit komu takov i ta god se žrćaše, nad grob oči prignuv vidih upisana slova i poznah, najposliđnja rič, budi da u slodi dijaše *golubica j u raj*, ništar manje i jime tuj ukopana pastira kazaše.

*Asperges me,
Domine,
ysopo.*¹²

Divnića pastira, ne najamnika, ne,
skril ova zapira kosti ukopane.
Mej duše zabrane pustiv svitovni haj
duh u gornje strane golubica *J u raj*.¹³

Uto Rosjak gusle zukom narediv i pamet s načinom i hitrijom spraviv nikuko od pri pogudiv, pake na vrime umi glasom tako klinu:

ROSJAK

Dušice blažena, ka u nebski dvor
živeš posvećena meju anjelski kor
i mej blaženi zbor od pastirov dobrih¹⁴
s vencem cvitov na zbor vičnjih i blaženih
i po zvizdah jasnih prohodiš šetajuć
kot svitlost sunčenih zrakov žarko sjajuć,
blagost uživajuć pozora vičnjega,
plaću prjimajuć služenja tvojega,
i onoga svega ča godir poželiš,
oni čas tuđije ga navoljno očutiš,
znam da zgoru¹⁵ vidiš sve naše činjenje
i videć prociniš jadovno cviljenje;
dake govorenje moje rač slišiti
i ječno tuženje naše utoliti;
ral doli pozriti ter stada naša vi¹⁶,
da jur poživiti prid vuci lazno nî.¹⁸
Dokle nam biše ti, napridak plojahu,
čestiti i blagi svi siti počivahu,
i pripas¹⁹ davahu dobar i koristan,
vidra nam lizahu večer došad na stan;

*Imminet erranti furque
lupusque gregi.*¹⁷

sad je tribi u zajam surotvu²⁰ prositi,
ter čeljadi i nam nevoljno živiti.
Jur u protuliti paš ne nahajaju,²¹
a u znoju liti plandišća nimaju;
nit se prohladaju pri vruljicah hladnih;
trudne pondiraju na suncu srid poljih,
a vrimeni zimnjih ni travice zamah²²
u shranjenih gajih i gustih dubravah.
Da gore je još, ah, da najamnici²³ pak
vidit je vuke strah, ter biže nauznak,
mlika kedu ostanak, vimena trzaju,
muzuć prez pristanak jur krv ožimaju;
a polja rigaju misto pšenic ljuljem,
ni loze sok daju sladak nego listjem;
ružice s cvitljicem žaleći othod tvoj
usahoše u svem i ljubice takoj,
jacint u pritvor svoj pomrhnuli uvenuv,²⁵
narciž liposti oboj ne razgleda nagnuv;²⁶
slavići umuknuv i jine ptičice
stoje glave prignuv čuteći tužice,
a nam naše lice bružjeći zaliva
daž gorke tužice pres pristanka umiva.
Tvoj god ponavljiva svim žalost općenu
i v srcih podiva²⁸ tugu nezrečenu,
jere smo u svemu sirote ostale,
kot stablu pribjenu sve grane upale,
pečali obujale nas su sa svakih stran
i sve skrbi zale, otklo odleti nam.
Trudimo se svagdan nevoljno se mućeć,
a veći dil zaman korist ne nahodeć.
Ovo ću sada reć morebit s prikorom:
sve obilje leteć otide za tobom.
Rač uprosit pri tom Gospodu smiljenje,
prijat znam si pri kom²⁹, za naše spasenje,
da nerascinjenje prorone i vuhlos
i neumićenje ter povrati milost,³⁰
da dopusti blagost i obilje takoj,
da baščinac i gost čestit je u stavi svoj,
da ni trudni oboj ni beteg nijedan
udi čridi³² našoj, da su korisne nam.
Znam, da nî naučan tuko slab razum moj
kuko je dostojan slavit slavan glas tvoj;
zamirit mi nemoj, ako nî narešen
dostojno ovi moj poj ni prihitro složen,
da kako je srčen, pun dvorne ljubavi,
pri tebi bud shranjen v umiljenoj stavi.
Ufam se gizdavi da te³³ još poji prit;
ki te tvojoj slavi gizdav venac savit

*Mercennarius vidit lupum
et fugit. Evangelium.*²⁴

*Veh pastoribus
qui dilaniant
gregem pascuae
meae, dicit Dominus.
Hieronymus.*²⁷

*Ignorantia omnium
malorum mater.
Hypochritae viperarum
genus. Evangelio teste.*³¹

i tvoj glas proslavit kot lebut leteći
bil vedrinom jidrit kad bude zučeci
i kot žubereći slavić prid zorum ran
slatko romoreći strgući sunčen plam.
Nî umić ni hitran ov moj poj morebit,
da te³⁴ još kigod dan tuj pastiri pročtit,
tere te³⁵ razvidit srčeno ljubljenje,
da me pojuć slavit čini tve počtenje,
Kako s' zašćicenje bil nam na svitu ovom
v svako pečalenje i u dilu svakom,
tako sada na tom kadi si posvećen
po tvorcu svemogom i častju okrunjen.
Jer nisi zakriven držal talant³⁶ pridan,
da bil je udvojen tobom i koristan,
zato sada u stan obil dobra svega
počivaš radostan Gospodina tvega.
pokripi našega srca rascvitljenje
i tega mojega primi umiljenje.
Morebit rečenje drugoč mnoom resnije
bit će u tve poštenje složeno hitrije.
Ako ne zadije nagla smrt dubak moj,
mlajahan još ki je usajen u tvoj poj,
uzdam se slavnije da će zučat glas tvoj.

*Euge, serve bone, quia
fuisti in pauca fidelis, intra
in gaudium domini tui.*³⁷

Svi općeno u okruglu stahu tihi i umiljeni pastiri, dokol Rosjak dospi prihitar poj svoj i opet u prvi zuk od gusal vrati se. Eto, svih videći³⁸, iz vedra neba bilo golubica priletiv trikrat grob obleti i nad njim polepeta pak gori otide.

¹ *zaužgi* - paljenice

² pod sjenom njezina krila

³ premda znam i poznam da toga nisam dostojan

⁴ Glagol *munuti* (od iste osnove kao i *munja*) znači: strelovito sjeknuti, bljesnuti. (Štefanić)

⁵ slomi

⁶ aorist od *pritrtri* - presjeći

⁷ Jela će najvjerojatnije biti pjesnikova majka. Što je ona mlada ili što ju je nenadano privinuo »žestoki trisk«, može biti znak da je mlada iznenada umrla. Bornikova pjesma (VI) ne može imati nikakve veze s tom ženom, jer on pjeva svojoj dragani Jeli. (Švelec)

⁸ »god ... posvećivahu«, slavili su godišnicu Divinićeve smrti.

⁹ *ižop* - hisop (biljka)

¹⁰ *kajaše* - kađaše, tj. kadio je

¹¹ *skljjin* - zajedno, skupa

¹² Poškropi me izopom, Gospodine. (*Ps*, 51 (50), 9)

¹³ Riječ je o ninskom biskupu Jurju Divniću koji je biskupovao od 1475. do smrti, tj. do 8. VIII. 1530. Mada je većinom stanovao u Zadru, ostavio je u Ninu mnogo uspomena; ondje je 1528. na

svoj trošak popravio katedralu i u njoj napravio sebi grob. Nadgrobna mu ploča prikazuje reljef njegova lika i latinski natpis. (Prema Štefaniću)

¹⁴ u blaženom zboru svetih otaca

¹⁵ odozgo, iz neba

¹⁶ vidi, pogledaj

¹⁷ Stadu koje luta prijeti i kradljivac i vuk.

¹⁸ Pod konvencionalnom formom vukova, koja se upotrebljavala odavna u pastirskoj poeziji, Zoranić misli na Turke. (Švelec)

¹⁹ pripaša, paša, krma

²⁰ *surotva*- surutka

²¹ više ni u proljeće paše ne nalaze

²² *Zamah* (prema *mah*) jamačno znači: vlat, sitna travčica, ili možda treba shvatiti priloški: *za mah* - ništa. (Štefanić)

²³ da se najamnici boje vukova. Treba se prikloniti Štefanićevu mišljenju da Zoranić pod najamnicima misli na mletačku vojsku (koja dakako nije morala biti sastavljena samo od Mlečana nego i od naših ljudi). (Švelec)

²⁴ Plaćenik je ugledao vuka i pobjegao. Evanđelje. (*Iv*, 10, 12)

²⁵ *jacint*, tj. *hyacinthus* (zumbul) je u svojem prijetvoru uvenuo: mladić Hijacint bio je po smrti pretvoren u cvijet istoga imena. (Štefanić)

²⁶ *narciž*, *narcissus* (sunovrat) ne promatra svoju ljepotu; mladić Narcis, ohol na svoju ljepotu, bio je od Venere kažnjen tako da se zaljubio sam u sebe. (Štefanić)

²⁷ Jao pastirima koji kolju stado mojega pašnjaka, reče gospodin. Jeronim.

²⁸ zameće

²⁹ kod kojega si, znam, primljen

³⁰ da ukloni nerazboritost, prijevaru i neznanje te da povрати milost

³¹ Neznanje je mati svih zala. Licemjери su zmijskog roda. Svjedočanstvom evanđelja. (*Mt*, 3, 7 i 23, 44; *Lk*, 3, 7)

³² *črida* - stado

³³ će

³⁴ će

³⁵ će

³⁶ Aludira na evanđeosku priču o talentima. (Štefanić)

³⁷ Valjaš, slugo dobri i vjerni! U malome si bio vjeran, uđi u radost gospodara svoga. (*Mt*, 25, 21 i 25, 23)

³⁸ viđen od svih

Od malinara vrimena¹ i malin kakov je i čim i ča melje

Kap. XXIII

U to ja riči rečene i vrh golubice² nemalo začujem misleći, ne znam, usnuh li ali bjah³, znam da u duhu uznit vidih malin jedan čudna čina i razlika: biše preslica od dvanadeste lastovic, a kolo nutnje, ko u nje udaraše, jimiše trista šezdeset i pet palac bilih, a tolikoje mićenih črnih, a kolo vanjsko od trideset lopatic, u ke ne voda ali vitar udara i njimi privraća, da Apolo s konji svojimi okolo tekući privraćaše i meljiše. Malinar biše jedan star, dali smin muž, ki hip i čas⁴ vriće ne žita, da gradov, kaštelov, selov, polač, ljudi, živin, dubov, cvitov, trav i zeljaj, hitrinje, oholosti, liposti, hrabrosti i napokom sve ča na svit moreš smislit naglo vuciše i u grot spravljaše, i jaki žrvni tudihtaj sve te stvari u prah samilahu, a malinar po druge brz teciše. Vidih da ljudi oružni s rastresenim perjem⁵ drugoč mu jimena unesihu⁶ svoja, i druzi s perjem od pisma⁷ mnogokrat mu i oni unesihu jimen svojih i jinih i vili Slavi u shranu davahu, i ona jih veće neg jini njemu branjaše. Dali toko jak jest i uzmožan starac on, da jih i njoj vazimaše i samilaše, ništar manje najteže knjige mogaše samliti. I to razgledajući vidih zlih ljudi kako lupežev, razbojnikov i takovih, da i oni jimena svoja, bud da na sajavih⁸ knjigah upisana, malinaru kradihu i Slavi u shranu davahu. Aj, s kolikim gnivom opet jih njoj otmiše malinar i sameljiše. Stah to razgledajući razgnivan, jer stanovit bih da sve ča na svit jest brzo brzo malin ov u prah samliti hoće. I vrh toga razmišljujući ustrhal⁹ stah dumboko u pamet to položivši.

*Omnia tempus
habet.*¹⁰

*Milites.*¹¹

*Scriptores.
Bonam famam.*¹²

*Per infamiam.*¹³

¹ O mlinaru vremenu

² vrh golubice - o golubici

³ bjah - bdijah (zapravo: bđah)

⁴ neprestance

⁵ s perjanicom

⁶ odnošahu, oduzimahu

⁷ drugi s pisaćim perima, tj. pisci

⁸ čađavih

⁹ naježen

¹⁰ Sve ima svoje doba. (*Prop, 3, 1*)

¹¹ Vojnici.

¹² Pisci. Dobar glas.

¹³ Po sramotnosti.

Vidinje Divnića s Hijeronimom i s Jistinom

Kap. XXIV

Eto se pak nebo otvori, i otle bil oblak kako od čista bumbaka u priliku od pristola ispusti se, a na njem u sridi vila jedna, sva u čisto bilu tako jasnjaše, da oko moje stanovito u nju ne mogaše pozriti, da pravo kako človik, ki u sunce gleda, i ča već razgleda, tuko već zasničen ostane, tako ja stah. Zato oči na nje desnu stran obratih i vidih stara muža i počtenja i časti dostojna, i u obličje ga pozriv poznah da to biše ona našega jazika pačelj krstjanske vire stanovita klonda Hijeronim toko slovuć¹ i počtovan na sviti; a s druge drugi muž staše koga, kako razgledah, poznah da to on dobri i počtovani i dostojni pastir biše komu se god žrćaše. I k njemu pristupiv za zagrlit ga gdi se gospoda zagrljuju, i trikrat rukami obujam ništar ne zauhitih². Tad on tiho kleče: - Čist duh san ja, a ono ča ti zauhiti mnî u grobu tom jest. Davori, davori, Petre moj, ča milost milostivo prijatu u taščine tratiš? Ča se ne protrizniš? Ne znaš li da ti je umriti i svega toga bogu pravomu sucu odvit dati? Zač jedan kip (mogu reć) smrdećiv ženčice jedne s tolikimi hitrijami, meštrijom i načinom siloval si se naresiti i proslaviti? Evo sam ja pri jistini, a ti na laži jesi, kako vi svitovni u priči rečete. Nemoj u svidočastvu vile ove lagati ni hitrijom naperene riči jistini podobne govoriti. - Prid takovom vilom od takova muža ukoren se videći ja od onoga, ča mnjah da mi kriposno dilo biše, lica mi se rumenim sramom pokriše; dali postavši tako odgovorih: - Poštovani gospodine oče, ča godir reći oču, vila ta hoću da mi svidok bude, jer ona dobro izvod od misli moje zna: ne putovah na planine, ne pisah, ne peh za ženčice jedne svitovne ljubav, budi da se svitovnim tako vidi; i ujisto ne slidim ljubeći Martu ali Liju da Raket i Mariju³, i ne resim kip ljubovce moje da činju kako prijatelj človik koga prijatelj u tamnici bude, a, kako običaj jest, tamnice sve smrdećive jesu, prijatelj razlikih cvitov i zeljaj mirisnih otrca i nastraka tamnicu, ne za nju naresiti da za prijatelja pokripiti⁴; tako ja ne telesne lipote i gizde hvalim i čtuju da duhovne kriposti slavim i poklanjam.⁵ - Nu, nu - nasmihnuv se odgovori mi - ne rekoh li ti ja da mi riči ne naperuješ? Nastoj jinako, pišuć i pojuć plati ča do sad mogu reć bludeći pisal jesi. Znam da najteže človik sam sebe iskusi i pozna, i znam da oto prem u osam lit po dviju križih jesi⁶, a kako primudri Salamun govori da je vele teško pačeli neuzmožno znati put orla leteći, put zmije po škriili plazeći, put človika u najprvoj

*Veritas.*¹⁴

Prilika.

*Gratta gratis data.*¹⁵

*U priči.*¹⁶

*Vita activa.*¹⁷

*Vita contemplativa.*¹⁸

Prilika.

*Ex Secreto Petrarce.*¹⁹

*Difficillime sibi conscius est homo.*²⁰

*Auctoris aetas.*²¹

mladosti u kojoj ti jesi sada, jer ta doba vika nemore da ne zanese člo- vika u kugodi nepodopšćinu. - Ja tada oslobojen s njim reko: - Pra- va rič odgovora nima, reče se; zato neću ričem svišćenim tvoje milos- ti odgovoriti, da ovo samo sad obitam i dim da misal mâ jina- kovo perje napravlja za stril ku sad misli udilati, naperiti⁷; i tvoje otačas- tvo molju da tvoga toga druga blaženoga uzmoliš i Augustina, tvoga prijatelja, da mi pomogu stril moju naperiti, jer prez pomoći njihove sumnju da ne bi pravo litala ako me od tega toga napor od rati ali nagla smrt ne odvrati⁸: u- jisto ako me sobošćina ne hina⁹, jina- ke pisni peti hoću i od ljubavi jine i more biti vili toj ugodne da budu. - Nig- dar - odgovori - dobri bogo pravedne ćudi ne zapusti da vazda usli- ša. I tebi će ufaj se, vik dug posuditi, a ratni napor prikositi ako me vidinja ne hine. Nut gori pozri! Eno trikrunja božja ptica oral s zma- jem misecem okrunjenim zaratili su se¹⁰, eno Mihovil u pomoć orla jur kreljut jedan zmaju otkrenul je¹¹ i ostali kip skončati hoće. Uzdaj se zato s utišenom pametju; pripravi sebi blago kô ti tarac¹² strti ne more ni lupež ukresti, i tom slavu vičnju i korisnu dobudeš. A jina- ko čineći bit ćeš od onih od kih Paval Trublja¹³ reče: vazda se ućeći, a nigdar na mudrost istine dohodeći. Učini; kako si jednim duhom tašće bludil, sad pobožastvom hodi, jer se jednim duhom vruć smok omlači i studene ruke oteple. - I to rekši, oblak se podvignu i Istinu i njih u magnutje na nebo zanese. Ja protrizniv se, riči, naukom i vidi- njem pokripljen, sedmi dan u bašćini počinuh.

*Tria sunt quorum penitus ignoro: viam aquilae in coelo, viam colubris super petram, viam viri in adoloscencia sua. Ecclestasticus.*²²

U priči.

*Nisi me oracula fallunt. Caesar.*²³

*Tesaurus quo fur non appropriat neque tineas corrumpit. Evangelium.*²⁴

*Semper discentes et nunquam ad veritatem pervenientes. Paulus.*²⁵

SVRHA

*Majus incepit, September perfecit
istorice et allegorice
1536*²⁶

¹ stup našega jezika; sv. Jeronim je po glagoljaškoj predaji izumio slavensko pismo.

² Kao Eneja oca Anhis (Eneida VI, 701). (Štefanić)

³ Lija i Rahela Labanove su kćeri i žene Jakovljeve; Marta i Marija također su sestre. U njihovoj je kući bio Isus; Marija je sama Isusa slušala, a Marta je sve radila. Isus je jednom prilikom rekao da je Marija bolji dio odabrala. Crkva smatra Rahelu i Mariju kao simbole duhovne ljubavi i kon- templativnog života, a Liju i Martu kao simbole aktivnog života. (Štefanić)

⁴ te on nabere raznolikog cvijeća i bilja mirisnog i pospe tamnicu, ne da bi nju naresio, nego da bi okrijepio prijatelja

⁵ Zoranić sa strane zapisuje: Ex Secreto Petrarce, čime je mislio na poznato Petrarkino djelo *Secretum*, u kojemu sv. Augustin predbacuje pjesniku (Petrarki) paganistički život i ukazuje na ništavnost svjetovne ljubavi i slave upućujući ga na slavljenje duhovnih vrednota. (Švelec)

⁶ *osam lit po dviju križih*, što znači VIII iza dva križa, tj. XX, dakle: XXVIII.

⁷ Boccaccio na kraju *Ameta* svoje djelo zove: *La setta del mio arco mossa*. (Štefanić)

⁸ ako me od toga posla ne odvрати radni napor ili nagla smrt

⁹ ako me ne vara samoljublje

¹⁰ »Trikrunja ptica«, jest, bez sumnje, car i kralj Ferdinand (koji je nosio tri krune: češku, ugarsko-hrvatsku i austrijsku), a zmaj s mjesecom, tj. s polumjesecom na glavi, jest Turska. T. Matic (Rad 231, 225) pomišlja da se ovdje, možda, aludira na tunisku ekspediciju Karla V protiv Hajredina Barbarosse. (Štefanić)

¹¹ *otkrenul je, zakrenuo je*; ukoliko nije štamparska greška mj. otkinul je (Šteranić)

¹² *tarac* - moljac

¹³ Sv. Pavla apostola slikovito zovu evanđeoskom trubljom narodâ. (Štefanić)

¹⁴ Istina.

¹⁵ Milost nezasluženo dobivena.

¹⁶ U poslovi.

¹⁷ Život u radu. (tjelesno)

¹⁸ Život u razmišljanju. (duhovno)

¹⁹ Iz Petrarkina *Secretuma*.

²⁰ Čovjek najteže sam sebe upozna.

²¹ Autorova dob.

²² Tri su mi stvari potpuno nepoznate: put orla na nebu, put zmije po stijeni, put čovjeka u njegovoj mladosti. Crkveni pisac. (*Izr, 30, 18-19*)

²³ Ako me proroštva ne varaju. Cezar.

²⁴ Blago koje ne prisvaja kradljivac ne upropaštava ni moljac. Evanđelje. (*Mt, 6, 20 i Lk 12, 33*)

²⁵ Vazda se uče, a nikad ne dolaze do istinite mudrosti. (*2 Tim, 3, 6-7*)

²⁶ »Svibanj je započeo, a rujan dovršio, u povijesnom i alegorijskom smislu.«, tj. u svibnju je započeo pisati djelo kao što je u svibnju počela i njegova ljubav, a u rujnu je djelo dovršio kao što je u rujnu bio od ljubavi oslobođen i okrenuo se božanskoj ljubavi. Teško je reći da li je ova aluzija na njegov duhovni preporod imala podloge i u stvarnom životu. (Štefanić)

RJEČNIK

ajer - uzduh, zrak

ali, alit - ili

anjel - anđeo

bahoriti - čarati, bajati

balikati - zbijati šale

basel, bašel - bosiljak

baščina - očevina, zavičaj

bašćinac - zemljak, domorodac

beteg - bolest, bol, slabost

bilig - znak

blagost - ugodnost, dobrota

blagovit - blag, blažen, zadovoljan, sretan

blagovitje - blagost, blaženstvo, zadovoljstvo

blazniti - milovati; mamiti

bližika - rod, svojta

bludan - zalutao, pokretan, grešan; prijatan, mekan

bluditi - lutati, hodati; varati se

bljuditi, bljusti - čuvati

bolanča - nekakav sitan novac

boliti se - tužiti se, žaliti

brašno - hrana

brestran - bršljan

briz - trag, porub

brižiti - u brigu metati

(bruzag), bruzgom - curkom

bružjati - teći, curiti

bubati - lupati, udarati

budi da - premda, ako i, ako

bumbak - pamuk

bunja - rupa jama, pećina; ljudsko stanište poput špilje

busati - udarati

cica - sisa

cić, cića - zbog, radi

cip - cijep, štap, palica

citar - citra

cvitanj - svibanj

čad - čađa

čemer - jad, otrov

čeprljati - grepsti

čestit - veseo, sretan, ugodan

čigov - čiji

čin - red, pravilo, način, osobina, vrsta

človičiti se - postajati čovjek, rasti

črčak - cvrčak

črčanje - cvrčanje

črida - stado

čriz - kroz, preko

črv - boja

črvak - crv

čititi - čitati

ćolka - vrana

ćud - mišljenje

da - ali, nego; da

dake - dakle

daleč, daleče - daleko

dali - ali, ipak

darad ili *dard* - strijela

dekl(ic)a - djevojka

demirski - damascenski (prema Damask, grad u Siriji)

deri do - do, sve do

deželja - zemlja, kraj

diti (dim, dijaše) - govoriti

dobiti - pobijediti, predobiti

dobrohtinje - privrženost, ljubav

dobrovoljan - prijazan, srdačan, dobre volje

dokol - dokle

dospiti - dospjeti, završiti

dospiven - završen, savršen

drača - nekorisna trava, bodlje

drakun - zmaj

dramatan - neplodan
dreselje - žalost
drivo - drvo; lađa
drugoč - drugi put
država - zemlja, predjel, kraj, okolina, prebivalište
dub - stablo, hrast
dubak - stabalce
dubrava - šuma
dvoran - udvoran, ljubazan
dvornost - udvornost, ljubaznost

eko - jeka

ganka - zagonetka
gardelić - češljugar
gdo - tko
gizdovati - gizdati se, biti ponosan
glavarija - glavara
gluma - šala, veselje, igra
glumljiv - veseo, šaljiv
glumno - šaljivo, veselo, zabavno
goj - mir, pokoj, veselje
gonjaj - mjera za površinu, osobito za vinograde, tj. 1000 loza, odnosno dan oranja
gorčilo - gorčina
gospoditi - vladati, gospodariti
gravran - gavran
(gresti) gredeš, gredih... - ići
grišiti - mimoilaziti
grot - otvor žrvnja u koji se sipa žito
grustiti se - dosađivati se

haj (usklik i imenica) - jad, žalost
har - korist
himbezan - himbenost, varka
hin - prijevara, laž
hitar - vješt
hitren - vješt
hitrija, hitrina, hitrost - brzina, vještina, lukavost
hiža - kuća
hora - kraj, selo; prigoda
horugva, horugvica - zastava, zastavica
hot - volja, htijenje, pohota
hotan - željan, voljan

hotinje - volja, htijenje, pohota
hrt - lovački pas
hudati se - kuditi se
hudoba - zlo, zloba
hviriti - teći, curiti

inude - druguda
iskaživati - pokazivati, značiti
iskomoliti - pomoliti se, izviriti
iskomoljivati - pomaljati
iskuševati - ispitivati, istraživati
istin - istinit
istočište - izvor, početak
istok - izvor, podrijetlo
izborit - izabran, prekrasan
izdriti - istrgnuti, iščupati
iziskovati - tražiti, istraživati
izvod - postanje, razvoj
izvrščina - izvrsnost, ljepota
ižop - hisop (biljka)

jadovan, jadovit - jadan žalostan, otrovan
jadrni - jedar, debeo, istaknut
jak - kao, kako
jamačan - jak, pouzdan
jasniti - jasneti, sjati se
jasnuti - sjati
jati - uzeti, uhvatiti, početi
jatno - jatimice, na okupu
javor - lovor
ječan - plačan
ječati - plakati, uzdisati, jaukati
jednolitci - vršnjaci
jej - jejina, sova
jek - jauk uzdisaj
jinak, jinakov - inak, drukčiji
jindi - drugdje
jini - drugi
jiskati - iskati, tražiti
jistanan - istinit, pravi
jizbina - jestvina, jelo
ju (usklik i imenica) - jao, jad
junak - momak, sluga
jur, jure - već, više
jutri - sutra

kadi - gdje
kaliti - učiniti da postane tvrdo
kami, kamik - kamen
kar - prijekor
kaštriti - klaštriti, podrezati
katun - zaselak, pastirsko naselje
katunar - glavlar katuna
kazati - pokazivati
kip - tijelo, struk
kita - čast, slava, kruna
kitje - granje
klasti - staviti, stavljati, metati
kleći, kleknuti - -kliknuti, zapjevati, progovoriti
kljin - klin
kljocati - grgoljiti
klonda - stup
koba - kob, sreća
kobilica - skakavac
kočeto - živina
kôko - koliko
kolandra - kalandra, ševa
koliti - okruživati; željeti, voljeti
korabljica - lađica
kot - kao
kotar - kraj, krajina, pokrajina
kraj - obala
krama - roba
krasost - krasota, dobrota
kravajac - kolač
krečiti se - svijati se
kreljut - krilo
krepeniti - mrznuti, ledeniti se
kriposniv - krepostan, krepak
kripost - snaga, krepost, viša moć
kripostan - jak, snažan, krepostan
krma - hrana
krug - stijena na moru, litica, brežuljak
kuko - koliko
kundir - kondir, vrč
kupno - skupa, zajedno
kural - koral
kus - komad
kusati - kusiti, jesti
kutlić - drvena čaša
kuželj - mlaz, vrutak vode

lačan - gladan
lapat - površina zemlje određene veličine; zvek, udarac koji se ponavlja
laskati - mamiti, tažiti
last - uživanje, naslada
latiti - uhvatiti; tjerati
lazan - lak, pogodan, po volji
lebut - labud
li - a, pak, ali, zaista, samo
liha - komad polja
listo - samo
lug - pepeo

ljubak - ljubavan
ljubva - ljubav
ljubven - ljubavan, drag, ljubak
ljubvenik - ljubavnik

mačić - malen mač
magnutje - hip, tren
mah - tanke dlake, pahuljice
malin - mlin
malinar - mlinar
maljahan - malen, sitan
mana - kruh što je prema legendi Izraelcima po odlasku iz Egipta padao s neba
manen - lud, budalast
mečan - običajan, vičan
medven - meden
mej, meju, meu - među
mekota - meka zemlja na ravnici, oranica
meštija - vještina, majstorija
mićen - naizmjenično postavljen
militi - milovati, gladiti, ljubiti, žaliti
milo biti - žao biti, žaliti
milovati - ljubiti, žaliti
mimošni - minuli
mirina - zidina
mit, mito - plaća, nagrada
mladikov - mlad, mladolik
mniti (prez. *mnju*) - misliti, smatrati
modrokos - ptica modrac, modri kos
mošnja - kesa, torba
možan - moćan; moguć
mrcinjak - strvinar
mrt - mrtav

mrta - smreka
mrtovnica - mrča, mirta
muče - šutke
murtela - bosiljak
muštvo - muževna jakost, muževnost

nabdar - glavar, nadstojnik, starješina
nač - na što, po što
način - načimba, vještina, ukras
nadbijati - tući, poražavati
nadgrebje - nadgrobni natpis, epitafij
nadijati se - nadati se
nadzriti - opaziti, ugledati
nahajati - nalaziti
nahval - namjerice, hotimice
najkoli - osobito
nalazno - po volji, slobodno
nalog - mnoštvo, navala
naperiti - spuniti, snabdjeti, upraviti
napirati - napadati, navaljivati
napisan - nakićen, išaran
napojnica - napitnica, zdravica
napor - naprezanje, žestina
naporan, naporit - žestok, nasilan, silovit
naporstvo - silovitost, žestina
napravan - valjan, ispravan
napraviti - upraviti, pomoći
napruditi - koristiti
naredan - lijep, skladan, zgodan
narediti - uskladiti, udesiti
nareha - ures, nakit
naricati se - nazivati se
naslidovati - nastaviti
nastaniti se - poći na stan
nastoj - nastojanje
natpisa - natpis
naufan - pouzdan vjerojatan
nauznak - natraške, natrag
navadit - naviknuti
navlašnji - navlastit, poseban
navoljno - po volji
nazapadni - zapadni
nazriti - ugledati
nebog - jadan
nedomišljen - nedomišljat, nedužan
nedrugoradan - koji ne želi drugome do-

bro
neharnost - nezahvalnost, nemar, nehaj
nehitren - nevješt, spor
nenadino - nenadano
nepodoban - nepriličan, grešan
nepodopstvo - nepodopština, zlo
nerascinjenje - nerazboritost, neoprez
nerazaznan - nepromišljen, drzak
nesaznan - nespoznan, nezahvalan, ohol, zao, opak
nesaznanje - nespoznanje, nezahvalnost
nesličan - nepriličan, grešan, silovit
nesmeran - neizmjeran, prevelik
nesredan - neuredan, nesređen
nesvidost - opakost, ludost
netaj (gen. *netja*) - nećak
netoraja - nemarnost, zlo
neumić - neuk, nevješt
neumićenje, neumićstvo - neukost, neznanje
nevišć - nevješt
nič - nešto
nigda - negda, ponegda, katkada
nigovati (se) - obmanjivati (se)
nikôko, nikuko - nekoliko, nešto malo
nišće - ništa
ništar manje - ipak

obarovati - očuvati, obraniti
obil - obilan, bogat
obit - obećanje
obitati, obitovati - obećati, obricati
obličaj - obličje
obličiti - otkriti, očitovati, vidjeti
obljubiti - zavoljeti
oboj (užvik i imenica) - jao, jauk, cvil
obrtovati - obraćati, okretati
obujati - obuzeti, obuhvatiti
obuziti - svezati, staviti u uze, zarobiti
očas - rep
odajti - otići, udaljiti se
odar - krevet
odati - udati
odtole, od tole - odatle
odvit - odgovor
ofrajati - obuzeti, očarati
ogar - lovački pas

okaliti - učiniti čvrstim
okolica - dokoljenice, neka osobita čizma (upravo ono što je oko noge)
okon - konac, smrt
okonjati - svršiti, poginuti
okruglo - okrug, kolo
omraza - prezir, mrzost
onada - onda
opas - vez, veza, pās, pojas
općiti - biti u običaju, družiti se, živjeti, biti
operan - čestit, valjan; pernat
ophoditi - obilaziti
opitati - upitati
opluti - isušiti, isrpsti
opratežiti se - obući se
oprav - pribor, oruđe (?)
oprava - posao, rad
oprčiti - naprtiti, uprtiti
optrcan - okičen
oskorežan - okoran, tvrdokoran
oskvrniti, oskroniti - povrijediti, ozlijediti, okaljati,, opoganiti
osobojan - osobit, poseban
ostan - ostve; žalac
otaj, u otaj - potajno, skrovito
otkol - otkad
oto - eto
otraviti - općiniti, očarati
otrcati - natrgati, nakititi
otrusiti - izbaciti, otresti
ozoja - veoma, mnogo
ozojan - velik, prevelik
ozvati se - nazvati se

pačeli - štaviše
pak, pake - onda, zatim, opet, pa
pakla - paklina
paludan - sulud
paljati - crpati, grabiti vodu
pečaljenje - briga, nevolja
ped - pedalj
pet - pjevati
peteh, petelin - pijetao
peti - pjevati
petje - pjevanje
pića - hrana

pićan - rodan, bogat
pinez - novac
pisam - pjesma
pisan - šaren
pisanca - pjesmica
piš - pješice
pišćen - pješćan, pjeskovit
pitoman - pitom
pitomščina - ljubaznost
plamik - plamen
plandišće - mjesto ili vrijeme za plando-
 vanje, tj. provođenje odmora za pod-
 nevnih sati
plav - brod, lađa
plavati - brođiti, ploviti
plavca - lađica
plov - tok, naplov
pluti - plivati
pobluditi - lebdjeti, lutati kratko vrijeme
počati - početi
počitati, počitovati - kazivati, izbrajati;
 odavati počast, častiti
počtenje, poštenje - čast, poštovanje, uč-
 tivost
podjaman - lukav, prijevaran
podoban - priličan, zgodan, sličan
podopščina - prilika, slika, sličnost, prili-
 čna stvar
pogoditi - ugoditi
pogruziti - uroniti
pogub, poguba - pogibija, opasnost, pro-
 past
pojati - povesti, uzeti, dobiti, zametnuti
pojimati - uzimati
pojimati se - dizati se, izvijati se
pokle, pokol - kad, pošto, otkad, budući
 da
pokos - koso
polđne - jug
pomnjiti - mariti, misliti
pondirati - posrtati
popasti - uhvatiti
poraz - muka, rana
posal - vjesnik; poslanik
posiliti - potlačiti, pritijesniti
poskititi - pružiti, dati
postati - zastati, zadržati se
postup - hod, korak

pošpuren - natrunjen
pot - znoj
potezati se - ustezati se
potklasti - podvrći
potraviti - pogaziti
potulikati - zatrubiti
povidati, poviditi - pričati, ispričovijedati, reći
pozirati - pogledavati, gledati
pozor - pogled; oko, lice
pozriti - pogledati
požeg - požar
pram, pran - prema
pratež - odjeća, ruho; roba, zavežljaj
praviti - kazati, reći
pravljati - pripovijedati
praznost - dokonica ispraznost
praznovati - besposličiti, dangubiti
predati - plašiti se, bojati se
predljiv - bojažljiv, strašljiv
prehtati - čekati, vrebati, željeti
prem - upravo, doista, baš, veoma
prem ako - premda
presprudan - beskoristan
prez - bez; osim
prezočno - bezočno
pribivati - živjeti, biti, ostajati, pridolaziti
pribroditi - prevesti
priča - poslovice
pridati, pridavati - dodati, dodavati, dati, pridavat,
pridvatje - mjesto pred vratima
prihiniti - prevariti
prihitren - vrlo vješt, vrlo lijep
prijati - primiti
priklo - iz prikla, iznenada
prikositi - presjeći, ukloniti
prikrenuti - prevrnuti
priležan - ponizan
priličan - prikladan, podoban, vjerojatan
prilika - slika, primjer, oblik
prilučiti - pridružiti
primalitje - proljeće
primoći - svladati, nadjačati
primor - umor, smrt
priročan - prijekoran, sramotan
prirok - prikor, sramota, šteta

prisusediti se - priključiti se, ući u društvo
pritelj - prijetvor, metamorfoza
privraćati - okretati, vrtjeti
privraćenje - preokret
privrći se - prebaciti se, pasti
prizirati - gledati, izglédati
procvat, procvit - stanje ili vrijeme kad što procvate, cvijeće
prohajati - prohoditi, šetati
prohitriti - umudriti, opametiti
prohod - prolaz, tečaj, tok
pronos - struk, držanje
prozirati, prozriti - gledati, prozreti
prudan - koristan, plodonosan
pruditi - koristiti, prijati
put - tijelo; put, način; *po ta put* - na taj način
put pazti ili *bljusti* - ići putem
putačce - puce, dugme

račiti - udostojati se, htjeti
rascinit - procijeniti, prosuditi
raskoš, raskošan - širok, udoban, zabavan
raskoša - udobnost, zabava
raskošivati se - širiti se
raskružiti - raskoliti
raspravljati - ocrnjivati, zlo govoriti
raspreći - otvoriti, raširiti
rastruga - rastrojstvo, nesklad
rastupiti se - rastvoriti se, rasklopiti se
rat - rat, borba
rât - rt
rât - oštrica
ratiti se - voditi borbu, boriti se
razabran - različit, drugačiji
razbirati - premišljati; prebirati, izbirati
razbluda - raskoš
razbludan - slobodan, pustopašan
razboj - borba
razlik - različit
razlikozlamen - raznobojan
razluka - rastanak
razvijati - razabirati, razmatrati
rebege - vrst gudalice sa tri žice
red - vladanje; *red dati* - odrediti, udesiti

redine - živica
reniti - tjerati, napredovati, rasti
ričonosna žena, ričonosnica - posrednica
rigati - klijati, izbacivati
romor - glas, romon
romoriti - govoriti, romoniti
rov - jezero
ručiti (se) - doručkovati
ručnik - ručka, ručica, držak
rud - vitica, uvojak

sad - sjedište, sjedalo
saj, sa, se - ovaj, ova, ovo
samosob - sam, posve sam
satvar - stvar, stvorenje
shoditi - ishoditi, izlaziti
shrana - čuvanje, pohrana
shraniti - sačuvati
silovati - siliti, prisiljavati
silovati se - naprezati se
sin, sinca - sjena, hladovina
sinžir - verige lanac, okov
siringa - svirala
sita - vodena trava
skaljenica - kamena zdjela, školjka
skazanje - objašnjenje
skazovati - iskazivati, prikazivati
skljin - zajedno, skupljen
skljintati se, skljinuti se - sjatiti se, sab-
 rati se u krug
skraca - rašlja
skračljivo - neravan, krševit
skrbljivo - brižan, zabrinut
skril - ploča
skučiti - jadikovati, tužiti
skuk - jauk, jecaj, jadikovka
skupost - škrtost
skusiti - osjetiti, iskusiti
sled - trag
slisti - sići
slobost - slobada
sloga - vezani govor, stih, srok, pjesnič-
 ko djelo
složeno peti - pjevati u stihovima
smiljen - milosrdan
smin, sminan - smion
snicevati - nijetiti, upaljivati, podjarivati

snititi - snijetiti, upaliti
soboščina - samosvijest (?)
sočiti - kazivati, pripovijedati
spominati se - sjećati se
spravan - pripravan
spraviti - staviti zajedno, sastaviti
spraviti se - pripremiti se, otpremiti se
spravljati - pripravljati
sprežen - upregnut
spridnji - prednji
spridu - ispred
srčen - srdačan
srebar - težak, seljak
sredan - uredan, uređen
sršiti - biti čupav, stršiti
staknuti - dignuti, pružiti; podžeći, pod-
 jariti
stanje - kuća, boravište
stanovit - stalan, siguran, čvrst
stanovititi - utvrditi, odlučiti, čvrsto dr-
 žati
stav - stanje, lik, osoba; misao; položaj;
 običaj
steplit - zgrijati
stina - litica, vrlet, kamen
stražan - stražarski
strći, strići (prez. *stržem*) - čuvati, vreba-
 ti, paziti
stroka - bolest stoke
stvor - stvoritelj, stvar, bit, oblik, čin
sućastvo - bit, tvar
sumnjiv - bojažljiv, sumnjičav
surla - svirala
surlati - svirati
surutva - surutka
susrititi - susresti
svada - svađa, neprijateljstvo
svećati - vijećati, savjetovati
sverutan - gromoran, gromovit
svistiti - poučiti, opomenuti
svit - savjet
svita - svečana odjeća

ščap - štap
ščedit - uskratiti, štedjeti
ščeta - šteta
ščetit - štetiti, praviti štetu

šebetat se - teturati, klimati se

šega - dobrovolja, šala

šegati se - šaliti se

šegljiv - veseo, domišljat

školj - otok

škrget - škrgut

šušnjati - šištati, šuštit

tajati - tajiti

takaje, takoj, takoje - također, slično

tarac - moljac

taščiniti - isprazno raditi

teg - posao, rad, izradba, vještina

tempal (lat.) - hram

tepliti - grijati

težati - raditi, izraditi, djelovati

tinja - sjena

tmasten - tmast, mrk

tôko - toliko

tokoje - također

tolikoje - također, isto tako

toliti - blažiti, gasiti, tješiti

tote, toti - tu

tov - sok

tovariškinja - drugarica

tovarištvo - društvo

trapen - mučan, žalostan

traviti - začaravati, gaziti

tražnik - sljedbenik

trepiti - drhtati

trisk - strijela, trijesak

trščica - trstika

trudan - umoran, jadan, mučan

trujati - truditi se, mučiti se

tržan - livada

tržanca - livada

tudih taj - odmah, smjesta

tudije - tudje, odmah

tugarljiv - okrutan, žestok

tuj - tuđ

tuk - sok, smok

tuko - toliko

tukoj - također

tulica - tuljak

tulikati - trubiti

turvitati - bluditi, tumarati

ubožiti se - biti ubog

učeru - jučer

udilj, udilje - odmah, neprestano, dalje

udirati - udarati

udunuti - ugasiti

uganati - odgonetati, pogoditi

ugnuti - sagnuti, saviti

ugoj, ugojaj - ugodnost, slast, zadovoljstvo; miris

uhiliti - ojaditi, potlačiti

ujati se - uhvatiti se

ujatiti se - skupiti se, sjatiti se

ujisto - uistinu, doista

ujti (ujdem) - pobjeći

ukresti - ukrasti

ukriti - sakriti

uličiti - izliječiti

ulisti - ući, uljesti

uljudan - ljubak, dražestan

umić, umićan - vješt, znalčki, mudar

umićstvo - vještina, znanje

umiljen - umiljat ponizan

umitelan - umjetnički, znalčki, vješt

umor, umora - muka, smrt

umorenje - smrt, kuga

umrli - smrtan

upeljat - dovesti

upiriti - uprijeti, naciljati; potpiriti (vatu)

uprašati - zapitati

uprav - točno, dobro, ispravno

uprositi - zamoliti

ureh - ures

usilan - silovit, snažan

uspomenuti se - sjetiti se

uspovidati - pripovijedati

ustaditi se - sabrati se u stado, skupiti se

ustanovititi - učvrstiti, usaditi

utalj - glede, što se tiče

utih - utjeha

utoliti - utješiti

utoplík - utopljenik

uvit - sporazum, veza, prilika

uvižbati - upoznati

uzdržati - čuvati, sačuvati

uzgrustiti se - dojaditi

uzmož - moć

uzmožan - jak, moguć

uznak - natrag, natraške, naopako
uzoren - uredan, čist
uzorit - dobro učinjen, uzoran
uzriti - opaziti
uzročiti - kriviti, bacati krivnju
uzrok - predmet, stvar, početak
uzvršan - velik, jak
uzvršenje - veličina, savršenost
užba - uštap
užiti - uživati (trenutno)

vagljen - ugljen
var - mar, briga
varovati se - čuvati se
već - veće, više
većkrat - često
vele - mnogo
veruga - okov; ukras oko vrata
veselo - brzo
vidit se - činiti se
vijati - zavijati, jaukati
vik - vijek, dob života
vodac - vođa, predvodnik
voj - tok, kretanje, red
voljno - dobrovoljno, svojevóljno
vosk - vosak
vrći - oboriti, baciti
ured - doskora, odmah
vrnjica - opletena staklenka
vručak - vrutak, izvor
vrulja - izvor
vuhliti - varati, hiniti
vuhlost - himba, prijevara
vuhlostvo - himbenost

zabav - nevolja, bol
zabaviti - naškoditi, nauditi
zabit - zaboraviti
zač - zašto
začati - začeti
začetje - početak
zaditi - zadesiti, zahvatiti
zadovoljno - dovoljno
zaganati - odgonetati
zajati - posuditi
zaklad - zalog
zaključast - savit, zakučast

zaman - uzalud
zamunuti se - iščeznuti
zanesti - odnijeti, ponijeti
zapahnut - zadihan, usopljen
zapeliti - zapovjediti
zaperiti - uperiti na koga, pogoditi
zaperiti - zatvarati
zaponac - kopča, gajtan
zarubiti - zarobiti
zaskniti - zakasniti
zastupiti - pokriti, zastrti, zasloniti
zator - onaj koji zatire, uništava
zaužga - žrtva paljenica
zdah - uzdah; smrt
zelje - bilje
zgodan - prikladan, lijep
zgoditi - ugoditi
zjatje - zjalo, otvor
zlamen - znamenje, znak, boja
zlatonit, zatovit - od zlatnih niti
zled - zlo, šteta
zljit - zlo, ispraznost
zljitan - zločest
zmeju - između
znevarke, (s nevarke, z nevarke) - nena-
 dano
znoba - kleveta, poraz
znobiti - uništavati, zatirati, zadavati bol
znoj - vrućina; znoj
zoriti - gledati
zrak - trak, sjaj
zrast - uzrast, struk
zreć - izreći
zrilvoće - rujan mjesec
zučan - zvučan
zučati - zvučati, zvoniti
zuk - zvuk, glas, napjev
zvizd - zviždanje
zvonit - svirati
zvor - izvor

žaja - žeđa
žban - sud za vino
željno - ugodno
žestok - okrutan; surov
žir - jelo
žiriti - hraniti

žit - živjeti

žitak - život, vijek

žitje - žiće, život

življenje - život, način života

život - tijelo

žilj, žiljak, žiljbil - ljljan

žrcati (ili *žrti*) - žrtvovati

žrtje - žrtva

žuk - sita, rogoz

žvalo - uzda